

ғылыми-әдістемелік журнал науқно-методический журнал

СОҚПАҚ

тропинка



№2 (115) сәуір 2025 жыл

«Ұлттық рух – ұлы адамның
және тұтастай алғанда ұлт-
тың да асыл қасиеті»

Бауыржан Момышұлы



Құрметті журнал оқырмандары, ұстаздар мен ата-аналар!

Сіздермен «Соқпақ-Тропинка» ғылыми-әдістемелік журналы арқылы жүздескенімізге қуаныштымыз. Халық қаһарманы Бауыржан Момышұлы «Ешкім іштей батыр болып тумайды. Батырлық та мінез секілді өскен орта, көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады» дегендей өскелең ұрпақты балалар туризмі, өлкетану, экология қызметтері патриоттыққа, ұлтжандылыққа тәрбиелеудің төте жолы екені даусыз.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері Ұлттық әскери-патриоттық орталығы Әскери-тарихи музейінде ұлтымызды патриоттыққа тәрбиелейтін 24 мыңға жуық жәдігер жинақталған, олардың ішінде сирек кездесетін және аса құнды тарихи және мәдени ескерткіштер, тас дәуірінен бүгінгі күнге дейінгі қазақ жауынгерлерінің амунициясы, техникалық құралдардың көмегімен қайта жасай алатын ежелгі немесе шынайы тарих рухы бар.

2025 жылы Ұлы Отан соғысындағы Жеңіске 80 жыл толады. Президентіміз Қ.К.Тоқаев айтқандай, 9 мамырдың төл тарихымыздағы орны ерекше. Бұл – ерлердің ерен ерлігін жадымызда жаңғыртатын күн. Елдің азаттығы мен ұрпақтың жарқын болашағы үшін жанын пидә еткен боздақтарымызды мәңгі есте сақтау және олардың рухтарына тағзым ету – қасиетті борышымыз. Осы ретте, музейде Ұлы Жеңістің 80 жылдығы және қазақтың батыр қызы, мерген, Кеңес Одағының батыры Әлия Молдағұловаға 100 жыл толуы аясында көптеген іс-шаралар өткізіп жатыр. Астана қаласының жалпы білім беретін мектептері мен жоғары оқу орындарында «Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан» атты көшпелі көрмелер, музей қабырғасындағы жаңа экспозициялардың ашылуы, ерлік сабақтары мен лекциялар, сондай-ақ ғылыми конференциялар ұйымдастырылып жатыр. Аталған шаралар 1941-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатысқан қазақстандық жауынгерлерді ұлықтауға, олардың ерен еңбегі мен ерлігін үлгі ете отыра, өскелең ұрпаққа әскери-патриоттық тәрбие беруге, сондай-ақ, Қазақстан Қарулы Күштерінің имиджін арттыруға, музей ісін насихаттауға және одан әрі дамытуға бағытталған.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласында: «Адам баласы дүниеге патриот болып келмейді. Ол білім мен тәрбие алып, әлеуметтік ортамен араласып, азаматтық болмысын қалыптастыру кезінде патриотқа айналады» дегендей жас ұрпақ санасына өз еліне деген мақтаныш сезімін оята білудегі еселі еңбектеріңіз жемісті, Отаншылдық рухтарыңыз мықты, журналдарыңыз жағымды жаңалықтар жаршысы болсын демекпіз!

**ҚР ҚК Ұлттық әскери-патриоттық
орталығы Әскери-тарихи музейінің
бастығы**



**Қадыров
Дәулет Төлеутайұлы**



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АҚПАРАТ
МИНИСТРЛІГІНДЕ 01.12.2003 ЖЫЛЫ ТІРКЕЛІП,
№4482-Ж КУӘЛІГІ БЕРІЛГЕН.
24.12.2021 ЖЫЛЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ДАМУ
МИНИСТРЛІГІНІҢ БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ
ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ЕСЕБІНЕ № KZ40VPV00044511
ҚАЙТА ТІРКЕЛДІ.

Таралым аймағы: Қазақстан Республикасы

№2 (115), сәуір 2025 жыл

МЕНШІК ИЕСІ: МКҚК «Батыс Қазақстан облысы әкімдігі
білім басқармасының балалар мен жасөспірімдер туризм
және экология облыстық орталығы» (келесіде – БҚ
ОБЖТЖЭО)

Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының
қолдауымен жылына 6 рет шығады.

Журналдың негізін қалаушы:

Фомин Виктор Павлович - А.А.Остапец – Свешников
атындағы Халықаралық балалар-жасөспірімдер туризм
және өлкетану академиясының (келесіде – А.А.Остапец-
Свешников атд. ХБЖТЖЭО) академигі, п.ғ.к.

Шеф-редактор: **Беккалиев Ғалым Ибатоллаұлы** – Батыс
Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының балалар
мен жасөспірімдер туризм және экология облыстық
орталығының директоры (келесіде – БҚОБЖТЖЭО)

Кеңес мүшелері:

Жұмаев Максат Сағынтайұлы – белгілі Қазақстан
альпинисі, альпинизм бойынша Халықаралық деңгейдегі
Спорт шебері, БҚО-ның құрметті азаматы

Смирнов Дмитрий Витальевич – п.ғ.д., А.А.Остапец-
Свешников атд. ХБЖТЖЭО-ның президенті

Мазбаев Орденбек Білісбекулы - г.ғ.д., А.А.Остапец-
Свешников атд. ХБЖТЖЭО-ның академигі

Никитинский Евгений Сергеевич – п.ғ.д., «Тұран-
Астана» университетінің профессоры

Абдулхаиров Абджемил Закерьянович – п.ғ.к., доцент,
А.А.Остапец-Свешников атд. ХБЖТЖЭО-ның Крым
аймақтық филиалының төрағасы

Шаяхметов Асхат Галиевич - А.А.Остапец-Свешников
атд. ХБЖТЖЭО-ның академигі

Редакция алқасы:

Г.З.Усағалиева – ОБЖТЖЭО директорының ОӘЖ
жөніндегі орынбасары

А.Б.Мукашева - ОБЖТЖЭО директорының ОТЖ
жөніндегі орынбасары

К.Е.Неталиева - ОБЖТЖЭО туризм және қауіпсіз
маршруттар бөлімінің меңгерушісі,

Р.С.Альмұханова – ОБЖТЖЭО өлкетану бөлімінің
меңгерушісі

Н.Б. Байсариева - ОБЖТЖЭО экологиялық туризм
бөлімінің меңгерушісі

Р.Е.Нұрманов - ОБЖТЖЭО спорттық бағдарлау бөлімінің
меңгерушісі

В.В.Мазуренко - ОБЖТЖЭО спорт және дене шынықтыру
бөлімінің меңгерушісі

Нөмірмен жұмыс жасағандар:

Қайрлиева Қ.Ж. - бас редактор

Гатауов Н.Х. - корректор

Қушеккалиев Ж.Н. - дизайнер, беттеу

Журнал редакциясының пікірі жарияланым авторларының
пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін.
Қолжазбалар рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Жазылым индексі

Жеке жазылушы – 75184

Мекемелер мен ұйымдар – 25184

Редакция мекен - жайы:

090004 Қазақстан Республикасы, Орал қ.,

Исатай батыр көшесі, 71/1

Тел.(7112) 52-59-42, 52-58-91

e-mail: evrasia_centre@mail.ru

www: tourism07.kz

Форматы А4 210 x 279 мм, офсетті басып шығару.

Тапсырыс № 2

Таралымы 460 дана

«POSTMAN PR» ЖШС, БҚО,

Орал қ., Нұрсултан Назарбаев даңғылы 206

ӨЛКЕТАНУ - КРАЕВЕДЕНИЕ

Курумбаев А.Ш.

История первого памятника Герою Советского Союза

Маншук Маметовой в Казахстане.....2

Абдулхаиров А.З.

Артек – «Республика пионерия».....6

Дүзбатыр Н.Т.

Біздің ата-бабамыз – осы жердің иесі.....11

Мұхамбетқалиев М.С.

Көркем өнер. Өр талғам. Табанды еңбек.....14

Камиева Б.Ү.

Ауыл тарихы ұрпаққа ұлағат, келешекке аманат.....18

МУЗЕЙТАНУ-МУЗЕЕВЕДЕНИЕ

Ойшыбай А.М.

Мектеп музейлері: жәдігерлері, оларды құжаттандыру.....20

ТУРИЗМ

Шаяхметова Г.М.

Все начинается с детства.....22

Мукашева А.Б.

Развития детско-юношеского туризма.....24

ЭКОЛОГИЯ

Баймаханова Ж.Қ.

«Түймедақ – табиғаттың сыйы».....28

Арстанғалиева Б.Б.

Бақтарда катальпаны көбейту.....30

ӘДІСТЕМЕ – МЕТОДИКА

Сарсенғалиев Ф.С.

Экспериментальная учебная программа

туристско-краеведческого кружка «Приуральевед».....32

Берик А.Б.

Баланың қарым-қатынасындағы ойынның маңыздылығы....36

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРАКТИКА-

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА

Ахметқалиева Ж.Е., Темірболат Ә.М.

Қысқы туризм кезіндегі көміртек пен азоттың табиғи

айналымы.....38

Мулдағалиева А.М.

«История села Бурлин».....41

Сапиева А.М.

Алғашқы медициналық көмек.....46

Джумашева Б. А.

Головоломка Танграм: составление фигур из плоских

геометрических форм.....49

Бекетаева Д.Б.

Бөлме өсімдіктері.....51

СПОРТ

Ненашев А.В., Панфилов П.Н.

Подвижные игры в школе.....55

ІСКЕРЛІК ПАПКАСЫ - ДЕЛОВАЯ ПАПКА

«СОҚПАҚ ЖҮЛДЕСІ» бәйгесінің ережесі.....60

БАҚ өкілдері командалары арасындағы туристік

жарыстың ережесі.....61

ТУРИСТІК ЖАҢАЛЫҚТАР-ТУРИСТСКИЕ ВЕСТИ

Республикалық шаңғы туризм жарысының қорытындысы....64



КУРУМБАЕВ
Айболат Шамуратович
магистр истории,
ПДО ЦДЮТиЭ «Атамекен»
г.Уральск, ЗКО

История первого памятника Герою Советского Союза Маншук Маметовой в Казахстане



Аннотация. В статье рассматривается вопрос об увековечении подвига М.Маметовой в Казахстане. В научный оборот вводятся ранее неизвестные документы по установлению первого памятника на родине героя из фондов Западно-Казахстанского областного государственного архива.

Аңдатпа. Мақалада М. Мәметованың Қазақстанда ерлігін мәңгілік еске сақтау мәселесі қарастырылады. Батыс Қазақстан облыстық мемлекеттік мұрағатының қорларынан батырдың Отанында орнатылған ең алғашқы ескерткіш туралы бұрын белгісіз құжаттар ғылыми айналымға енгізіледі.

Ключевые слова: Маншук Маметова, поселок Урда, 100 отдельная стрелковая бригада, Маметова Амина.

О М.Маметовой, о ее подвиге за все время было написано более шестиста статей, более ста статей вошли в сборник «Айналды мәңгі жалынға». [1]

В память о героине были установлены памятники и бюсты в селах Хан Ордасы, Сайхин, Жаныбек, в городах Уральск, Кызылорда, Алматы. Но история установления первого памятника М.Маметовой в Казахстане рассматривается впервые.

Согласно именному списку безвозвратных потерь сержантского и рядового состава отдельного пулеметного батальона 100 отдельная стрелковая бригада с 10 по 20 октября 1943 года под номером 24 в таблице записана Маметова Маншук, сержант, пулеметчик, ВЛКСМ, Место и год рождения: город Алма-Ата, улица Пролетарская, 19, 1922 г.р. Призвана Сталинским РВК, г. Алма-Ата, 15.08.1942 г. Погибла в бою 15 октября 1943 года. Деревня Ново-Заиванье Невельского района Калининской (сейчас Псковской-К.А.) области. Мать Маметова Амина. [2, с.30-31]

25 октября 1943 года однополчане Маншук пишут письмо Амине Маметовой:

«Дорогой товарищ Маметова Амина!

С глубоким чувством скорби извещаем Вас

о героической смерти вашей приемной дочери, отважной пулеметчицы старшего сержанта тов. Маметовой Маншук. Боевая жизнь славной дочери казахского народа тов. Маметовой может служить бессмертным образцом любви и преданности к нашей Родине...

За героические подвиги тов. Маметова представлена к посмертной награде орденом Отечественной войны I степени.

С фронтовым приветом боевые товарищи Маншука. Иван Черноколтаков, Касым Шарипов, Аскар Закарин, Иван Комаров, Бабаи Абдуллаев.» [3, с.10-11]

29 октября 1943 года на странице фронтовой газеты «Сталин үшін алға» была опубликована статья старшего лейтенанта Аскара Закарина «Героическая дочь казахского народа». [3, с.8]

29 января 1944 г. Секретарь ЦК КП/б/ Казахстана Н.Скворцов, председатель Президиума Верховного Совета А.Казакпаев, председатель Совета народных Комиссаров Казахской ССР Н.Ундасынов отправили ходатайство Председателю президиума Верховного совета СССР Михаилу Ивановичу Калинин о посмертном присвоении старшему сержанту Маншук Маметовой, звания

Героя Советского Союза. [4, с.444-445]

07 февраля 1944 г. Председатель Президиума Верховного Совета СССР М.Калинин отправляет ходатайство начальнику Главного Управления Кадров НКО генерал-полковнику Голикову Ф.И. о посмертном присвоении звания Героя Советского Союза старшему сержанту, пулеметчице комсомолке-казашке Маншук Маметовой. Выказывается о целесообразности поддержки военным командованием данное ходатайство. [3, с.3]

01 марта 1944 года. Указом Президиума Верховного Совета СССР (Председатель Президиума Верховного Совета СССР М.Калинин. Секретарь Президиума Верховного Совета СССР А.Горкин) старшему сержанту Маметовой Маншук Жиенгалиевне за образцовое выполнение боевых заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками и проявленные при этом отвагу и героизм было присвоено звание Героя Советского Союза с вручением ордена Ленина и

медали «Золотая Звезда». [3, с.1]

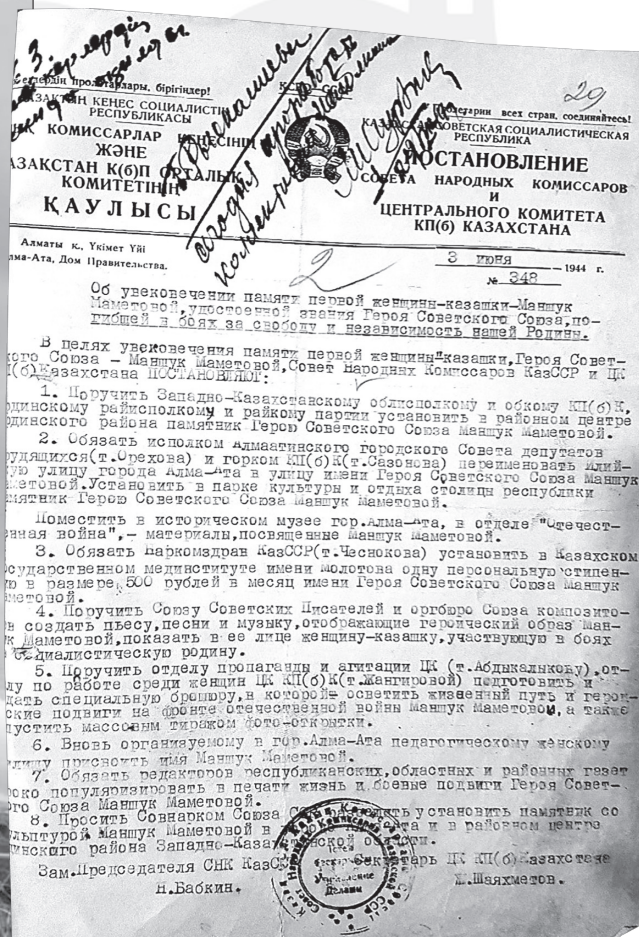
03 июня 1944 года издается Постановление совета народных комиссаров и центрального комитета КП(б) Казахстана в г. Алма-Ата за подписью заместителя председателя СНК КазССР Н.Бабкина и секретаря ЦК КП(б) Казахстана Ж.Шаяхметова.

Об увековечении памяти первой женщины-казашки-Маншук Маметовой, удостоенной звания Героя Советского Союза, погибшей в боях за свободу и независимость нашей Родины.

В целях увековечения памяти первой женщины-казашки, Героя Советского Союза - Маншук Маметовой, Совет Народных Комиссаров КазССР и ЦК КП(б) Казахстана ПОСТАНОВЛЯЮТ:

1. Поручить Западно-Казахстанскому облисполкому и обкому КП(б)К, Урдинскому райисполкому и райкому партии установить в районном центре Урдинского района памятник Герою Советского Союза Маншук Маметовой (райцентр до 1952 года было село Урда ныне Хан Ордасы – К.А., К.Н.).

2. Обязать исполком Алмаатинского городского Совета депутатов трудящихся (т.Орехова) и горком КП(б)К (т.Сазонова) переименовать Илийскую улицу города Алма-ата в улицу имени



Героя Советского Союза Маншук Маметовой. Поместить в историческом музее гор.Алма-Ата, в отделе «Отечественная война», - материалы, посвященные Маншук Маметовой.

3. Обязать Наркомздрав КазССР (т.Чеснокова) установить в Казахском государственном медицинском институте имени Молотова одну персональную стипендию в размере 500 рублей в месяц имени Героя Советского Союза Маншук Маметовой.

4. Поручить Союзу Советских Писателей и оргбюро Союза композиторов создать пьесу, песни и музыку, отображающие героический образ Маншук Маметовой, показать в ее лице женщину-казахку, участвующую в боях за Социалистическую Родину.

5. Поручить отделу пропаганды и агитации ЦК (т.Абдыкалыкову), отделу по работе среди женщин ЦК КП(б)К (т.Жангировой) подготовить и издать специальную брошюру, в которой осветить жизненный путь и героические подвиги на фронте Отечественной войны Маншук Маметовой, а также выпустить массовым тиражом фото-открытки.

6. Вновь организуемому в городе Алма-Ата педагогическому женскому училищу присвоить имя Маншук Маметовой.

7. Обязать редакторов республиканских, областных и районных газет широко популяризовать в печати жизнь и боевые подвиги Героя Советского Союза Маншук Маметовой.

8. Просить Совнарком Союза ССР разрешить установить памятник со скульптурой Маншук Маметовой в городе Алма-Ата и в районном центре Урдинского района Западно-Казахстанской области. [5, с.29]

22 июля 1944 г. за №19/2 исполнительный комитет Западно-Казахстанского областного Совета депутатов трудящихся за подписью заместителя председателя исполкома облсовета депутатов трудящихся Сейткалиевой и секретаря Обкома КП(б)К Хасенова отправляют письмо председателю Урдинского исполкома Райсовета депутатов трудящихся и секретарю Райкома КП(б)К немедленном информировании в части проделанной по реализации данного постановления СНК и ЦК КП(б) Казахстана от 3 июля с.г. (1944 года – К.А.) №348 об увековечении памяти первой женщины-казахки Героя Советского Союза Маншук Маметовой и установлении ей памятника в Райцентре Урдинского района. [5, с.27]

Для реализации данного постановления СНК КазССР был подготовлен проект распределения средств необходимых на установление памятников Герою Советского Союза. [5, с.25]

№	Наименование советов и колхозов		Сумма подлежащая внесению
1	Урдинский с/с	к/з Ворошилов	4000
2	Мечеткумский с/с	к/з Өркен	4000
3	Бисен с/с	к/з Алшық	3000
4		к/з Киров	3000
5	Каргалинский с/с	к/з Нариман	2000
6		к/з Қызыл Ту	2000
7	Жиекқұм с/с	к/з Алғабас	2000
8		к/з Жұлдыз	2500
9		к/з Қосшы?	2500
10		к/з Жаңа таң	2000
11	Жетібай с/с	к/з Жігер	4000
12		к/з Жаңа шаруа	2000
13		к/з К.Маркс	3000
14	Бөрлі с/с	к/з Алғабас	2000
15		к/з Екпінді құрылыс	2000
16	Теректі с/с	к/з Куйбышев	2000
17		к/з Калинин	2000
18		к/з Каганович	2000
19		к/з Интернационал	2000
20	Талап с/с	к/з К.Маркс	3000
21		к/з Көсем	4000
22		к/з Бастауыш	3000
23		к/з Жетекші	3000
24	Ноғайбай с/с	к/з Екпін	2000
25		к/з Ортақшыл	2000
26		к/з Буденный	3000
27	Азгир с/с	к/з Коминтерн	2000
28		к/з Стаханов	3000
29		к/з Тегісшіл	4000
30		к/з Екпінді құрылыс	2000
31	Лабай с/с	к/з Жас Буын	1000
32		к/з Новый путь	2000
33		к/з Новая жизнь	2000
34		к/з Куйбышев	2000
35	Батырбек с/с	к/з Жаңа жол	3000
36		к/з К.Маркс	3000
37	Сүйіндік с/с	к/з Сталин	2000
38		к/з Алғабас	3000
39		к/з К.Маркс	3000
40	Шунгайский с/с	к/з Энгельс	1000
41		к/з Калинин	2000
42		к/з Большевик	3000
43	Қасымтауский с/с	к/з Дұрыс жол	2000
44		к/з Еңбек	4000
45		к/з Чапаев	3000
46	Сайхин с/с	к/з Ленин	4000
47		к/з Ленин	3000
48		к/з Сталин	3000
49		к/з Молотов	3000



На момент сбора финансов 23 октября 1944 года на установление памятника Маншук Маметовой в колхозе «Жана-жол» Лабайского сельского совета Урдинского района председателем колхоза был Маметов (Канат-К.А.). [5, с.22]

Но, к сожалению, Казахское республиканское отделение художественного фонда СССР заказ памятника-фигуры из цемента в натуральной величине Маншук Маметовой не выполнил. Это следует из письма от 6 июня 1946 года председателю Совета Министров Казахской ССР товарищу Ундасынову и секретарю ЦК КП(б) Казахстана товарищу Шаяхметову от председателя Исполкома Райсовета депутатов трудящихся Ваисова и секретаря Урдинского РК КП(б)К Хаирова. [4, с.22]

Тогда скульптуру заказали у Хасана Зиганшевича Шамсутдинова.

В архивном деле приводится смета на сооружение памятника героине Советского Союза Маншук Маметовой поселке Урде Западно-Казахстанской области.

1. Проект памятника – 1500 руб.
2. Рабочие чертежи – 300 руб.
3. Модель фигуры в 50 см – 700 руб.
4. Барельефы 3 шт. на постамент по 1000 руб. за штуку – 3000 руб.
5. Пулемет со всеми атрибутами – 3000 руб.
6. Фигура М.Маметовой размером 2 метра высотой – 13000 руб.

7. Покраска фигуры и пулемета под бронзу – 1000 руб.

8. Руководство работой – 1000 руб.

Всего на общую сумму – 23500 руб.

Требуемый материал.

1. Цемент – 2000 кг.

2. Алебастр – 700 кг.

3. Известь – 1000 кг.

4. Кирпич жженный – 2500 шт.

5. Песок речной – 2 воза.

Железо для каркаса

1. Сечением в 25 мм – 40 кг.

2. Сечением в 10 мм – 20 кг.

3. Сечением в 5 мм – 25 кг.

4. Сечением в 1 или в 2 мм – 10 кг.

5. Бронза в порошке 150 гр.

6. Олифа – три (3) кг.

Стоимость работ по кладке постамента.

1. Кладка из кирпича – 3000 руб.

2. Штукатурка постамента – 2000 руб.

Всего на сумму – 5000 руб. [1, с.22]

Согласно акту от 6 декабря 1948 года в поселке Урда (Хан Ордасы – К.А.) заведующий Райотделом культпросвет работы Искалиев, заведующий военным отделом Райком партии товарищ Сарсенгалиев, заведующий Районо товарищ Каражанов, приняли у скульптора товарища Шамсутдинова памятник Герою Советского Союза Маншук Маметовой. На постаменте высотой 2,2 метра геометрической формы стоит в героической позе 2-х метровая железобетонная фигура Маншук в руках крепко держит пулеметную ленту без головного убора, шинель сбросила назад, впереди у нее стоит станковый пулемет, по бокам постамента вставлены барельефы отражающие ее подвиги, с передней стороны фигуры имеется медаль «Золотая Звезда» и надпись «Маншук Маметова. 1922-1943 годы». [3, с.22]

В 2023 году 6 декабря исполнилось 75 лет первому памятнику М.Маметовой в Казахстане.

Список литературы

1. Батырханов А.Қ. Айналған мәңгі жалынға: Естеліктер жинағы. – Орал: QUANYSH, 2023. – 428 с.
2. Центральный архив министерства обороны (ЦАМО) РФ Фонд: 58 Опись: 18001 Дело: 1009 Стр: 30-31.
3. ЦАМО РФ Фонд: 33 Опись: 686043 Дело: 21
4. ЦАМО РФ Фонд: 33 Опись: 793756 Дело: 29
5. Западно-Казахстанский областной государственный архив (ЗКОГА) Фонд: 1781 Опись: 1 Дело: 1 Связка: 1



АБДУЛХАИРОВ
Абжемиль Закерьянович
к.п.н., PhD, доцент кафедры
Крымского ИПУ им. Ф.Якубова,
академик истории и
общественных наук РК
г. Симферополь, РФ

Артек – «Республика пионерия»



(Продолжение. Начало в №1(114) 2025 г.)

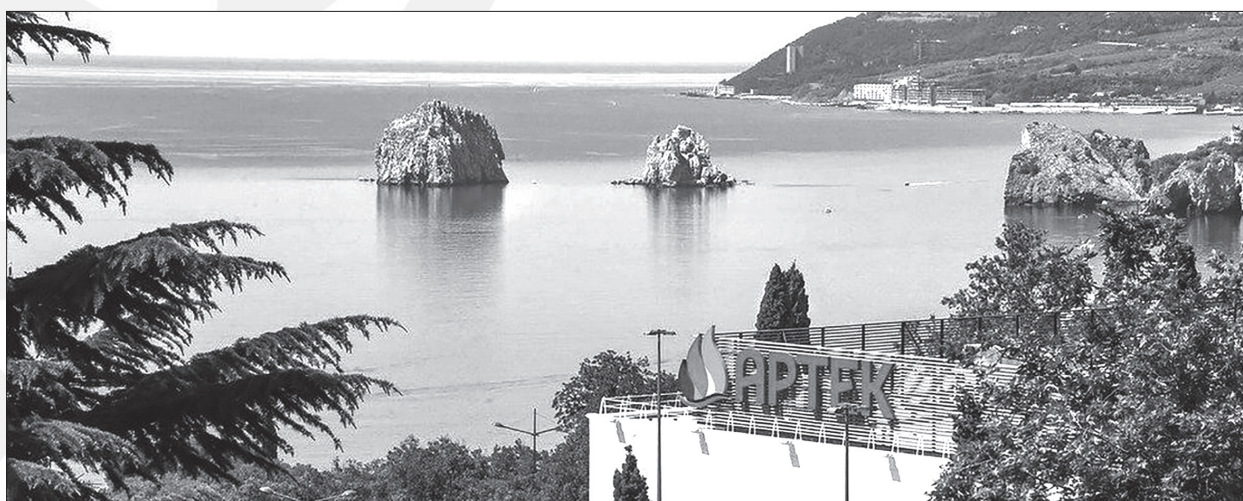
Структура повседневности пионерского лагеря была такова, что он выполнял функции «фильтра», эффективно отсекающего девиантное поведение и проверяющего лояльность по отношению к культурным образцам эпохи [7, с. 59].

Все сказанное выше было характерно для любого советского пионерского лагеря, но для «Артека» - в особенности. Ведь он являлся показательным (статусным, эталонным) пионерским лагерем, «лагерем №1» в масштабах всего Советского Союза. Именно поэтому здесь в большей степени, чем в любом другом лагере, акцентировалось внимание на таких атрибутах, как ношение

пионерской формы и символики установленного образца, соблюдение распорядка дня, существовал особенно тщательный подход к организации и проведению различных массовых мероприятий. «Работа лагеря Артек была налажена по четкому распорядку, как на серьезном предприятии. Собственно таковым он и являлся.

И почти каждый день был расписан с утра и до вечера, как в регулярной армии», - вспоминал один из артековцев 1950-х гг. [7, с. 57].

Определенная специфика деятельности «Артека» была связана с тем, что уже с начала 1930-х гг. он перешел на круглогодичный режим работы, что не было характерно для подавляющего большинства пионерских лагерей. Так, в 1980 г. на территории Крымской области действовало свыше 200



пионерских лагерей общей вместимостью более чем 56,7 тыс. мест, но кроме «Артека» ни один из них не действовал круглогодично [8, с. 21].

В 1960-1970-е гг. возникла идея о создании «второго «Артека» в г. Евпатория, который имел статус детского курорта всесоюзного значения. Здесь было начато строительство огромного пионерского лагеря санаторного типа «Юный ленинец», проектная вместимость которого составляла около 6 тыс. мест [3, с. 122]. Однако в реальности этот проект был реализован лишь частично и не смог составить серьезную конкуренцию «Артеку». За пределами Крыма крупными и известными круглогодичными лагерями были «Орлёнок» (Краснодарский край), «Океан» (Приморский край), «Молодая гвардия» (Одесская область), «Зубрёнок» (Минская область).

Именно такие лагеря, и в первую очередь «Артек», за счет круглогодичного режима функционирования превратились в постоянно действующие методические центры лагерной работы. Они сохраняли ту преемственность, которую невозможно было обеспечить в обычных пионерских лагерях, функционирующих лишь на протяжении трех летних месяцев. Круглогодичный режим работы позволял сохранять стабильность персонала (в т. ч. педагогического), обеспечивал непрерывность методической и научно-исследовательской работы, а наличие в «Артеке» полноценной общеобразовательной школы помогало отрабатывать различные механизмы взаимодействия школьной и внешкольной работы.

О том, как эволюционировала работа с детьми в «Артеке» на протяжении советского периода говорит, в частности, история бытовавших здесь игровых практик. Например, в довоенный период большое распространение получили различные

военно-спортивные игры, направленные на то, чтобы формировать у ребят оборонные навыки (меткость, выносливость, умение ориентироваться на местности). Источники говорят о том, что уже в 1920-е гг. в лагере проводилась военная игра на местности «Красные и белые». В послевоенный период, в связи с официальным закреплением за лагерем международного статуса, в «Артеке» начали активно культивироваться адаптированные варианты традиционных игр разных народов мира - бельгийской игры «Найди пару», польской игры «Перепелка», французской игры «Расторопный путешественник», чилийской игры «Корзина с фруктами», немецкой танцевальной игры «Рич-рач». Помимо этого артековские педагоги самостоятельно разрабатывали сложные игры, призванные подчеркнуть интернациональный характер лагеря и служить выполнению актуальных социально-политических задач. Например, в 1978 г. проводилась страноведческая игра-путешествие «Артек-Гавана», участвуя в которой, ребята усваивали и закрепляли знания о тех городах мира, которые в разное время принимали Всемирные фестивали молодежи и студентов [9].

Однако помимо медико-оздоровительных, образовательных, воспитательных, методических задач «Артек» выполнял еще и важную презентационную функцию. Он являлся яркой, растрогающей иллюстрацией патерналистской заботы советского государства о детях всего СССР.

Для советской и зарубежной аудитории пионерский лагерь у подножья Аю-дага позиционировался как идеальная «Республика Пионерия», «Страна мечты», своего рода «земной рай» для детей всего мира независимо от их расы, национальности, социальной принадлежности. Стремление привлечь к лагерю внимание советских граждан



приводило к тому, что его гостями становились первые лица государства (Н.С. Хрущев, Л.И. Брежнев, М.С. Горбачев), а также различные советские знаменитости, например Юрий Гагарин, Аркадий Гайдар, София Ротару, Валентина Терешкова, Отто Шмидт, Валентин Яшин.

«Артековская» тематика нашла широкое отражение в советской литературе, кинематографе, изобразительном, музыкальном, театральном искусстве.

Международной известности лагеря способствовали визиты сюда лидеров за рубежных государств и известных политических деятелей (И. Ганди, У. Кекконен, Л. Корвалан, Дж. Неру, П. Тольятти, Хо Ши Мин), а также западных интеллектуалов и деятелей искусств.

Сверхпривлекательный образ «Артека» также имел стимулирующее значение для советских школьников и пионеров, поскольку возможность получить путевку связывалась с выдающимися личными достижениями в учебе, искусстве, спорте, общественной работе и других значимых для государства видах деятельности.

Посетивший «Артек» в 1936 г. французский писатель Андре Жид назвал его «раем для образцовых детей - вундеркиндов, медалистов, дипломантов» [10, с. 81]. Именно стремление попасть в этот «земной рай» стало для многих советских детей существенным стимулом к личностному росту.

Постсоветский период в развитии «Артека», который был преобразован в международный детский центр, характеризовался сокращением масштабов международных связей и резким уменьшением размеров государственного финансирования. Сам вопрос о существовании

«Артека» особенно остро встал в 2009 г., когда из-за прекращения финансирования со стороны государственного бюджета Украины лагерь вынужден был на некоторое время полностью прекратить свою работу.

Безусловно, определенные изменения затронули концепцию педагогической работы «Артека» в новых условиях. Это выразилось, прежде всего, в ее деидеологизации и сокращении интернационального компонента воспитательной работы. При этом коллектив МДЦ «Артек» по-прежнему считал главной целью своей деятельности создание особого воспитательного пространства, формирующегося совместными усилиями детей и взрослых и выступающего интегрированным условием развития личности. Основными составляющими такого развития назывались: опыт совместной работы в коллективе; опыт взаимопомощи и заботы о других; опыт «умного» проведения свободного времени; возможность проявить инициативу и раскрыть свой личностный потенциал [12, с. 3-4].

Вхождение Крыма в состав Российской Федерации вновь остро поставило вопрос о перспективах развития МДЦ «Артек». Учитывая общенациональное значение «Артека» и колоссальный объем необходимых для его развития инвестиций, было принято стратегическое решение, что он будет находиться не в крымском, а в федеральном подчинении Министерства образования и науки РФ, но при сохранении значительной квоты для крымских детей и вожатых. В ближайшее время ожидается закрепление его особого статуса специальным указом Президента РФ или постановлением Правительства РФ.

Основной задачей «Артека» по-прежнему явля-





ется создание благоприятных условий для эффективной самореализации детей и формирования у них активной жизненной позиции. Среди главных приоритетов сохраняется работа с талантливыми и одаренными детьми, причем подчеркивается важность создания понятной и прозрачной схемы конкурсного распределения бесплатных путевок в МДЦ «Артек».

Авторы концепции продолжают считать актуальной сложившуюся традицию знакомства воспитанников МДЦ с наиболее успешными представителями России и мира в сфере спорта, искусства, бизнеса, политики. В концепции также предусмотрено создание федерального кадрового центра для непрерывной подготовки вожатско-воспитательского и преподавательского состава. На базе этого центра предлагается проводить стажировку и переподготовку вожатского состава, специалистов и руководителей детских лагерей России и других стран [13].

Среди обозначенных в концепции инноваций, связанных с педагогической деятельностью МДЦ, можно отметить значительное усиление внимания к раннему профессиональному самоопределению (профориентации) и к экологическому воспитанию. Также в документе неоднократно упоминается важность организации работы с детьми, имеющими особые физические потребности, что обуславливает, в том числе, создание на всей территории «Артека» т. н. «безбарьерной среды». Еще одна новация - это создание постоянно действующей международной школы для обучения одаренных детей из иностранных государств, в том числе тех, кто совершенно не владеет русским

языком [13].

Очевидно, что реализация таких амбициозных задач возможна лишь при условии серьезного развития материально-технической базы МДЦ «Артек» путем реконструкции зданий и сооружений, а также строительства новых объектов. В концепции предусмотрено увеличение его вместимости до 7 тыс. мест (3,6 тыс. круглогодичных и 2,4 тыс. - сезонных) с возможностью принимать до 40 тыс. детей ежегодно. Для сравнения - на данный момент предельная вместимость «Артека» составляет 5,2 тыс. мест (1,7 тыс. круглогодичных и 3,5 тыс. - сезонных), а количество артековцев составляет до 30-35 тыс. чел. в год.

Помимо модернизации уже имеющихся объектов, предусмотрено строительство новых культурных и спортивных комплексов, международной школы-интерната на 200 мест, гостиницы-кампуса на 600 мест, жилых домов и общежитий для постоянного персонала, медицинского центра, парка научно-технических развлечений, парка профессий и центра профессиональных квалификаций, конгресс-центра и ряда других объектов.

Финансовой основой для такой масштабной модернизации должны стать диверсифицированные поступления из таких основных источников, как бюджетное целевое финансирование, доход от реализации части путевок и других видов коммерческой деятельности, спонсорство и средства специального эндаумент-фонда, который планируется создать при участии бывших выпускников МДЦ «Артек» [13].

Интересной маркетинговой идеей является организация мини-смен продолжительностью

3-4 дня для бывших артековцев разных поколений, желающих вновь вернуться в этот лагерь и вспомнить проведенные здесь в детстве дни [14].

Назначенный весной 2014 г. руководителем МДЦ «Артек» А.А. Каспржак в одном из интервью заявил о желании сделать его «лучшим детским городом мира», внедрить здесь такие правила и принципы, которые станут основой для строительства нового российского общества будущего. Он также считал, что дальнейшее развитие «артековского» проекта станет одним из инструментов продвижения крымского туристического продукта на национальном и международном уровне [15]. На наш взгляд, эти амбициозные планы вполне выполнимы, если дальнейшее развитие «Артека» будет осуществляться на основе рационального сочетания традиций и новаций, материальных и духовных стимулов, здорового коллективизма и личностно ориентированного подхода. Ведь именно на синтезе разных подходов и поиске «золотой середины» была построена первая концепция «Артека», предложенная его создателем З.П. Соловьевым в 1920-е гг.

Вновь переназначенный на следующий 5 лет директор «Артека» Константин Альбертович Федоренко дал интервью местной газете «Гудок». рассказал, что на площадке в течение года работают 120 тематических партнеров, совместно с ними реализуют более 260 программ... Оглядываясь назад, на предыдущие 5 лет в должности директора «Артека» главные достижения... Успешно выполнили распоряжение Правительства РФ, завершили первую программу по развитию МДЦ «Артек», которая была рассчитана на период с 2015 по 2020 год и была направлена на восстановление инфраструктуры. В 2014 году Артек мог принять 6 тыс детей в год. В 2024 г. больше 43тысяч детей. Установлены бюсты пионеров-героев 25 человек, идет восстановление всех классических экскурсий «Артека», включающих Южный берег Крыма с его знаменитыми дворцами, в том числе и Ливадийский. Обязательные экскурсии в город-герой Севастополь. Основа гражданской идентичности за 10 лет... возродили много традиций, одна из них школа педагогического работника. Министр просвещения Сергей Кравцов предложил обучать директоров школ и заместителей директоров по воспитанию».

Литература

1. Поддубная Е.В. Общественно-политические и исторические факторы создания воспитательного пространства детского лагеря «Артек» // Вестник Пермского национального исследова-

тельского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. 2013. №7 (49). С. 122–128.

2. Алексеева А. Всесоюзная здравница. Симферополь: Крымиздат, 1952. 100 с.

3. По декрету Ильича: Курортное строительство в Крыму, 1920–1989: Сб. документов и материалов. Симферополь: Таврия, 1989. 240 с.

4. Калинин Н.Н., Земляниченко М.А. Курорт «Суук-Су» в 1923–1924 гг. // VI Дмитриевские чтения: История Южного берега Крыма: Сб. науч. статей. Симферополь, 2002, с. 110–114.

5. Государственный архив Республики Крым (г. Симферополь).

6. Струев И.А., Богуцкий Б.В. Курорты и санатории Крыма. Киев: Госмедиздат УССР, 1958. 68 с.

7. Абашкина О.А. Советский пионерский лагерь: от послевоенного к позднесоветскому (опыт качественного исследования) // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: «Социология. Политология». 2013. Т. 13. №4. С. 55–59.

8. Трудовые ресурсы курортов Крыма и их использование. Симферополь: СГТ, 1983. 186 с.

9. Ефимова Е.А. Игры в «Артеке» (исторический экскурс по материалам и публикациям) URL: <http://www.artek.ua/upload/Efimova.docx> (дата обращения: 15.06.2014).

10. Жид А. Возвращение из СССР // Два взгляда из-за рубежа: Переводы. М.: Политиздат, 1990. С. 61–105.

11. Табакян В. Артек. Перегрузка [интервью] URL: http://zerkalokryma.ru/lenta/people/interview/artek_perezagruzka/ (дата обращения: 17.07.2014).

12. Теория развития детского коллектива «Артек»: учебно-методическое пособие для педагогов-организаторов МДЦ «Артек». Б.м. 2005. 22 с.

13. Концепция развития Международного детского центра «Артек» URL: <http://www.artek.ua/information/Project%20Development%20Concept%20Artek/artek2.pdf> (дата обращения: 18.06.2014).

14. В «Артек» вернутся космонавты и воспитанники прошлых лет URL: <http://news.mail.ru/inregions/crimea/110/economics/18974108/?frommail=1> (дата обращения: 23.07.2014).

15. Каспржак А. «Артек» должен стать лучшим детским городом мира [интервью] URL: http://ria.ru/interview/20140616/1012167648.html#14_060556785154&message=resize&relto=1_ogin&action=removeClass&value=registration#ixzz38E3CO9fV (дата обращения: 20.06.2014).



Біздің ата-бабамыз – осы жердің иесі



ДҮЗБАТЫР

Нұржан Тоғызбайұлы
Аудандық мәдениет,
тілдерді дамыту, дене шынықтыру
және спорт бөлімінің басшысы
Бәйтерек ауд., БҚО

Аңдатпа. Бұл мақалада 85 жылдық тарихы бар Бәйтерек ауданының тарихи және мәдени мұраларын анықтап, зерттеу жұмыстары жазылған. Даламыздың әр қиырында елеусіз ғана жатқан көне құлпытасстарды зерделеу арқылы, құлпытасстарды ата-бабамыздың өмір салты, мәдениеті ретінде қарастырып, терең зерттеу жұмыстары көрсетілген. Уақыты шектеулі құлпытасстарды жойылып кетпей тұрғанда тарихи дерегін зерттеудің өзектілігі анық көрсетілген.

Аннотация. В данной статье изложены работы по выявлению и изучению исторического и культурного наследия района Байтерек, имеющего 85-летнюю историю. Изучение древних кулпытасов, располагающихся в каждом отдаленном уголке нашей степи, показывает глубокую историю и культуру наших предков.

Кілт сөздері: Құлпытас, өлкетану, аудан тарихы, Бәйтерек ауданы.

Өткеннің мұраларын зерттеп, сақтау Қазақстан Республикасының рухани және ғылыми өмірінің басым бағыттарының біріне айналды. Ел Президенті бұл мәселені Қазақстан қоғамының толыққанды әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуының неғұрлым маңызды және өзекжарды проблемаларының қатарына жатқызды. Президент бұл мәселенің тек ғылыми жағын ғана айтып қоймай, сонымен қатар мәдени мұралардың азаматтық пен отансүйгіштікке тәрбиелеудегі айрықша маңызын үнемі айтып келеді.

Осы орайда біздің әрқайсымыздың өз тарабымыздан елдің игілігіне жарар, рухани қолдау болар іс тындыруымыз – үлкен міндет, баба алдындағы парыз, болашаққа қалдырар мәнерлі ғибрат болмақ.

Тарихи маңыздылығы басым осынау кезде атқарар ісімізді жүйелей келе, шыға бастағаннан бергі аудандық газет тарихын түгендеуді қолға

алдық. 85 жылдық тарихы бар Бәйтерек аудандық газетінің тігінділерін Алматы қаласынан елге жеткізіп, түгелге жуық түгендеу арқылы біздің көпшілігімізге беймәлім тарихымызға қол жеткіздік. 1935 жылдан жасап келіп, Зеленов ауданымен біріктірілген Приурал ауданының



өткенінен сыр шертетін газет тігінділері де елге жеткізілді. Осылайша біртұтас ауданның жарты ғасырдан астам ғұмыр жолы баяндалған газеттер оқырманымен қайта қауышты.

Осы орайда аудандық «Ауыл тынысы» газетінде ауданымыздың құрылу тарихы мен әр жылдарда жүргізілген әкімшілік-аумақтық реформалар жайы, жер-суымызға қатысты біркелкі мақалалар жарияланды.

Соңғы жылдары ауданның тарихи және мәдени мұраларын анықтап, зерттеу жұмыстары қарқын алып келеді. Бұл жұмыс әрбір ауылға арналған шағын жинақтарда көрініс табуда.

Аудан тарихын зерделеу бағытындағы ісіміздің келесі кезеңі аудан аумағынан көне құлпытастар іздеуге ұласты. Ал оның мән-маңызы халқымыз үшін тіптен ерекше. Саясат салқынының шарпуынан ата-баба сүрлеуінен жаңыла жаздауымыздың бір көрінісі – ата қонысымызда кімдердің дәурен сүріп өткенін білмеуіміз еді. Оны білмегеннен кейін жер-суымыздың, бел-белесіміз бен адыр-арнамыздың көне атауларынан, олардың шығу тарихынан қол үзіп, әлі күнге ұлтқа үш қайнаса сорпасы қосылмайтын, беріде таңыла салған атаулардан ажырай алмай келеміз. Міне, бұл өткенді білмей келешекке қадам жасай алмауымыздың тағы бір көрінісі. Тәуелсіздіктің келуімен олқылықтың орны толып келеді. Десе де баяу. Неге? Себеппе тағы сол өз тарихымызды жөндеп тани

алмауымыздан. Әйтпесе ешкім бізге жер-су, ауыл, көше атауларын тәуелсіздік талабына сай қайта жаңғыртуға жата жармасып кедергі жасап отырған жоқ. Бәрі өзімізге, өзіміздің ауызбіршілігіміз бен белсенділігімізге, ұлтжандылығымыз бен рухани жігерімізге байланысты.

Даламыздың әр қиырында елеусіз ғана жатқан көне құлпытастарды зерделеу арқылы ауданымызды кімдердің мекендегенін нақ басып айтып, соған тұрғындарды шүбәсіз сендіре алсақ, ел есінде жоқ тарихымыз қайта тіл қатпақ. Ал бұл өз кезегінде жігерлі де жалынды жастарымызға рухани күш беріп, белсенді бастамаларға жұмылдырады.

Ауданның әбден зерттеліп болмаған бай тарихы бар. Бәйтерек ауданы Володар ауылы маңындағы бейіттен Б.з.д. V ғ. тиесілі күміс фаларлар мен құмыра, қола айна өзге де көне жәдігерлердің табылуы археологиялық жұмыстарды індетте түсу керектігін меңзейді.

Бұл - біздің ата-бабамыз осы жердің иесі екендігін талассыз айғақтайды.

Әнеу жылдары облыста араб әліпбиімен жазылған құлпытастардың толық тізімін жасақтап, мемлекеттік қорғауға алып, араб әліпбиінен кириллицаға аударып, арнайы жинақ шығару және осы мәліметтер толық қамтылған сайт жасақтау қолға алынып, аса ыждағаттылықпен атқарылды. Құлпытастарды ата-бабамыздың өмір салты, мәдениеті ретінде қарастырып, терең



зерттеу жұмыстары атқарылды. Уақыты шектеулі құлпытастарды жойылып кетпей тұрғанда тарихи дерегін зерделеп алудың өзектілігі зор. Ең маңыздысы, бұл – Мәңгілік ел болуымызға қажет дерек пен жәдігер. Көпшілік құлпытас әдейі қиратылғанын жоғарыда айттық. Қалғаны табиғи түрде жойылуда. Қаншама тарихымыз бен мәдениетіміз, өркениетіміз туралы мәліметтерден айырылды. Енді қалғанын зерделеп, тарихи дерегін анықтап, ұрпағына дәріптеу - парыз.

Құлпытас – қазақтың ұлттық рухы, тілі, діні, тарихы, жазба мәдениеті, сәулет және қолөнер өркениеті, жердің нағыз иесі кім екендігін дәлелдейтін белгі, әр адамның ата-тегі.

Көне құлпытастарды зерделеу барысында ескі әңгімелерді білетін қарияларымыздың ел ішінде сиреп қалуы қиындық келтіргенімен, іздеу барысында аудан аумағынан табылуына мәслихат депутаттары, белсенді жастар, округ әкімдері мен ауыл тұрғындары ерекше ықылас танытты. Янайкин, Зеленый, Бейбітшілік, Дариян, Егіндібұлақ, Көшім, Атамекен округтерін аралау барысында отызға жуық көне құлпытас табылды. Сыртқы күштің әсерінен қирап әрі табиғи тоза бастаған құлпытастардың бәрі нөмірленіп, тазартылып, таспаға түсірілді.

Оқылған құлпытастар дерегі бойынша

анықталған мәліметтер арнайы жинаққа топтастырылды.

Біздің тарихымыз – еліміздің ұлттық идеологиясына айналдыруға болатын нағыз керемет тарих. Әлемді билеп-төстеп отырған алып мемлекеттердің тарихында бұндай дұрыстықты, әділдікті, батырлықты, жомарттықты, достықты, сыйластықты, адамгершілікті насихаттайтын басымдықтар аз. Біздің ата-бабамыз – бүгінгі Қазақстанның нағыз иесі. Олар болашақ ұрпақ үшін туған жерді ақылдың, білектің күшімен қорғады. Сондықтан шынайы тарихымызды жазып, соның ішіндегі ұрпаққа тәрбиелік маңызы зор тұстарын насихаттасақ, патриоттық бағыттағы нағыз ұлттық идеология жасақтарымыз анық.

Боданда басымыз кетіп, отарлау саясаты салдарынан елге есімі елеулі, еңбегі өлшеусіз тұлғаларымыздың аты аталмай, тұтас буынның жадынан өшірілді. Ата-балаларымыздың жерленген жерінен көз жазып, құлпытас таңбасын танымайтын жағдайға жеткен едік. Тәңірдің қолдауымен, Тәуелсіздіктің арқасында жоғымыз түгелделіп, барымыз бүтінделуде. Бұл игі іске сіздің де қосар үлесіңіз зор, қадірлі оқырман.

Мәңгілік ел болуды мұрат тұтқан жасампаз еліміз жасай берсін! Ұлы мақсаттарды еңсеру жолында халқымызды бабалар рухы қолдап жүргей!

№4 төрт қырлы, жерде құлап жатқан құлпытас. Бүтін құлпытаста ру таңбасы мен мәтін сақталған.
А беті – ру таңбасы мен мәтін жазылған.
Ә беті – жоғары жағында екі қатарға жазылған жазу
Б беті – жазу жоқ.
В беті – төрт қатарға жазылған, мәтін бүлінген.
Жер бетінен биіктігі – 102 см. Ені – 21 см. Жалпақтығы – 23 см
Қорған іздері сақталмаған төбешік.
Координатасы:
Ендік: 51, 167 160

510 10* 1, 78* N

Бойлық: 50, 696862

500 41* 48, 7* E
Зеленый қорымы аудан орталығы Переметныйдан 30 км қашықтықта орналасқан.



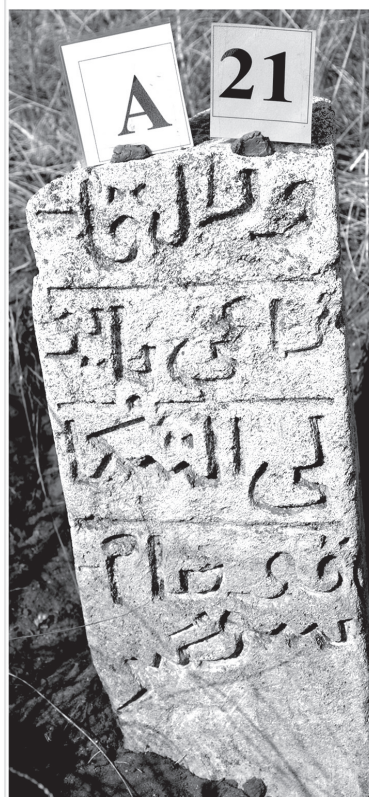
Дариян ауылдық округі Озерный ауылы маңындағы қорымнан табылған құлпытас

№21 Төрт қырлы сынған құлпытас. А,Ә,Б,В беттерінде жазу бар. Сынған төбесінде ру таңбасына ұқсас белгі бар.
Биіктігі – 54 см, ені – 12 см, жалпағы – 22 см.
Координатасы:
Ендік: 51, 381277

510 22* 52, 2* N

Бойлық: 51, 842390

510 50* 32, 6* E
Сурет 22 маусым 2015 жылы түсірілді.





КӨРКЕМ ӨНЕР. ӨР ТАЛҒАМ. ТАБАНДЫ ЕҢБЕК



МҰХАМБЕТҚАЛИЕВ

Мұрат Сапіұлы

Ақсақалдар кеңесінің төрағасы,

Жәнібек ауд., БҚО

***Аңдатпа.** Мақалада ата-ана бала тәрбиесіне би өнерінің тигізер маңызы туралы және бала арманын үкілі үмітке жалғап, арманына адал бола білген, осы салада 15 жыл бойы қызмет етіп жүрген Қырмызы Жомартқызының жетекшілігімен талай шыңды бағындырған репертуарында 70-тен астам халықтық, модерн қазақ билері, балалар билері, «Инабат» би ансамблі туралы жазылған.*

***Аннотация.** В статье рассказывается о значении танцевального искусства в воспитании детей и о том, как ребенок сумел соединить свои мечты с надеждой и верен своей мечте, в репертуаре которого более 70 народных, современных казахских танцев, детских танцев, танцевального ансамбля «Инабат», который покорила многие вершины под руководством Кырмызы Жомартовны, которая работает в этой сфере уже 15 лет.*

***Кілт сөздері:** Қырмызы Жомартқызы, «Инабат» би ансамблі, «Тұмар ханиша» биі, «Елім-ай» би қойылымы.*

Жан әлемінің нәзік пернелерін сезімнің сан қилы әуенімен тербейтін би өнері – тілсіз құдірет!

Би өнері - өресі биік, өмір қозғалыстарының жақсылық, ізгілік, әсемдіктен құрылатын көркем өрнегі, тұла бойы тұнған сұлулық поэзиясы.

Би өнері – халқымыздың ғасырлар бойғы тарихынан сыр шертетін, оның рухани әлемін, салт-дәстүрлерін, өмір салтын, болмысын айшықтайтын ерекше өнер түрі. Би арқылы әрбір халық өзінің мәдениетін, дүние-танымын, әлеуметтік қатынастарын бейнелейді. Би өнерінің эстетикалық мәні тереңде жатыр. Әрбір қозғалыс, әрбір қадамның өз мағынасы бар. Би кезінде адамның дене қимылдары арқылы айтылатын сезімдер мен ойлар көрерменге жеткізіледі. Бұл тек сыртқы көрініс емес, ішкі дүниенің тереңдігін, адамның мінез-құлқын, қайсарлығын, махаббаты, тіпті табиғатпен үндестікті білдіретін өнер түрі.

Көркем өнердің қыры мен сырына, құпиясы мен қатпарларына терең бойлап, оны өскелең

ұрпақ бойына дарытуда – би ансамбльдерінің рөлі айрықша. Бүлдіршін балалардың жеткіншек ұрпақ өкілдері мен жастардың биге деген қызығушылығын қолпаштап, талабын ұштап, талантын таныту мақсатында көптеген би ансамбльдері құрылып, жұмыс жасап келеді. Солардың бірі Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданына қарасты Ақоба ауылдық мәдениет үйі жанындағы – «Инабат» би ансамблі.

Он бес жылдың жүзінде бірнеше балдырғандарды нәзік өнердің жолында жетелеген ансамбль, бүгінде облыстағы өзіндік ерекшелігі, болмыс бояуы бар ансамбльдердің біріне айналды. Ансамбль алғаш 2010 жылы құрылған кезде құрамында – 48 бала тәрбиеленсе, осы жылдар ішінде ансамбль жанынан жүзден аса жас әуесқой бишілер түлеп ұшты. Бүгінгі таңда ансамбль құрамында – 30 жас биші өнер көрсетеді.

«Инабат» би ансамблін өзге ансамбльдерден ерекшелейтін нәрсе – оның репертуарының сан алуандығы әрі сол сан алуан би қойылымдарының бәрінің бірдей шебер орындалуы. Аталмыш

ансамбль шалғай ауылда болғанына қарамастан түрлі би қойылымдарына түрліше сахналық костюмдер тіктіреді. Би ұжымының материалдық техникалық базасы аудандық мәдениет, тілдерді дамыту, дене шынықтыру және спорт бөлімінің және өнерге бейжай қарай алмайтын жанашыр ата – аналардың қолдауымен жыл сайын жаңартылып келеді. Репертуары 70-тен астам халықтық, модерн қазақ билері, балалар билері, сюжеттік би қойылымдарымен толықтырылған ансамбль аудандағы мәдени іс-шаралардың барлығында дерлік өз өнерімен көрермендерді тәнті етіп келеді. Киелі сахнаны пір тұтқан өнерпаздар көрермен қауымның алғысына бөленуде.

«Инабат» би ансамблінің репертуарындағы әр би қойылымының өзіндік тарихы да бар. Ұжым алғаш құрылған уақытта балдырған бишілердің көңіл сарайына дөп түсіп, аса бір ыждаһатпен биленетін билердің бірі – ұйғыр биі болатын. Қазақ мәдениетіне жақын ұлттың биі өзінің ойнақы әуенімен, ерекше сахналық киімімен, терең иірімімен балалар көңіліне серпіліс сыйлайды. Ал, «Инабаттың» атын шығарып, мерейін биіктеткен бірден-бір би қойылымы ол – «Тұмар ханша» биі. 2016 жылы стильдік билердің қанат жаюымен қатар жарыққа шыққан би ансамбльді бірнеше жетістіктерге жеткізді. Тәуелсіздік мерекесі – ел өмірдегі өте бір елеулі мейрам. «Инабат» би ансамблі де әр жыл сайын мерекеге би шашуын дайындауды дәстүрге айналдырған. Соның ішінде ең бір ерекше би қойылымы ол –

«Елім-ай» болатын. Би жетекшісі бала күтіміне байланысты демалыста отырғанына қарамай, аз ғана уақыттың ішінде ел тарихына байланысты ерекше биді дайындап шығарды. Өршіл рух пен ерлік, Отанға деген үлкен махаббатты астарлай жеткізген «Елім-ай» би қойылымы барша көрерменнің көңілін толқытып, рухани жан дүниесіне ерекше әсерін тигізді.

Бидің нәзік оралымдарын, терең сезімін жұртшылық жүрегіне сол қалпында мөлдіретіп жеткізуде, халық билерінің жаңа белеске көтерілуінде «Инабат» би ансамблі өнердің көркем айнасына айналды. Би ансамблінің әр жылдарда жеткен жетістіктері де жетерлік. 2010, 2016, 2019 жылдары облыстық «Балдәурен» балалар шығармашылығы фестивалінің аудандық кезеңінен бірнеше мәрте жеңімпаз атанып, облыстық кезеңінде III дәрежелі дипломға ие болды. «Достық туын желбіреткен» өнер фестивалінде өзге ұлтқа тән қасиеттерді танудағы еңбегі үшін ансамбль арнайы дипломмен марапатталды. 2013 жылы Батыс Қазақстан облысы Қазақстан халқы ассамблеясы XVI Достық фестиваліне белсене қатысып, үздік өнер көрсеткені үшін Батыс Қазақстан облысының әкімінің Алғыс хатын иеленді. 2014 жылы Орал қаласында «Бозторғай» телебағдарламасында өз өнерлерін көпшілікке паш етті. 2015 жылы «Болашақ жұлдыздар» атты балалар байқауында Алғыс хатпен, 2019 жылы аудандық «Дала дарындары» жастар шығармашылығы фестивалінде I орын,



облыстық шығармашылығы фестивалінің дипломымен, 2020 жылы Республикалық «Жарқын Болашақ» өнер орталығының ұйымдастыруымен V Республикалық «Жарық жұлдыз» атты байқауында I дәрежелі дипломмен, 2022 жылы Орал қаласында өткен «Атадан мұра» қоғамдық қорының «Ұлы дала ұрпағы» атты V Республикалық байқауында I орынға ие болып, Алматы қаласында өткен байқауда II және III дәрежелі дипломмен марапатталды. Өнер десе ішкер асын жерге қоятын талант иесі Қырмызы Жомартқызының жетекшілігімен жетістіктері арқылы өңірдегі өнерсүйер жұртшылықты тамсантай жүрген ансамбль 2023 жылы Ақжайық телеарнасының «Күншуақ» бағдарламасына қонақ ретінде арнайы шақырылып, сұхбат берді.

2023 жылы көршілес Ресей Федерациясы Волгоград облысы Палласов ауданының 100 жылдығына және №17 мектептің 115 жылдығына орай өткен «Танцуй с нами!» атты халықаралық фестивалінде екі ел арасындағы достық қатынасты нығайтудағы қосқан үлестері үшін ансамбль арнайы дипломмен, «Жас өрен» шығармашылық дамыту орталығының «Дала жұлдызы» III Халықаралық балалар өнер байқауында I дәрежелі дипломымен, 2024 жылы облыстық «Жастар толқыны - 2024» фестивалінің алғыс хатымен марапатталды.

Осыншама жетістіктің артында табанды еңбекпен қайсар жігер күшінің тұрғаны айтпаса да

түсінікті. Бұл жерде шағын ғана ауылды мекен еткен би өнеріне шынайы берілген дарынды жетекші Қырмызы Жомартқызының еңбекқорлығы мен ізденімпаздығын және жаңашылдығын айтпай кетсек болмас. Ансамбльдің іргесі қаланып, қадамы ілгері басқан сәтінің барлығында шебер би жетекшісінің қайталанбас қолтаңбасы жатыр. Ол – Қырмызы Жомартқызы Бисенғалиева. Нағыз дарын иесі Қырмызы Жомартқызы уақытпен санаспай ауылдағы қарадомалақтарды би өнерінің көжиегіне алып шығуды армандайды. Арманы орындалуда да.

Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданы, Тау ауылына қарасты Большевик елді мекенінде 1991 жылы 26 қарашада дүниесігін ашқан Қырмызы сәби күнінен биге әуес болып өсті. Ол мектеп табалдырығын атамаған бүлдіршін кезінде сазды әуеннің ырғағымен тербеліп би билеп ата-ана, ағайын-тума, туыстарын талай таңқалдырған болатын-ды. Бұл балалық әуестік өмірлік арман-мұратқа айналып, орта мектепті тәмәмдаған соң бишілік мамандыққа жетелеп әкелді. Орал қаласыдағы Құрманғазы атындағы саз колледжінің «Мәдени ағарту жұмысы және халық шығармашылығы, би өнері» мамандығына оқуға түсті. Аталған оқу орнын 2010 жылы ойдағыдай аяқтап, алғашқы еңбек жолын Жәнібек аудандық мәдениет үйінде хореограф болып бастады. Хореография жанры тек білуді емес, жетілдіруді, тереңдете үйренуді, зор машықты талап ететін



өнер саласы болғандықтан Қырмызы Жомартқызы Батыс Қазақстан облыстық инновациялық еуразия университетінде «Мәдени тынығу жұмысы» мамандығы бойынша оқып жоғары білімді диплом иесі атанды. Бала арманын үкілі үмітке жалғап, арманына адал бола білген ол мәдениет саласында табан аудармай 15 жыл бойы қызмет етіп келеді. Алғаш жұмысқа орналасқан сәттен-ақ ерекше композициялық қойылымдарымен көпшілік көңілін жаулаған Қырмызы Жомартқызының еңбегі еленіп, аудан әкімінің қолдауымен «Инабат» би ансамблі құрылды. Түрлі мәдени шараларда бой көрсетіп, сауаттылық, реттілік, кәсібилік сынды қасиеттерімен ел ілтипатына бөленіп келеді.

Би жетекшісі ретінде жұмыс жасау бұл тек би қойылымдарын ойлап тауып, оны балаларға үйрету ғана емес, ол нағыз педагог ретінде ата-анамен ынтымақтаса жұмыс жасай білу өнері. Түрліше репертуарға түрліше сахналық киім дайындау кезінде ата – аналардың ауызбіршілігі өте бір қажеті дүние. Осы тұрғыда Қырмызы Жомартқызы – шебер ұйымдастырушы. Баланың жан-дүниесіне терең үңіліп, әрбір бүлдіршіннің көңіл пернесін дөп басуы оның бойындағы ерекше қасиет. Шәкірт жүрегінің кілтін тапқан жетекші болса, ол - Қырмызы Жомартқызы. Қырмызының бойындағы биязылық, сыпайылық, инабаттылық өзі жетекшілік ететін «Инабат» би ансамблі құрамындағы шәкірттер бойынан да табылады.

Қыз балаға тән нәзіктік, әсемдік, әдеміліктің түп негізі осы бір өнердің төңірегіне үйірілгені де жасырын емес. Қырмызы Жомартқызы әріптестік қарым – қатынас кезінде байыптылығы мен зерделігін көрсетсе, жеке өмірінің баспалдағында отбасының ұйытқысы ибалы келін, асыл ана, аяулы жар ретінде өз орнын тапқан жан. Құдай қосқан қосағы Мейрам Мұхтарұлы екеуі ауыл мәдениет үйінің жұмысының алға басуына барынты-ықыластарымен білек сыбана кірісіп кеткен жандар. Мейрам Бисенғалиев Ақоба ауылындағы мәдениет үйінің директоры.

Құндылық, ұлттық болмыс пен бояу осы би өнеріне біріктірілген болса, «Инабат» би ансамблінің бойында қазақылыққа тән әдеп пен ибаның табы терең танылатынын аңғару қиын емес. Жәнібек өңірінің ғана емес, Жайық өңірінің жауқазынына айналып келе жатқан ансамбльдің бағындырар белесі мен шығар шыңы әлі алда екені шүбәсіз. Біз оған шүбәсіз сенеміз. Өйткені «Инабат» би ансамблінің жетекшісі нағыз дарын иесі Қырмызы Бисенғалиева тұрғанда әлі талай белестерді бағындырады деген ойдамыз.

Би өнері – тек қана дене қимылдарының үйлесімі емес, бұл – халықтың мәдени мұрасы, оның бай тарихы мен дәстүрлерінің айнасы. Ал, «Инабат» би ансамблі өңір мәдениетінің бір бөлшегі ретінде, өз биігінде жұлдыздай жарқырай береді, Лайым солай болғай!





КАМИЕВА
Бақыт Үмбетқызы
Қызылоба ауылдық модельді
кітапханасының кітапханашысы
Жаңақала ауд., БҚО

Ауыл тарихы ұрпаққа ұлағат, келешекке аманат



***Аңдатпа.** Мақалада Жаңақала ауданы Қызылоба ауылының тарихы, ауыл адамдарының еңбегі мен кітапханада өткен шаралар туралы жазылған.*

***Аннотация.** В статье рассказывается об истории села Кызылоба Жангалинского района, о труде сельских жителей и мероприятиях, проводимых в библиотеке.*

***Кілт сөздері:** Жаңақала ауданы Қызылоба аулы, Краснагор, Пятимар Тақыроба, Бозоба, Бірқазан.*

Адам өмірімен салыстырғанда біршама уақыт сияқты болғанымен, тарихи өлшеммен салыстырғанда қысқа мерзімде құтты мекенге айналған Қызылоба ауылына күні кеше алпыс жыл толды. Өзім осы жерде туып өсіп, бақытты балалық шағым өткен, дәл қазіргі қызметім де осы жерде, яғни Қызылоба ауылдық модельді кітапханасының кітапханашысымын. Бір кезде «Туған жер» бағдарламасынан бастау алған «Ауыл тарихы ұрпаққа ұлағат-келешекке аманат» атты кітапханалық жобам бойынша атқарылған жұмыстарда өлкетану тәжірибесін пайдалана отырып жастарды отансүйгіштікке тәрбиелеудің бір жолы ауыл тарихын тереңірек зерттеп, оның әрбір тасын, еңбек адамдарының, жәдігерлерінің мән маңызын білгенде ғана өлке тарихын білуге, құрметтеуге сезімі оянады деген мақсатпен жұмыстанған болатынмын. Жоба аясында «Туған жердің тылсым сырлары» деген тақырыпта ауылымыздың киелі орындарына танымдық зерттеу сапары жүргізілді. Жасөспірімдерге ауыл тарихының тылсым құпия сырларын шертіп, туған өлке тарихына деген қызығушылықтарын ояту, ұлттық құндылығымызды дәріптеп, баратын киелі орындар туралы мағлұматтар берілді.

Жалпы ауыл тарихы туралы, яғни алғашқы

құрылу кезеңіндегі деректерге тоқталсам, ол кезде Фурманов (қазіргі Жалпақтал) ауданына қарасты облыстың іргелі шаруашылықтарының бірі болған Андрей Степанович Борисов басқаратын «Пятимар» совхозының аумағы үлкен, өсіріп отырған төрт түлік малының саны бір шаруашылық үшін өте көп, мал қыстақтарының шалғайлығы, олармен қарым қатынас жасауының қиындығы, шаруашылықтың біраз бөлігінің Көшім өзенінің екінші бетінде болуы, сол кездегі техниканың жеткіліксіздігі басқару жұмыстарына қиындықтар туғызып, одан жаңа шаруашылық құрып, бөліп шығару жөнінде шешім қабылданады. Шаруашылықтың жаңа орталығын, тың жерден Қызылоба ауылының өзеннің арғы бетінен салу жоспарланып, «Краснагор» деп аталынатын болды. 1963 жылғы күзде Краснагор қой совхозы құрылғаннан кейін шаруашылықты басқару жұмыстары уақытша Қызылоба бөлімшесінің (бұл Пятимар ауылының бөлімшесі) орталығында жүргізілді. Сол жерде күзде шаруашылықтың жаңа орталығының қазіргі біз қоныстанып отырған жерде бір де бір қыстақ жоқ, жазық далада, таза орында алғашқы қазығы қағылды. Тұрғын үйлер салу сияқты құрылыс жұмыстары басталып, қысқа дейін алғашқы үйлер төбе көтерді.

Шаруашылықтың тұңғыш директоры Андрей Илларионович Бондаренко партия ұйымының хатшысы Мағзом Хамзин, бас зоотехник Даубаев Горький бас мал дәрігері Жүсіпжан Талипов, бас инженер Владимир Михайлович Игнатов, бас бухгалтер Нәдір Абдрахимов, бас экономист Евгения Мельниченко Тимофеевна, бас агроном Құбаш Тілепбергенов, аға прораб Федор Иванович Железняков, директордың шаруашылық жөніндегі орынбасары Мәсәлім Төлепов, комсомол ұйымының хатшысы Бекбау Усаев, кадр бөлімінің меңгерушісі Галина Манышева ағаларымыз бен апаларымыз қызу еңбекке, кірісіп, үлкен басқарушылық ұйымдастырушылық жұмыстарын жүргізді. Совхоз құрылған алғашқы жылы-ақ шаруашылықты қатал сынақ күтіп тұрды. Себебі 1963 тен-1964 ке қараған жыл «қоян» жылы және қыс өте ауыр, қар қалың түсіп, көз аштырмайтын борандар, шалғай қыстақтарға мал азығын жеткізудің қиындығы, техниканың жеткіліксіздігі үлкен сын еді. Дегенмен жас шаруашылықтың еңбеккерлерінің, оның басшылығының, Социалистік Еңбек Ері Мендалиев Кенжебек басқаратын Фурманов ауданы басшылығының зор ұйымдастырушылық еңбекқор шаруалары мен механизаторларының жанқиярлық еңбектерінің нәтижесінде, мал басы негізінен аман сақталып, қиындықтар еңсерілді. Сол кездегі үлкен еңбектің басы- қасында болған ата-әжелеріміздің, олардың бүгінгі ұрпақтары үшін үлгі екені, мақтаныш екені әрдайым айта береміз.

1964 жылдың көктемі туысымен шаруашылықта қауырт та, қызу жұмыстар басталып кетті. Себебі күзге дейін орталықта қызметкерлер үшін тұрғын үйлер, негізгі керекті қызмет орындары салынып бітуі керек еді. Бас аяғы 7-8 айдың ішінде совхоз орталығында 40-50 отбасы тұратын үйлер, кеңсе, ұстахана, мектеп, құрылыс орны, қойма, монша, сияқты ғимараттар салынып, пайдалануға берілді. Шаруашылыққа жаңа техникалар сатылып алына бастады. 1964-1970 жылдар аралығында совхозда құрылыс жұмыстары қарқынды жүргізіліп, жаңа орталықтың кескін келбеті айшықталып, тұрғындардың көшіп келулері көбейіп, аздаған жылдың өзінде шаруашылықта жұмыс қолдары көбейіп, жаңа қоныстарына риза, еңбекқор тұрғындар жинала бастады. Жалпы 1963-72 жылдар аралығында шаруашылықтың қалыптасу кезеңі болды деп айтуға болады. Шаруашылықта бұл кезеңде мал басының саны көбейтіліп, жаңа елді мекендер пайда бола бастады. Шаруашылық

алғашқы құрылған жылдары Айтпай, Қаракұдық, Төртқұлақ бөлімшелері болса, соңынан Көшімторын елді мекеніне бөлімше орталығы салынды. Елде шаруашылық жұмыстармен қатар әлеуметтік нысандар да көтеріңкі көңілмен жұмыс істеді. Қазақ және орыс тілдерінде оқытатын 8 жылдық мектеп, клуб, почта, фельдшерлік пункт, дүкендер, автодүкендер т.б. нысандар еңбекшілердің алаңсыз жұмыс істеулеріне немесе демалуларына жағдайлар жасап отырды. 1946 жылы алғашқыда Көшім өзені «Қабыршақты» деп аталған. Осы сайға «Төртқұлақ» елді мекенінің тұрғындары (қазіргі атауы Жангелді) Айтқали Есқазиев, Өтегенова Нәбира, Шәріп Майшин, Айжан Жұмағалиева сынды ата әжелеріміз осы сайды түйелі сүйретпемен ашып, қолмен қазып жыраларды қосқан. Осы Қабыршақты сайы қазіргі атауы «Көшім» өзені, біздің ауылымыздан аудан орталығына өтіп, Қисық қамыс тұсындағы «Бірқазан» көліне құяды. Шаруашылықта мал шаруашылығымен қатар, егін шаруашылығын дамыту жұмыстары қолға алына бастады. Тақырба, соңынан Бозоба елді мекенінің аумағында мал азығына керекті арпа, қара бидай, тары сияқты дақылдар егіліп, әп әсем өнім алуға қол жеткізіліп, шаруашылық өз малына жететін өнім жинақталып отырды. Тіпті, алғашқы жылдарда жүгері егу жұмыстары да жүргізіліп, бау - бақша егетін плантация да ұйымдастырылды. Бұлардың бәрі ауылымыз алғашқы құрылған кездегі атқарылған жұмыстар. Бүгінде ауылдық округтерімен қоса алған да екі мыңға жуық халқы бар. Қазіргі уақытта ауылымыздың инфрақұрылымы дамып, күннен күнге көркейіп келеді. Аталмыш жоба аясында сонымен қатар елге еңбегі сіңген ардагерлеріміз және ұзақ жылдар ауылымызды басқарған Кеңес Одағының батыры Е. Ш. Орақбаевтың ұрпақтарымен түрлі саладағы мамандармен де кездесу кештері жүргізіліп, нәтижесінде жасөспірімдердің туған өлкеге деген қызығушылықтары артып, өз ауылдарына деген құрмет сезімдерін оята білдік деп сенемін

Әрбір өлкенің ыстығында сая, суығында пана, есімдері ел есінде сақталған перзенттері бар. Туған жерге деген құрмет, сүйіспеншілік-рухани, имани тәрбиеден бастау алары хақ. Сонда ғана туған жерді түлетіп, атамекенді асқақтата аламыз. Рухы биік, иманды тұлғалар туған жерлерін жер жәннатына айналдырып, жұмақ мекенін қадірлей, қастерлей алады деп есептейміз.



ОЙШЫБАЙ

Айнагүл Мағауияқызы
Сырым Датұлы атд.
тарихи – өлкетану
музейінің меңгерушісі,
Сырым ауд., БҚО

Мектеп музейлері: жәдігерлері, оларды құжаттандыру



Аңдатпа. Мақала мектеп музейлеріне түскен жәдігерлерді тіркеп, сақтап әрі қарай жұмыстану үшін жасалатын алғы шарттарымен таныстырып, осы мақсатта ұстаздарға әдістемелік көмек беру бағытында жазылған. Онда мектеп музейінің алатын орны мен атқаратын қызметі және онда жасалатын жұмыстар туралы тың ақпарат берілген.

Аннотация. Статья написана с целью оказания методической помощи педагогам, приобщая их к предварительным условиям для дальнейшей работы по регистрации и хранению экспонатов, поступающих в школьные музеи. В нем представлена информация о месте и функциях школьного музея, а также о проделанной в нем работе.

Кілт сөздері: музей, коллекция, қор жұмысы, түпнұсқа, тарих, жәдігер.

Музейлер үлкен не кіші болсын, басты мақсаты сол жердің жәдігерлері мен тарихын жинақтап көздің қарашығындай сақтау болып табылады. Бүгінде үлкен мекемелерден бастап, көптеген мектеп музейлері өздерінің музейлерін жасақтап жұмыстануда. Аудандардағы туризм орталықтары арқылы мектеп музейлері көптен жасақталып, бір ізге түсіп келеді. Соған қарамастан көптеген мектеп музейлерінде кейбір мәселелер кездесіп жатады. Олардың басым бөлігі құжаттандыруға қатысты. Тапсырылған әрбір заттар мұқият зерттеуді қажет етеді. Соған орай жұмыстанудың бірнеше бағытын ұсынып көрейік:

1. Түскен жәдігердің коллекциясын анықтау. Ол ағаштан, темірден, киізден, матадан немесе қағаздан жасалуы мүмкін.

2. Жәдігердің маңыздылығына зер салу. Оны пайдаланған тұлға тарихи болса, көне дәуірлерге қатысты қазба заттары болса, немесе 50 – 100 жыл бұрынғы зат болса құндылығы жоғары болмақ.

3. Келесі жағдайда қорға түсу бағыты, берілу жолы анықталады, яғни көне болса сирек қорлар коллекциясы немесе XX ғасыр деген сияқты

анықтама жасалады және негізгі қор (Түпнұсқа көне, бағалы) немесе қосымша қор (көшірмесі, қайта жасалған болса) екенін анықтап аламыз.

4. Жәдігерлерді тапсырған адаммен алыс-беріс актісі толтырылады. Актте жаңағы анықтаған коллекцияның сипаттамасы яғни, жасалу жолы, материалы, өлшемі, шығарылған немесе жасалған уақыты, қолмен жасалды ма, арнайы баспа немесе завод, фабрикама және тапсырған адамның толық аты жөні, мекен жайы, телефон номері толық жазылады. Қабылдап алған музей маманының да барлық ақпараты бірге жазылады.

5. Осы жерге маңыздысы жәдігердің сақталымы қандай деңгейде, музейге қалай тапсырылып жатыр, яғни сыйға берілгендігі жөнінде толық сипаттамасы жазылады. Жай күйі бұзылған, сызылған, сынған болса көрсетіледі.

6. Келесі кезекте әр жәдігерге инвентарлық номер беріледі. Ол номер инвентар кітапқа тіркелгенде келіп жеткен кезекті санына қарай жазылады. Сандары мен бірге музейдің котировкасы жазылады. Мысалы, Сырым Датұлы музей фонды, саны, қоры жазылады. СДМф***нқ,(негізгі

қор) немесе СДМф***қк (қосымша қор) дегенді білдіреді. Мыс: СДМфқк

7. Келесі жұмыс енді әр жәдігерге берілген инвентарлық жаңағы номерді арнайы сиямен өзіне таңбалап, жазып қоятын боламыз. Құжаттар мен сурет кітаптардың соңғы бетінің сол жақ бұрышына, заттардың ішкі және сыртқы бұрыштарына, мата, киімдерге, киіз, кілемдерге ақ түсті матаға жазып оны екі жерден төменгі бұрыштарына тігіп қоямыз.

8. Соңында жәдігер паспорты жазылады. Ол ғылыми құжат болып табылады. Онда жәдігердің толық атауы, саны, коллекциясы, түсі, өлшемі, жылы, кім не үшін қай ғасырда пайдаланды, қайда жасалды, яғни ғылыми маңыздылығы толық ашылып сипатталады.

9. Әр жылдың басынан бастап аяғына дейін қабылданған жәдігерлер сол жылдың акт сандарымен жазылады, яғни Акт №1 – Акт №7, 2024 жыл

болса сол жылы 7 акт жасалып, бірнеше ондаған немесе жүздеген жәдігер қабылдануы мүмкін. Бір адамның көп жәдігерін бір актке тіркейміз. Жыл аяқталған соң жоғарыдағы басшылыққа апарып, тексертіп, қол мен мөр басып, ол акттерді типографияға беріп арнайы кітапша қылып шығарып қор сақтаушы сақтап қоятын болады. Әр жылдарды жинай келе бірнеше ондаған кітапшалар жиналады. Кез келген адам келіп өзі тапсырған жәдігерін сол жерден таба алады, әрі музей мамандары сол кітаптардағы жәдігерлер туралы ақпаратты қарап өзіне қажетті шараға пайдалана алады.

10. Соңғы жұмыс әр жәдігер мұқият оралып, папкаларға, қораптарға, арнайы сөрелер мен шкафтарға мұқият салынып, қор бөлмелерінде сақталымға қойылады. Керек кезде ол жерден шығарылып музей көрмелеріне қойылады.

Мінеки осылайша музейге тапсырылған әр зат жәдігерге айналады. Жоғарыдағы барлық процесстен өтпей ол жәй ғана зат болып тұрады, толық құжаттарына сәйкес музей қорына өткеннен соң ғана ол музей жәдігеріне айналады. Музей жәдігері осынысымен құнды.

Музей жәдігеріне қатысты бірнеше алтын ережелер бар, соларға тоқталатын болсақ:

1. Музейдегі жәдігерді арнайы рұқсатсыз басқа жерге алып кете беруге болмайды;
2. Музейге өткізген жәдігер иесіне қайта қайтарылмайды;
3. Музей жәдігерлері саналатын киімдерді киіп сахнаға шығуға болмайды;
4. Музей жәдігерлері болып табылатын заттай бұйымдарды өндіріске, басқа мақсатқа пайдалануға болмайды;
5. Музей жәдігерлері әр ай сайын арнайы дезинфекциялық жұмыстармен қамтамасыз етіліп отырады.

Мектеп музейлері болса да, осы ережемен қор жұмысын жүргізіп отырса, ол жәдігерлердің жоғалып кетпеуі үшін маңызды болып табылады. Мектеп музейлерінің арнайы штаты болмаған соң қосымша жүктемемен көп жағдайда өлкетанушы мен тарих пәндерінің мұғалімдеріне беріліп келуі де айқын мәселе туғызады. Соған қарамастан мектептер өздерінің шағын музейлерін жасақтап алғандардан бөлек әліде музейлері жоқ мектептер көмек сұрап келеді, осы мақсатта жұмыстанатын музейлерге аудандағы музейлер өз көмектерін беруден әсте жалыққан емес. Мектептердегі музейлерде көптеген тұлғалардың қайталанбас жәдігерлері сақталған. Сондықтан оларға көздің қарашығындай сақтап бірлесіп жұмыстануға шақырамын!





ШАХМЕТОВА
Галина Мичиславовна
методист ГЦДЮТиК, академик
МАДЮТиК, эксперт в области
методологии ДЮТиК
г.Астана

ВСЕ НАЧИНАЕТСЯ С ДЕТСТВА

Основоположнику детско-юношеского туризма
и краеведения в столице Казахстана
Шаяхметову Асхату Галиевичу – 75 лет!



С Юбилеем, Асхат Галиевич!

Наши Асхат Галиевич, дорогой,
Он с открытою душой,
Сколько троп он исходил,
Скольким детям мир открыл.
Он – турист из Астаны,
С Целиноградской стороны,
Станцию туристов основал,
Детский туризм развивал.
Не жалея сил трудился,
Многого чего добился,
Вывозил всех на природу,
Группы отправлял в походы.
Приобрел он много званий,
Много заслужил регалий,
Академик, методист,
Мастер спорта, медалист,
И заслуженный инструктор,
Детских лагерей конструктор,
В путешествиях он ас,
Всем покажет мастер-класс!
Семьдесят пять – не много лет,
Это мудрости рассвет!
Опыт Ваш, лихой запал,
Вы для всех – профессионал!

Вас вокруг все уважают
И за вклад Вас почитают,
За идейность, доброту,
За совет и прямоту.
Человек наши дорогой,
Юбильяр наши золотой,
Вся туристская семья
Поздравляет Вас любя.
И желаем от души
Вам здоровья, море счастья,
Пусть все сбудутся мечты,
Мимо пролетят ненастья.
Вершины покоряйте,
Никогда не унывайте,
Путешествуйте, любите,
Свои силы берегите.
Вы теперь – наши аксакал,
Полководец, генерал,
На маршрут, в поход опять!
В Вашу пользу счет: 7:5!

Туристская общественность
города Астаны,
21.03.2025 г.



Асхат Галиевич – опытный педагог с 45-летним стажем работы. Будучи профессиональным туристом, заслуженным инструктором Республики Казахстан по туризму, старшим инструктором СССР, мастером спорта, академиком Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения, прошел четыре Всесоюзных семинара кадровой подготовки сумел создать модель туристско-краеведческого образования в школе, за модель которой награжден «Золотым компасом» – высшей наградой Академии.

Большая заслуга Асхата Галиевича состоит в открытии в г. Астане Станции юных туристов в 2005 году, которую он возглавил. Воспитанники СЮТур, ныне Центра детско-юношеского туризма и краеведения г. Астаны являются победителями и призерами международных и республиканских соревнований. Асхат Галиевич подготовил не одно поколение туристов и инструкторов, водил в походы детей и учителей по тропам Алтая, Кавказа, Прибайкалья, Туркмении, Кыргызстана, Тянь-Шаня и по родному краю. Награжден нагрудным знаком «За заслуги в развитии туризма РК», «Почётный работник образования», медалью «Ветеран труда», медалью к 10-летию Независимости Республики Казахстан, Знаком «Почетный работник туризма», почетными грамотами Министерства образования и науки РК, Министерства туризма и спорта РК, Национального Олимпийского Комитета за развитие детского туризма, а также грамотами ПрофСоюза за организацию летнего отдыха школьников.

Участвовал в ряде республиканских и международных семинарах: в республиканских семи-

нарах директоров организаций дополнительного образования РУМЦДО в г. Алматы (2006-2011 гг.), в республиканских семинарах по развитию детского туризма в г. Астане (2008, 2012, 2011 гг.), в заседаниях Большого Совета Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения в г. Уральске (2007, 2009, 2010, 2011г.) и др.

По итогам деятельности Станция юных туристов была удостоена Гранта Акима г. Астаны, неоднократно была отмечена грамотами и дипломами.

Асхат Галиевич внес огромный вклад в развитие детско-юношеского туризма в столице и республике, пользуется заслуженным авторитетом среди туристской общественности города Астаны, Республики Казахстан и стран СНГ.

Имеет звания и регалии:

- Старший инструктор СССР;
- Заслуженный инструктор РК по туризму;
- Мастер спорта по туризму;
- Академик Международной Академии детско-юношеского туризма и краеведения им. А.А. Остапца-Свешникова;
- «Почетный работник образования РК»;
- «Почетный работник туризма РК»;
- Внесен в «Золотую книгу работников образования г. Астаны»;
- Внесен в Книгу «100 славных имен работников дополнительного образования Казахстана»;
- Награжден Почетной грамотой Президента РК Назарбаева Н.А. «За вклад в экономическое и культурное развитие Казахстана»;
- Награда МАДЮТК «Золотой компас» в различных номинациях (2006 г., 2010 г., 2011 г., 2018 г.);
- Медаль «Ветеран труда РК»;
- Медаль «К 10-летию Независимости РК»;
- Медаль «К 20-летию Независимости РК»;
- Знак «За развитие туризма в РК»;
- Медаль МАДЮТК имени А.А. Остапца-Свешникова;
- Медаль МАДЮТК «За верность детскому туризму»;
- Медаль МАДЮТК «25-летие Международной академии детско-юношеского туризма и краеведения им. А.А. Остапца-Свешникова»;
- Множественные почетные грамоты Министерства образования и науки РК, Министерства туризма и спорта РК, Национального Олимпийского Комитета за развитие детского туризма, Республиканского учебно-методического центра дополнительного образования, Управления образования г. Астаны и др.



МУКАШЕВА
Айгуль Батыргалиевна,
Заместитель директора ОЦДЮТиЭ
г.Уральск, ЗКО

Развитие детско-юношеского туризма



Аннотация. В статье рассматривается развитие детско-юношеского туризма с 1945 года до распада СССР. Середина 50-х и начало 80-х годов стала периодом массового распространения и развития детского туризма.

Аңдатпа. Мақалада 1945 жылдан бастап Кеңес Одағы ыдырағанға дейін балалар мен жасөспірімдер туризмінің дамуы қарастырылады. 50-ші жылдардың ортасы мен 80-ші жылдардың басы балалар туризмінің жаппай таралуы мен даму кезеңі болды.

Ключевые слова: туристско-краеведческая деятельность, походы, станция, туризм.

(Продолжение. Начало в №1(114) 2025 г.)

В послевоенные годы органы народного образования продолжали уделять большое внимание детскому туризму. На Всероссийском совещании по народному образованию (1945 г.) была создана специальная внешкольная секция. В опубликованных ею материалах подчеркивалось огромное значение внешкольной работы по туризму, рекомендовалось Дворцам и Домам пионеров, детским домам, школам и другим школьным и внешкольным детским учреждениям широко использовать туристско-краеведческую деятельность как средство познавательной и оздоровительной работы с учащимися.

Значительную работу по развитию детского туризма вела Центральная детская экскурсионно-туристская станция при Министерстве просвещения РСФСР.

Первая половина 1950-х годов стала периодом массового распространения и развития детского туризма. Педагоги - бывшие фронтовики - организовывали походы по местам сражений Великой Отечественной войны, приобщали учащихся к

славе и подвигу советского народа. Появились первые туристские школьные и межшкольные лагеря.

Развитию детско-юношеского туризма с активными средствами передвижения способствовало включение туризма в единую Всесоюзную спортивную классификацию (1949г.), установление разрядных спортивных нормативов (в том числе и юношеских разрядов) по туризму.

Несмотря на оживление школьной туристской деятельности, формы и методы организация работы с юными туристами были несовершенны. 10 мая 1954 г. вышло письмо Министерства просвещения РСФСР (№61-М), в котором отмечалось, что за последние годы достигнуты определенные успехи в организации массовой туристской и экскурсионно-краеведческой работы с детьми, однако многие отделы народного образования недооценивают ее значение.

В письме указывалось на то, что в каждом ОБЛОНО и РАЙОНО должны быть лица, ответственные за проведение экскурсионно-туристской работы, а руководители семилетних и десятилетних школ обязаны выделять из числа

учителей организаторов туристской и экскурсионно-краеведческой работы с учащимися. Предлагалось организовывать семинары для учителей и пионерских вожатых - руководителей походов и экскурсий по родному краю.

Письмо содержало примерную программу организации туристской деятельности учащихся, требования к руководителю похода и сыграло немалую роль в активизации туристской работы с детьми в школах и во внешкольных учреждениях. Это был первый методически обоснованный материал для учителей - руководителей детского туризма.

1951-1955 годы для советского детского туризма были периодом его массового распространения и развития, когда руководители органов народного образования и директора школ обратили на детский туризм пристальное внимание.

В 1960 г. Министерство просвещения РСФСР и Центральные комитеты ВКСМ утвердили положение об областных, краевых, республиканских детских экскурсионно-туристских станциях, в котором были определены цели, задачи и сфера их деятельности. На станциях возлагалась обязанность совместно с институтами усовершенствования учителей, Дворцами и Домами пионеров проводить семинары, подготовку турорганизаторов, совещания, учебные походы, конференции, консультации для пионервожатых, учителей, руководителей туристских кружков.

В последующие годы в ряде постановлений и приказов Министерства просвещения РСФСР прослеживался систематический, целенаправленный подход к совершенствованию содержания и повышению воспитательной роли туристской работы со школьниками. Расширился круг людей, которые по долгу службы стали заниматься вопросами туризма. Это, кроме учителей, - пионервожатые, воспитатели, директора школ, врачи, работники детских внешкольных учреждений, руководители предметных и тематических кружков и др.

Первая желаемая станция на территории Казахской ССР была организована при Костанайском областном отделе народного образования в феврале 1954 года. Это была первая ласточка. Вслед за костанайцами пошло повальное открытие станций юных туристов, натуралистов, техников.

С 1951 по 1973 год во всех областях Казахской ССР были открыты станции юных туристов (1

республиканский, 19 областных, 10 городских).

В Казахской ССР 15 марта 1961 года считается открытием республиканской детской экскурсионно-туристской станции, как субъекта государственного учреждения. Первым директором был назначен И.Самойленко. За 36 лет данным учреждением управляли 4 директора:

*Иван Илларионович Самойленко (1929-1981 годы жизни) – работал 1961-1969 годы;

*Муфталов Халел Муфталович (1929-1981 годы жизни) – работал 1963-1973 годы;

*Абдамбаев Сейтжапар Сеиткасымович (1935-1994 годы жизни) – работал 1973-1994 годы;

*Мазбаев Орденбек Блисбекович (1954 г.р.) – с 1994 года до закрытия в 1997 году.

Конец 1960-х годов стал периодом активного поиска новых путей и форм развития школьного туризма. Берёт своё начало Всесоюзный поход комсомольцев и молодёжи «Дорогой славы отцов», в котором приняли участие около 3 млн. человек. Молодые патриоты сооружали памятники павшим в сражениях героям, приводили в порядок места захоронений, устанавливали имена тех, кто погребен в братских могилах, писали летопись боевых дел воинских соединений, помогали в поиске пропавших без вести.

В период с 1965 по 1980 года на территории Советского союза состоялось 9 Всесоюзных слетов (1965, 1966, 1967, 1968, 1970, 1973, 1975, 1977, 1980 годы).

Большую роль в развитии туризма и экскурсий в последующие годы сыграло Постановление ЦК КПСС, Совета Министров СССР и ВЦСПС от 30 мая 1969 г. №411 «О мерах по дальнейшему развитию туризма и экскурсий в стране». Основные положения этого документа были конкретизированы в решениях и постановлениях ряда министерств и ведомств. Так, в постановлении коллегии Министерства просвещения СССР и Комитета физической культуры и спорта при Совете министров СССР от 19 ноября 1969 г. говорилось, что туризм есть средство воспитания, укрепления здоровья, активного отдыха и приобщения школьников к систематическим занятиям физической культурой и спортом.

В 1970 г. Министерство просвещения СССР создало Центральную детскую экспедиционно-туристскую станцию, которая возглавила туристскую работу с детьми.

В 1970-е годы продолжалось проведение все-

союзных туристско-краеведческих экспедиций пионеров и школьников. В 1972 г. Центральная детская экскурсионно-туристская станция опубликовала в газете «Пионерская правда» Положение о Всесоюзной туристско-краеведческой экспедиции пионеров и школьников «Моя Родина - СССР», посвящённой 50-летию образования Советского Союза и 50-летию присвоения комсомолу и пионерии имени В.И. Ленина.

Выполнение данного положения была поддержана пионерами и школьниками советского Казахстана. На страницах республиканских пионерских газет «Қазақстан пионері» и «Дружные ребята» замелькали сообщения о новых экспедициях, походах.

Важное значение в развитии детского туризма имел первый Всесоюзный слёт-соревнование пионеров и школьников (1972-1973), посвященный 50-летию образования СССР. Слёт-соревнование проводился в пять этапов: от школьных, городских (районных), областных, краевых и республиканских слетов-соревнований до Всесоюзного). В программу Всесоюзного слёта-соревнования вошли: поход с применением туристской техники на полосе препятствий, ориентирование на местности, смотр бытовых навыков, топографическая съёмка, конкурсы.

Характерной чертой активизации туристско-краеведческой работы в школах стало создание краеведческих музеев, значение которых в учебно-воспитательной работе с учащимися значительно возросло. Собираемый юными туристами

и краеведами материал широко использовался учителями на уроках истории, обществоведения, литературы, географии, биологии. Школьный музей становился местом проведения пионерских линеек, комсомольских собраний, встреч с ветеранами, тематических конференций.

В краеведческих кружках организовывалось планомерное изучение родного края (села, города). Активизировалась туристская и экскурсионно-краеведческая работа во внешкольных детских учреждениях. В Домах пионеров создавались туристско-краеведческие кружки и секции, организовывались отряды юных туристов-краеведов. Участвуя в походах, экскурсиях и экспедициях, собирая материалы для школьных музеев, учащиеся обогащались новыми знаниями, глубже познавали жизнь, изучали историю, природу и хозяйство родного края, овладевали необходимыми трудовыми навыками.

Большой интерес представляли попытки коллективов детских экскурсионно-туристских станций выработать методические и педагогические пособия с примерными учебными программами для занятий туризмом. В пособиях широко освещались спортивная, исследовательская, познавательная и оздоровительная стороны школьного туризма, подробно излагались вопросы туристской техники (подготовка снаряжения, выбор места бивуака, установка палатки, разведение костра) и ориентирования (движение по азимуту, чтение карты и т.д.).

С конца 1970 - начала 80-х годов в ряде регио-



нов стала активизироваться туристско-краеведческая работа в начальной школе, базировавшаяся на комплексном подходе к воспитательному процессу. Получили широкое распространение такие формы туристских слётов-соревнований, как контрольно-комбинированный маршрут (ККМ) и контрольно-туристский маршрут (КТМ), где активный туризм сочетался с познавательной деятельностью и элементами идейно-политического и нравственного воспитания школьников.

Значительную роль в развитии детского туризма сыграло разработанное в 1977 г. Министерством просвещения СССР Положение о республиканских, краевых, областных и окружных станциях юных туристов (СЮТУР), в котором указывалось, что они (станции) являются инструктивно-методическими и организационными центрами туристской, краеведческой и экскурсионной работы со школьниками.

В целом можно констатировать, что туристско-краеведческая работа с учащимися за 50 лет (с 1930-х по 80-е годы) стала важным элементом воспитательной работы во многих школах Советского Союза.

В октябре 1980 года вышло Постановление ЦК КПСС, Совмина ССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ о развитии туризма в стране, а в 1985 году вышло последнее постановление по этим вопросам, в основном также направленное на развитие «взрослого» туризма.

Несмотря на обилие правительственных постановлений, несмотря на министерские приказы и многочисленные приложения к ним по вопросам развития детского туризма, школьный туризм (подчеркиваем именно школьный) в 1980–е годы пошел на спад.

Период с 1991 года в истории детского туризма, как и в истории всей страны, очень сложный. Ломаются привычные устои, идет пересмотр ценностей, на систему образования перестают выделять даже те небольшие средства, которых не хватало и в советское время.

В истории государства идет смена социалистического строя на новый этап в истории развития Союзных Республик, как самостоятельных, суверенных, демократических государств. Вместо СССР приходит СНГ – Содружество независимых государств.

На обширной территории бывшего Союза медленный, но верный спад во всех сферах жиз-

недеятельности общества, политический кризис, перешедший затем в глубочайший социально-экономический кризис в 90-х годах XX века потряс в буквальном смысле всю многомиллионную, некогда могущественную страну.

Распались взаимоотношения детских туристских организаций, но формально. Говорят, что «в туризме границ не существует» и поэтому необходимое единение строили сами детские туристские организации. Начался поиск новых путей взаимоотношений. В 1991 году был подписан «Договор о дружбе и взаимном сотрудничестве» между директором Центра детско-юношеского туризма РСФСР и директором Республиканской станции юных туристов Министерства народного образования Казахской ССР Абдамбаевым С.С.

В Казахстане вопрос продолжения движения Всесоюзной туристско-краеведческой экспедиции пионеров и школьников «Моя Родина - СССР» временно был свернут. Но в виду того, что воспитательное значение экспедиции школьников было велико и неоценимо, поэтому начались поиски выхода из кризисной ситуации в этой сфере деятельности. Республиканский штаб экспедиции школьников в феврале 1993 года объявил свою экспедицию, приняв «Положение о республиканской туристско-краеведческой экспедиции учащихся «Атамекен»». Данная экспедиция являлась одной из форм развития массового школьного туризма среди учащихся Казахстана. Она дала возможность широкой пропаганды экскурсий, походов, путешествий по родному краю, оздоровлению и физическому развитию, способствовало выполнению поощерительного норматива туристского значка «Жас турист» и дальнейшему получению спортивных разрядов по туризму.

Список использованной литературы

- 1 «Исторические аспекты туристско-краеведческого развития детско-юношеского туризма» - <http://www.modernstudy.ru/pdds-3126-1.html>
- 2 «Развитие детско-юношеского туризма в 18 веке» - <http://www.intstudy.ru/stydypages-584-1.html>
3. Остапец А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся
4. Школьный туризм и краеведие Республики Казахстан. Т.Жиздыбаев, Алматы, 2001 г.
5. Детско-юношеский туризм. Учебно-методическое пособие -2-е издание. Константинов Ю.С., 2008 г.



БАЙМАХАНОВА
Жәния Қожахметқызы
ҚЖНС-ның ҚББП-і
Ақтөбе қ., Ақтөбе обл.

«Түймедақ – табиғаттың сыйы»



Аңдатпа. Бұл мақалада түймедақтың емдік қасиеттері, оның халық медицинасындағы маңызы және күнделікті өмірдегі қолдану тәсілдері қарастырылады. Түймедақ – адамзаттың табиғатқа тарту еткен шипалы өсімдіктерінің бірі. Ол асқазан – ішек жолдарын жақсартудан бастап, жүйке жүйесін тыныштандыруға, иммунитетті нығайтуға және тері күтіміне дейін кең ауқымда қолданылады. Сонымен қатар, түймедақтың құрамындағы пайдалы заттар мен оның дұрыс қолдану әдістері сипатталады. Бұл мақала табиғи емдік өсімдіктерге қызығатын адамдарға арналған.

Аннотация. В статье рассматриваются лечебные свойства ромашки, её значение в народной медицине и способы применения в повседневной жизни. Ромашка - одно из целебных растений, используется в широком диапазоне применений, от улучшения желудочно-кишечного тракта до успокоения нервной системы, укрепления иммунитета и ухода за кожей. Кроме того, описаны полезные вещества, содержащиеся в ромашке, и способы её правильного применения. Эта статья предназначена для людей, интересующихся целебными растениями в природе.

Кілт сөздері: Түймедақ, дәрілік өсімдік, халық медицинасы, емдік қасиеттер, табиғи шипа, иммунитет, асқазан – ішек жолдары, жүйке жүйесі, тері күтімі, суық тию, түймедақ шәйі, қабынуға қарсы, тыныштандырығыш әсер, косметология, дәстүрлі медицина.

Табиғат бізге сансыз сыйлықтар тарту еткен. Соның бірі – түймедақ. Бұл нәзік гүл тек сұлулығымен ғана емес, емдік қасиеттерімен де танымал. Халық медицинасында кеңінен қолданылатын түймедақ адам денсаулығына тигізетін пайдасы үшін ерекше бағаланады. Оның шипалық қасиеттері ғылыми тұрғыдан да дәлелденген.

Түймедақтың биологиялық ерекшеліктері

Түймедақ – астралылар (Asteraceae) тұқымдасына жататын көпжылдық немесе біржылдық өсімдік. Оның гүлдері ақ түсті күлтелерден және сары түсті орталық бөліктен тұрады. Әдетте, шілде – тамыз айларында гүлдейді. Түймедақ табиғатта өздігінен өсетін өсімдік болғанымен, оның дәрілік қасиеттерін пайдалану үшін арнайы өсірілетін түрлері де бар.

Түймедақтың өсетін жері

Түймедақ Еуропа, Азия, Солтүстік Америка



және Қазақстанның көптеген аймақтарында өседі. Ол көбінесе далалы, орманды жерлерде, жол бойында, өзен – көл маңында кездеседі. Қазіргі кезде түймедақ арнайы өсіріліп, фармацевтикалық және косметикалық өнеркәсіпте кеңінен қолданылады.

Түймедақтың түрлері

Түймедақтың бірнеше түрі кездеседі, бірақ



олардың ішінде ең кеңінен таралған және дәрілік мақсатта қолданылатын түрі – дәрілік түймедақ (*Matricaria chamomilla*). Сонымен қатар, далалық түймедақ, римдік түймедақ, иіссіз түймедақ сияқты басқа да түрлері бар. Алайда емдік қасиеттері бойынша дәрілік түймедақ ерекше орын алады.

Түймедақтың дәрілік қасиеттері

Түймедақтың химиялық құрамында эфир майлары, флавоноидтар, кумариндер, органикалық қышқылдар, ащы гликозидтер мен дәрумендер бар. Бұл компоненттер оның қабынуға қарсы, антисептикалық, тыныштандырғыш және ауырсынуды басатын қасиеттерін қамтамасыз етеді.

1. Асқазан – ішек жолдарының жұмысын жақсарту

Түймедақ шәйі асқазан қыжылын басып, ішек қызметін реттеуге көмектеседі. Ол асқазанның шырышты қабатын тыныштандырып, жараның тез жазылуына ықпал етеді.

2. Иммуитетті нығайту

Түймедақтың құрамындағы флавоноидтар ағзаның қорғаныс жүйесін күшейтеді. Ол суық тию кезінде шәй немесе қайнатпа түрінде қолданылса, дене қызуын түсіріп, вирустармен күресуге көмектеседі.

3. Теріні күту және косметология

Түймедақтан жасалған тұнбалар мен қайнатпалар теріге жағымды әсер етеді. Безеу, қызару және тітіркенуді басуға көмектеседі. Оны бет жууға, шашты шаюға және түрлі косметикалық маскалар жасауға қолданады.

4. Жүйке жүйесін тыныштандыру

Түймедақ шәйі күйзеліс пен ұйқысыздыққа қарсы тиімді құрал болып табылады. Оны кешкі уақытта ішу жүйке жүйесін тыныштандырып, ұйқы сапасын жақсартады.

5. Әйел денсаулығына пайдасы

Түймедақ әйелдер денсаулығына ерекше пайдалы. Ол етеккір циклі кезінде ауырсынуды

жеңілдетіп, гормоналды тепе – теңдікті сақтауға көмектеседі.

Қолдану тәсілдері

Түймедақты емдік мақсатта әртүрлі жолмен қолдануға болады:

– Шәй – 1 шәй қасық құрғақ түймедақты 1 стакан қайнаған суға салып, 10 – 15 минут тұндырып ішуге болады.

– Қайнатпа – 2 ас қасық түймедақты 1 литр суға қайнатып, түрлі ауруларды емдеуге немесе косметикалық мақсатта пайдалануға болады.

– Май – түймедақ майы теріні жұмсартып, қабынуды азайтады.

– Компресс – түймедақ тұнбасын мақтаға сіңдіріп, жарақаттарға немесе көздің ісінуіне қолдануға болады.

Қарсы көрсетілімдер

Түймедақтың көптеген пайдалы қасиеттері болғанымен, оны шамадан тыс қолдану немесе белгілі бір жағдайларда қолдану зиянды болуы мүмкін.

• Аллергиясы бар адамдарға түймедақ жақпауы мүмкін.

• Төмен қан қысымы бар адамдарға көп мөлшерде ішу ұсынылмайды.

• Жүктілік кезінде дәрігермен кеңескен жөн.

Қорытынды

Түймедақ – табиғаттың бізге берген шипалы өсімдіктерінің бірі. Оның пайдасы ғасырлар бойы дәлелденіп, медицинада кеңінен қолданылып келеді. Бұл нәзік гүл тек денсаулыққа ғана емес, сұлулыққа да қызмет етеді. Табиғаттың сыйын дұрыс пайдаланып, оның шипалық күшін өмірімізге енгізсек, денсаулығымызды сақтауға үлкен үлес қосамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Кітаптар:

– Қазақтың халық медицинасы. – Алматы: «Ғылым», 2005.

– Оразбаев С. Қазақ емшілік дәстүрлері. – Алматы: «ҚазАқпарат», 2010.

2. Ғылыми мақалалар:

– Исабекова А. «Қазақстандағы дәрілік өсімдіктер және олардың емдік қасиеттері» // Биология және медицина журналы, 2018

– Қалмұратов Б. «Түймедақтың химиялық құрамы мен фармакологиялық қасиеттері» // Фармацевтикалық зерттеулер, 2020

3. Интернет ресурстары:

– ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің ресми сайты (www.dsm.gov.kz)

– Дәрілік өсімдіктер энциклопедиясы (www.herbalmedicine.com)



АРСТАНГАЛИЕВА
Бибигуль Булановна
Облыстық экологиялық-биологиялық
орталығының экология бөлімінің
менгерушісі, ҚББП-і
Орал қ., БҚО

Бақтарда катальпаны көбейту



***Аңдатпа.** Мақалада Бигнониевтің тұқымына жататын катальпа ағашын тұқымнан көбейту тәжірибесі қарастырылған. Сән ағашына күтім жасау, көректендіру, көбейту, тұқымын жинау, қалемшелеу тәжірибелері зерттеле отырып жазылған. Тәжірибе жұмысы қаланы, ауданды, ауылды, ауланы көгалдандыруға, экологияны жақсартуға пайдасы мол.*

***Аннотация.** В статье рассмотрен опыт размножения катальпы, относящегося к роду Бигнониевые, из семян. Изучены методы ухода за деревом, его видообразования, размножения, сбора семян, черенкования. Опыт полезен для озеленения города, района, села, двора, улучшения экологии.*

***Кілт сөздері:** катальпа, қалемшелеу, стратификациялау.*

Катальпа (лат. Catalpa) Сән ағаш - Бигнониевтің тұқымы жатады. Отаны: Қытай, Солтүстік Америка, Үндістан. Ағаштың биіктігі 1-32 м, діңінің диаметрі 2 м-ге дейін жететін ағаштар немесе бұталар. Жапырақтары мәңгі жасыл немесе қыста түсіп, пішіні кең жұмыртқа тәрізді немесе жүрек тәрізді. Гүлдері қос жынысты, қос жарнақты тостағаншасы бар. Сән ағашы Алматыда көп кездеседі. Мамыр айында гүлдейді. Жемісі - көп тұқымды қорап. Катальпа жылы климатты ағаш.

Өз тәжірибеммен бөлісетін болсам, облыстық экологиялық-биологиялық орталығына 2014 жылы қыс мезгілінде катальпаның тұқымын әкелді. Ең алдымен тұқымды стратификацияда тоңазытқышта 3 ай қойдым. Одан кейін көктемде ашық грунтқа отырғыздым. Тұқымның 90% шықты. Сол жылдан бастап көгалдандыруға катальпа ағашын отырғызып келемін. Өсіруге өте тиімді сәндік ағаш. Көгалдандыру жұмысына кеңінен пайдалануға кеңес беремін. Одан кейінгі жылдарда стратификацияға қоймай көктем айларында бірден дайын топыраққа егіп келемін.



Катальпаға күтім жасау

Жас катальпа ағашына күтім жасау тіпті бастаушы бағбан үшін де мүмкін. Ең алдымен құнарлы топырағы болу керек. Топырақтың жоғарғы қабатын үнемі қопсытып отыру керек. Бұл тамырлардың аэрациясының қажетті деңгейі үшін және суармалы судың тамыр жүйесіне біркелкі қол жеткізу үшін жасалады. Суару мол болуы керек аптасына кемінде 20 литр таза су құю керек. Жас көшеттерге шамамен 5-6 жасқа дейін қосымша тамырын жабу қажет, ал ересек ағаштарға қосымша жабу қажет етпейді.

Қоректендіру.

Катальпа үшін ең жақсы тыңайтқыш – бұл органикалық заттар. Қосымша қоректендіруге көң өте қолайлы, ол жылы мезгілде 5-6 литр сұйық қоспа түрінде 3-4 рет суару арқылы тамырына енгізіледі.

Кесу

Көктемде кеуіп кеткен бұталарды кесу және қалыптастыру міндетті болып табылады-кеуіп кеткен бұтақтар жапырақтарды жарақаттайды, ал мұндау жапырақтар әртүрлі бактериялық немесе вирустық фитоинфекциялар көзі бола алады.

Көбеюі

Катальпа тұқыммен және қалемшелеумен көбейеді.

Катальпа тұқымдарын жинау мерзімі

Тұқым материалын жинау үшін ерте қыста, тұқымдар дәл пісіп болған кезде, оларды қораптарға жинап, көктемге дейін тығыз жабық қағаз пакетте сақтауыңыз керек. Ал, көктемде отырғызар алдында 2-3 сағатқа таза суға немесе өсу стимуляторына батырып, содан кейін егу керек.

Тек есте сақтау керек, тұқымдар тек үш жыл бойына өнгіштігін сақтайды және жыл сайын ол төмендейді. Тұқымның максималды өнуін беру үшін өсу стимуляторынан басқа, олар бір күн бойы

жылы суға малыну арқылы өңделеді. Топыраққа ақпан - наурызында егіп, жас көшеттерді ашық грунтқа мамыр айларында сыртқа егеміз.

Қалемшелеу.

Көбеюдің бұл әдісі үшін жаздың соңында ұзындығы 12-15 см түзу қалемше кесу керек. Отырғызу алдында қалемшені «Корневин-мен» немесе ұқсас тамыр өсу стимуляторымен өңделеді, содан кейін топыраққа отырғызылады, ал бастапқы тамыр жүйесі пайда болғаннан кейін, тамырлардың ұзындығы 10-15 см жеткенде, олар тұрақты өсу орнына егіледі.

Ландшафтық дизайндағы катальпа

Катальпаның әдемілілігі мен қатар суыққа төзімділігі, тез өсуі дизайнерлерге ұнайды. Оны жеке ғимараттың алдында, тіпті аллеяда да сәтті пайдалануға болады. Сонымен қатар, ол жағалауларда, соның ішінде жабық шағын су қоймаларында керемет көрінеді.

Катальпалардың жапырақтарының түстерінің әртүрлі түрлерінің ауысуы әсіресе әсерлі көрінеді. Сәнділікті арттыру үшін жеке үлгілер кейде ағаштардың немесе биік бұталардың төмен өсетін түрлерімен отырғызылады: қызыл долана, жұпаргүл.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Арестова С.В., Арестова Е.А. Оценка адаптации интродуцированных древесно-кустарниковых растений в условиях Саратовского Поволжья (методические рекомендации). – Саратов, ФГБНУ «НИИСХ Юго Востока», 2017. - 28 с.

2. Толстова Д.А. Интродукция катальпы бигнониевидной. //Международный школьный научный вестник. – 2017. – № 3-1. – С. 205 -213;

3. Интернет ресурсстар: <https://en.wikipedia.org/wiki/Catalpa>,

<https://elar.usfeu.ru/bitstream/123456789/729/2/Britova.pdf>





САРСЕНГАЛИЕВ
Фархат Самиголлович
ПДО ОЦДЮТиЭ,
педагог-мастер,
магистр истории
г.Уральск, ЗКО

Экспериментальная учебная программа туристско-краеведческого кружка «Приуральевед»



Рекомендовано к публикации решением экспертного совета
Центра развития образования управления образования
Западно-Казахстанской области
протокол № 3 от 29.08.2024 г.

(Продолжение. Начало в №1(114) 2025 г.)

Учебно-тематический план программы (2 год обучения)

№	Наименование темы	Количество часов		
		Всего	Теория	Практика
1.	Вводное занятие (8 ч.)			
1.1	Комплектование группы. Экскурсия в ЗКОЦДЮТиЭ, знакомство с работой туристско-экологического центра. Цели и задачи кружковой работы.	2	2	
1.2	Индивидуальное собеседование, анкетирование.	2	2	
1.3	Техника безопасности в походе и экспедиции. Правила поведения при поездках группы на транспорте. Меры безопасности при преодолении естественных препятствий.	2	2	
1.4	Требования к физической подготовке. Роль физической подготовки в повышении функциональных возможностей организма.	2	2	
2.	Сакральные объекты Западно-Казахстанской области. Музееведение (80ч.)			
2.1	Музей Алаш.	8	8	
2.2	Мавзолей Дадем ата.	8	2	6
2.3	Мавзолей Гумара Караша.	6	4	2
2.4	История музейного дела.	2	2	
2.5	Основы теории и организации музейного дела.	8	8	

2.6	Сущность и специфические особенности школьного музея.	2	2	
2.7	Фонды музея.	8	8	
2.8	СобираТЕЛЬСкая (поисковая) работа.	8	8	
2.9	История музея детского туризма.	2	2	
2.10	Учёт и хранение фондов.	8	2	6
2.11	Экспозиционная работа.	6	2	4
2.12	Массово-просветительская деятельность.	6	2	4
2.13	Презентация «Приглашаем в виртуальные музеи моего города».	8	2	6
3.	Историческая культура этносов в ЗКО (32 ч.)			
3.1	Башкирская культура	8	4	4
3.2	Финно-угорская культура	8	4	4
3.3	Дунганская культура	8	4	4
3.4	Культура мордвин	8	4	4
4.	Страницы истории Западного Казахстана. Архитектура г. Уральска (30 ч.)			
4.1	Правление казахских ханов в XVI – XVII вв. Младший жуз.	8	6	2
4.2	Западный Казахстан в составе Российской империи	8	6	2
4.3	Красная мечеть, музей Г. Тукая. Выставка музея «Старый Уральск»	16	8	8
5.	Туристские навыки и быт – всестороннее развитие личности (66 ч.)			
5.1	Развитие альпинизма, туризма и краеведения в Казахстане. Распределение обязанностей в группе, походе. Техника безопасности.	8	2	6
5.2	Снаряжение личное, групповое. Установка палатки. Место для бивуака.	8	2	6
5.3	Психодиагностика. Медико-санитарная подготовка. Вязка узлов, виды узлов.	8	2	6
5.4	Виды костров, приготовление пищи. Распорядок дня, дисциплина в походе.	8	2	6
5.5	Движение по пересечённой местности.	8		8
5.6	Топография и ориентирование Топографические и спортивные карты	8	4	4
5.7	Условные знаки. Измерение расстояний. Масштаб. Компас. Азимут Спортивное ориентирование	8	4	4
5.8	Личная гигиена туриста. Профилактика заболеваний, травматизма. Походная аптечка. Основные приёмы оказания первой доврачебной помощи.	8	2	4
	Итого	216	116	100

Содержание образовательной программы

1. Вводное занятие (8ч).

Комплектование группы. Экскурсия в ЗКОЦ-ДЮТиЭ, знакомство с работой туристско-экологического центра, целями и задачами кружковой работы. Цели и задачи работы творческого объединения. Формы и методы деятельности. Планы на учебный год. Знакомство с техникой безопасности. Индивидуальное собеседование, анкетирование.

Техника безопасности в походе и экспедиции. Правила поведения при поездках группы на транспорте. Меры безопасности при преодолении естественных препятствий.

Требования к физической подготовке. Роль физической подготовки в повышении функциональных возможностей организма.

2. Сакральные объекты Западно-Казахстанской области. Музееведение (80ч.).

Музей Алаш. Местоположение. История.

Мавзолей Дадем ата. Сакральное значение.

Мавзолей Гумара Караша. Местоположение. История.

История музейного дела. Основы теории и организации музейного дела. Сущность и специфические особенности школьного музея. Фонды музея. Собирательская (поисковая) работа. История музея детского туризма. Учёт и хранение фондов. Экспозиционная работа. Массово-просветительская деятельность. Презентация «Приглашаем в виртуальные музеи моего города».

Практика: Эссе. Презентации. Сообщения на тему: «Сакральные объекты ЗКО». Экскурсии в краеведческий музей, краеведческие задания, викторины, соревнования по экскурсионному ориентированию.

3. Историческая культура этносов в ЗКО (32 ч.)

Башкирская культура. Финно-угорская культура. Дунганская культура. Культура мордвин.

Обряды и праздники.

Особенности менталитета. Письменность и литература. Юмор. Национальные блюда. Семейные обычаи. Музыка. Традиционная одежда.

Деятельность Ассамблеи Народов Казахстана, ее вклад в развитие толерантности и согласия в Республике Казахстан.

4. Страницы истории Западного Казахстана. Архитектура г. Уральска (30 ч.).

Правление казахских ханов в XVI – XVII вв.

Младший жуз. Образование единого Казахского ханства. Развитие Казахского ханства в XVI – XVII веках. Правление Касым хана. Развитие Казахского ханства в XVI – XVII веках. Казахско-джунгарское противостояние при Жангир хане.

Западный Казахстан в составе Российской империи. Из истории присоединения Младшего жуза к России. Политический портрет хана Абулхайра. Начало политики имперской колонизации.

Красная мечеть, музей Г. Тукая. Выставка музея «Старый Уральск».

5. Туристские навыки и быт – всестороннее развитие личности (40 ч.)

История развития туризма, краеведения и альпинизма. Распределение обязанностей в группе, походе. Снаряжение личное, групповое. Техника безопасности в походе, на занятиях, при переходе улицы. Виды костров. Приготовление пищи на костре. Вязка узлов, виды узлов.

Распорядок дня, дисциплина в походе. Психодиагностика. Медико - санитарная подготовка. Медицинский осмотр. Установка палатки. Место для бивуака. Практические занятия в классе, на природе, распределение обязанностей, техника безопасности в походе. Виды костров. Приготовление пищи на костре, вязка узлов и виды узлов, закрепление туристско-бытовых навыков в походах выходного дня. Движение по пересеченной местности.

Туризм. История туризма в РК. Детский туризм в РК. Цели и задачи проведения походов, экспедиций, экскурсий. Выбор маршрута, распределение обязанностей между участниками похода. Правила техники безопасности во время походов и экскурсий. Начальные медицинские знания. Дисциплина и правила поведения в походах и экскурсиях. Практические занятия на турбазе «Евразия».

Топографические и спортивные карты.

Определение топографии, её значение для туриста. Карты, планы, схемы. Простейший план местности (школьного двора, двора своего дома или своей улицы). Виды карт. Спортивная карта: назначение, отличие от топографической.

Практика: чтение планов, карт, определение точек стояния по линейным ориентирам на местности с использованием карт, составление плана-схемы местности, измерение расстояний (шагами и парами шагов) на школьном дворе, в парке; освоение навыков чтения и движения по схеме, плану, карте.

Условные знаки.

Основные топографические и спортивные знаки.

Практика: зарисовка знаков, топографические задания, топографическое лото, мини-соревнования. Компас. Азимут.

Стороны горизонта и их обозначение на шкале компаса. Устройство компаса. Типы компасов.

Практика: отработка правил работы с компасом и навыков ориентирования на местности во время практических занятий, на прогулках, соревнованиях, в походах.

Спортивное ориентирование.

Виды ориентирования и их особенности. Жеребьевка, номер участника. Карточка участника. Легенда. Оборудование КП. Способы отметки на КП.

Практика: прохождение дистанций совместно с педагогом, выработка умений и навыков предстартовой проверки (правильное заполнение карточки участника, крепление номера, соответствие карты возрастной группе, количества КП на карте и их номеров в карточке), отработка навыков ориентирования с помощью карты и компаса, участие в соревнованиях по простой дистанции.

Основы гигиены и первая доврачебная помощь. Личная гигиена туриста. Профилактика заболеваний, травматизма.

Определение и значение гигиены, закаливания, профилактики. Соблюдение гигиенических требований личного снаряжения. Зарядка. Утренний и вечерний туалет. Соблюдение гигиенических требований личного снаряжения, укладки рюкзака. Поведение на стоянках и привалах. Организация простейших наблюдений за самочувствием и состоянием здоровья. Предупреждение потёртостей, мозолей, порезов, тепловых и солнечных ударов, ожогов, переохлаждений, обморожений, пищевых отравлений. Профилактика укусов клещей.

Походная аптечка.

Основной комплект групповой медицинской аптечки для небольшого путешествия. Индивидуальная аптечка. Назначение медикаментов, перевязочных материалов. Лекарственные растения нашей местности.

Практика: игры и задания на запоминание назначений препаратов, растений; отработка навыков определения и применения лекарственных растений на прогулах, в походах.





БЕРИК

Айдана Берикқызы
ҚЖНС-ның ҚББП-і
Ақтөбе қ., Ақтөбе обл.

Баланың қарым-қатынасындағы ойынның маңыздылығы



Аңдатпа. Баланың қарым-қатынасындағы ойынның маңызы - балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивтік дамуының негізі. Ойын арқылы балалар өзара әрекеттесіп, коммуникациялық дағдыларын жетілдіріп, эмоциялық тәжірибе жинақтайды. Ойын оларды шығармашылыққа, топтық жұмысқа, және физикалық белсенділікке ынталандырады, сонымен қатар, эмпатия мен түсіністік қалыптастыруға көмектеседі. Ойын – балалардың жан-жақты дамуы үшін қажетті құрал, себебі ол олардың өмірінде маңызды рөл атқарады.

Аннотация. Значение игры в общении ребенка играет особую роль в социальном, эмоциональном и познавательном развитии детей. Через игру дети выстраивают взаимоотношения, совершенствуют коммуникативные навыки, приобретают эмоциональный опыт и развивают творческие способности. Кроме того, игра способствует социальному сотрудничеству, командной работе и эмпатии. Игра-важный инструмент, способствующий всестороннему развитию детей, процесс подготовки их к жизни.

Кілт сөздері: Ойын, қарым-қатынас, әлеуметтік даму, эмоционалдық интеллект, когнитивтік дағдылар, коммуникация, шығармашылық, эмпатия, топтық жұмыс, денсаулық, белсенділік.

Баланың қарым-қатынасындағы ойынның маңызы өте зор. Ойын - балалар үшін тек көңіл көтеру құралы ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивтік дамуына ықпал ететін маңызды процесс.

Біріншіден, ойын арқылы балалар өзара қарым-қатынас орнатып, коммуникациялық дағдыларын дамытуда. Ойын барысында олар бір-бірімен сөйлесіп, пікір алмасып, ережелерді түсініп, оларға бағына отырып, топта жұмыс істеу тәжірибесін алады. Бұл дағдылар кейінірек олардың өмірінде, мектепте және қоғамда табысты болуына көмектеседі.

Екіншіден, ойын балаларға эмоциялық тәжірибе жинақтауға мүмкіндік береді. Ойын кезінде олар әртүрлі рөлдерді сомдап, түрлі сезімдерді сезеді, бұл өз кезегінде эмпатияны, яғни басқалардың эмоцияларын түсінуді дамытуға септігін тигізеді.

Сонымен қатар, ойын – шығармашылықтың қайнар көзі. Балалар ойын барысында



өз қиялдарын жүзеге асырып, жаңа идеялар мен шешімдер ұсынады. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастырады. Сондай-ақ, ойын балалардың моторикасын, физикалық белсенділігін және денсаулықтарын жақсартуға көмектеседі. Спорттық ойындар мен

қозғалыс ойындары балалардың дене бітімін қалыптастырып, оларды белсенді өмір салтына ынталандырады.

Қарым-қатынас - адамға қажетті процес. Қарым-қатынас арқылы бала жан-жағымен байланысады. Бала, ата-анасы және жақындарының қарым-қатынас стиліне еліктей отырып санасыз түрде оған бейімделіп кетеді. Қарым-қатынастың бұзылуы немесе жоқ болуы бала бойында үрейлілік дамытады. Мұндай жағдай ата-аналар тым жоғары талап қойғанда да туындайды. Баланың бойындағы қорқыныш нәтижесінде өзіне сенімділігінің төмендеуі, ұялшақтық сияқты мінез құлықтар туындайды. Баланың өзіне деген сенімділігі – баланың дене бітімімен қоса ой санасының да түзу және дұрыс дамуының нәтижесі. Бала дұрыс қалыптасуында сенімділік ерекше рөл атқарады.

Балалық шақ - адамның өміріндегі ең маңызды кезеңдердің бірі, себебі осы уақытта тұлғаның негіздері қалыптасады. Ойын – балалардың өмірінде маңызды рөл атқаратын, олардың дамуында шешуші фактор болып табылатын процесс. Ойын арқылы балалар әлеуметтік, когнитивтік дағдыларды меңгереді, бұл олардың болашақтағы қарым-қатынастарына үлкен әсер етеді.

1.Әлеуметтік даму

Ойын барысында балалар бір-бірімен араласып, қарым-қатынас орнатады. Бұл процесс балаларға басқа адамдармен байланыс орнатып, топтық жұмыс жасауға үйретеді. Ойын арқылы балалар әлеуметтік нормаларды, ережелерді және рольдерді түсініп, оларды тәжірибеде қолданады.

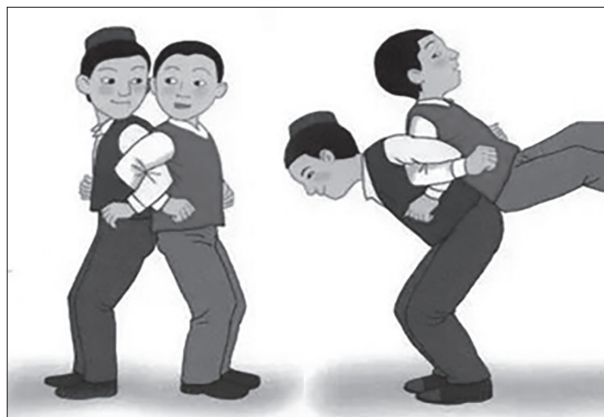
Мысалы, рөлдік ойындар арқылы балалар түрлі әлеуметтік жағдайларды модельдеуге мүмкіндік алады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады.

2.Эмоционалдық интеллект

Ойын эмоциялық тәжірибелерді жинақтауға көмектеседі. Балалар ойын барысында әртүрлі сезімдерді сезініп, оларды басқаруды үйренеді. Мысалы, жеңіс немесе жеңіліс жағдайында эмоцияларын қалай білдіру керектігін түсінеді. Бұл эмоциялық интеллектіні дамытуға, яғни басқалардың сезімдерін түсіну және оларға жауап беру қабілетін нығайтуға ықпал етеді.

3.Когнитивтік дағдылар

Ойын- балалардың танымдық дамуын джа ынталандырады. Ойын барысында балалар логикалық ойлау, проблемаларды шешу,



стратегиялық жоспарлау секілді дағдыларды дамытады. Ойын элементтері, мысалы, жұмбақтар мен логикалық тапсырмалар, балалардың зейінін, есте сақтау қабілетін және шығармашылық ойлауын жетілдіреді.

4. Шығармашылық және инновация

Ойын балаларға өз қиялдарын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Ойын барысында олар жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуға ынталандырады. Бұл шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ инновациялық ойлауды қалыптастыруға ықпал етеді.

5. Физикалық белсенділік

Кейбір ойын түрлері, әсіресе спорттық және қозғалыс ойындары, балалардың дене белсенділігін арттыруға көмектеседі. Дене белсенділігі балалардың денсаулығын нығайтып, физикалық дамуына оң әсер етеді. Сонымен қатар, ойын арқылы балалардың координациясы, қозғалыс дағдылары және дене бітімі жетілдіріледі.

Ойын- балалардың қарым-қатынасында, әлеуметтік және эмоционалдық дамуында, когнитивтік қабілеттерін қалыптастыруда, сондай-ақ шығармашылық және физикалық белсенділікті арттыруда маңызды рөл атқаратын құрал. Балалардың жан-жақты дамуы үшін ойынның маңызын ескере отырып, ата –аналар мен педагогтар оларға ойын арқылы білім беруді, тәжірибе жинақтауды және қарым-қатынас жасауды өміріндегі бақыт пен қуаныш көзі ғана емес, сонымен қатар олардың болашағына негіз болатын маңызды процесс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Аникеева Н.П. «Воспитание игрой». Новосибирск, 1994
2. Әлімжанова С. Арзан ойыншықтар – қымбат дерт.



АХМЕТКАЛИЕВА
Жаннара Ермуратовна
АБЖТО-ның ҚББП-і
Ақжайық ауд., БҚО

Қысқы туризм кезіндегі көміртек пен азоттың табиғи айналымы



ТЕМІРБОЛАТ
Әди Мырзабекұлы
АБЖТО-ның ҚББП-і
Ақжайық ауд., БҚО

Бөлім	Экология, туризм (интеграциялық сабақ)
Күні	06.12.2024
Секция немесе үйірме атауы, топ	«Химия және экология» үйірмесі
Сабақтың мақсаты	Көміртекті және азотты заттар айналымы туралы түсінік беру арқылы оқушылардың экологиялық процестерді және олардың тірі ағзалар мен қоршаған орта арасындағы байланысқа қалай әсер ететінін түсінуін қамтамасыз ету. Қысқы туризм кезіндегі қауіпсіздік ережелерімен таныстыру

Сабақтың барысы

Сабақ тың кезеңі/ Уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақ- тың басы 5 мин	Ұйымдастыру кезеңі: 1. Үйірмеге келген оқушылармен амандасу. 2. Сабақ басында оқушыларға қыздырыну жаттығуларын жасатады. 3. Сабақты ашу мақсатында Туризм саласы бойынша сұрақтар қойылады. Суреттер бойынша оқушылар тақырыпты ашады.  4. Өрт қауіпсіздігі ережесі Егер өрт қатты жанып тұрса, онда сіздің негізгі мақсатыңыз тез үйден кету. Түтін өрттен де қауіпті болады.	Амандасу. Сабаққа дайындалу. Classdojo програм-масының таңдауымен 12 оқушы 3 топқа бөлінеді 		АКТ тақта-сы, сурет-тер, слайд

	Сіздің әрекетіңіз: 1.Түтіннің иісін сезгеннен кейін үйден тез кетіңіз. Кез келген шүберекті сулап ауызыңыз бен мұрынды жабыңыз сосын енкейіп (өйткені түтін жоғарыға ұмтылады) бөлмеден кетіңіз. 2.Егер өрт кішкентай бөлмеде болса, онда есіктер мен терезелерді ашпаңыз, ауа өртті күшейтіп жібереді. 3. Жанып жатқан үйден лифтпен түспеңіз, өйткені ол қатты өрт болып жатқан қабатта тоқтап ашылу мүмкін және содан бәрі жарақат алады. Ток кез келген уақытта сөніп қалу мүмкін және лифт этаждардың арасында қалу мүмкін. 4.Егер коридор және площадка өртте және түтінде (төмен түсуге жол жабық) болса, онда шатырға көтеріліңіз. 5.Егер өрт коридорда болса, есікті қатты жауып, сұйық шүберектермен ашық жерлерді жауып, есікке көрпе не пальто іліңіз. Терезені ашып қатты дауыс беріп көмекке шақырыңыз. 6. Егер сізге біреуді өрттен құтқару керек болса, онда өзінді арқанмен орап бір шетін далада тұрған адамға беріңіз. Егер сіз есіңізді жоғалсаңыз, онда сізді арқаннан тартып өрттен алып шыға алады. Ауызымен мұрынды ылғал шүберекпен жабыңыз. 7.Егер құтқарған адам түтінмен демалып есін жоғалтса, онда оған жасанды дем беріңіз.			
Сабақтың басы 30 мин	https://youtu.be/LQyNchNf6Go https://youtu.be/mevYHtEwfqE «Көміртек пен азот айналымы» видеосы көрсетіледі. Тапсырма-1 (топтық жұмыс) Сұрақтарға байланысты постер қорғайды. 1 топқа тапсырма: Көміртек айналымының кезеңдерін сипаттаңыз. 2 топқа тапсырма: Азот айналымының экологиялық маңыздылығын түсіндіріңіз. 3 топқа тапсырма: STEAM технологиясы бойынша қысқы шаңғы жорық кезінде, палатаға қойылатын, пеш моделін жасау (улы газ ауаға тарамайтын пеш құрастыру керек, қажетті құралдар беріледі.)	Зейіндерін сабаққа аударады. Оқушылар видеоны талдайды. Осы тапсырма лардың негізінде оқушылар экологиялық процестердің тереңдігіне енеді, әрі олардың адамзат өміріне және табиғатқа қалай әсер ететінін зерттейді.	Мадақтау, толықтыру. Оқушылар бірін-бірі бағалайды. Ұстаз оқушыларды КӨМІР-ТЕК пен АЗОТ элементтері арқылы бағалайды Дұрыс жауабы шыққан оқушылар	Интерактивті тақта A4 ақ қағаз, фломастер, клей, стикер

	 Joyteka 2 тапсырма: Жұптық жұмыс Joyteka программасы бойынша квест сұрақтарына жауап беру. 3 тапсырма: Жеке жұмыс Есеп 1: Жердің экосистемасында жылына 10 миллиард тонна көміртек (C) өсімдіктер мен ағаштар арқылы атмосферадан сіңіріледі. Егер атмосферадан сіңірілген көміртек молекулаларының жартысы органикалық қосылыстар түрінде жердің топырағына түссе, ал қалғаны жануарлар арқылы жұтып, қайтадан атмосфераға шығатын болса, әрбір 1 тонна көміртек атмосфераға қанша CO₂ молекуласы түрінде қайтады? Жауабы: 10 миллиард тонна көміртек сіңірілсе, атмосфераға 36.7 миллиард тонна CO₂ молекуласы қайта шығарылады. Есеп 2: Найзағай ойнаған кезде 120 л азоттан 500 кдж жылу бөлінді. Реакция теңдеуі бойынша 22,4 л қаншы жылу бөлінеді? Жауабы: 93,33 кдж	Оқушылар QR код арқылы программаның тапсырмасын орындайды. Оқушылар тақтадан есептің жауабын тексереді.	Classdojo программасынан балдарын алып отырады	
Сабақтың соңы 5мин	Қорытынды: Көміртекті және азотты заттар айналымы экологиялық жүйелердің жұмысында өте маңызды рөл атқаратын табиғи процестер. Бұл екі айналым да тірі ағзалардың тіршілігін қамтамасыз ететін негізгі химиялық элементтерді қайта өңдеу мен тасымалдау механизмдерін сипаттайды. Көміртек және азот айналымдары экосистемалардың тұрақтылығы мен тіршіліктің негізін құрайтын маңызды табиғи процестер. Бұл айналымдардың тепе-теңдігі бұзылған жағдайда, жердің экологиялық жағдайы нашарлап, климаттық өзгерістер мен экологиялық дағдарыстар орын алуы мүмкін. Сондықтан адамзат табиғаттың осы процестеріне құрметпен қарап, оларды сақтау мен қорғауға бағытталған шаралар қабылдауы қажет.	Сабақ аяғында балалардың жұмыстарын қарап, қорытындылау.		
Кері байланыс	Оқушылар Classdojo программасымен кері байланыс береді. программасына сабақ барысында жақсы қатысқан оқушыларды мұғалім балл қойып отырады. 	Телефонмен алдын ала тіркелген Classdojo программасына кіріп сабақтың өту барысына рефлексия жазады	Бағалау, мадақтау Classdojo программасы арқылы тақтадан көрсетіліп отырады	Жұлдызшалар



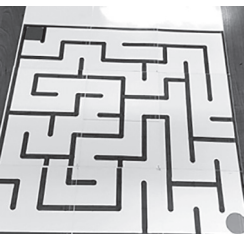
МУЛДАГАЛИЕВА
Алиса Максutowна
ПДО СЮТ
Бурлинский район, ЗКО

«История села Бурлин» (открытое занятие)

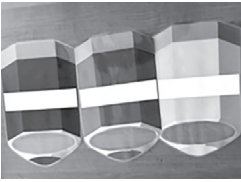


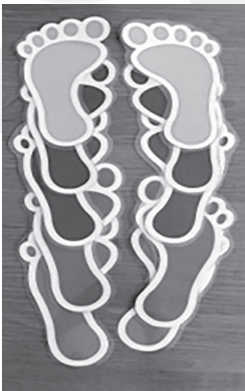
Раздел	Краеведческие исследования
Наименование кружка, секции	«Юный краевед»
Цель: Познакомить учащихся с историей села. Развивать навыки исследовательской работы. Воспитывать чувство патриотизма, любви и уважения к родному краю	История села Бурлин

Этап занятия/ время	Действия педагога	Действия ученика	Ресурсы
Организационный момент. 5 мин	Приветствие учеников. Постановка целей занятия, ожидаемых результатов. На доске или на интерактивной доске педагог показывает буквы в произвольном порядке. Внутри букв написана тема занятия. Затем педагог делит учеников на 2 группы. Педагог раздает ученикам карточки. Ознакомление с новой темой. Педагог задает вопросы первой команде про поселок Бурлин.	Ученики должны найти из этих букв тему занятия. Ученики светят снизу карточек фонариком. В карточках скрыты рисунки. У кого одинаковый рисунок, те образуют одну группу. Таким образом ученики делятся на 2 группы. Каждая группа дает название своей команде. 	Методика «Мюнстерберга» «Метод фонарика» Метод «Хронология». Картинки, магниты, плакат, вопросы
		Первая команда должна по картинкам ответить на вопросы. На доске повешены картинки рядом ответы с цифрами. Ученики сохраняя хронологию должны по порядку сопоставить ответы к вопросам(картинкам). 1. Год основания поселка Бурлин? 1905 г. 2. В какие годы поселок Бурлин был районным центром бурлинского района? 1935-1965 гг.	

Основная часть 30 мин	Второй команде дает плакат с рисунком лабиринта. Ученики рассказывают про Бурлин, таким образом педагог дополняет ответы учеников, раскрывая тему.	3. Год основания Бурлинского района? 1935 г. 4. Годы жизни ветерана ВОВ Волкова Филиппа Григорьевича (1901-1949 гг.) 5. Микрорайон Самал в каком году был построен? 2010 г. 6. В каком году открылся Физкультурно-оздоровительный комплекс? 2018 г. Вторая команда должна с помощью маркера прикрепленного к круглой форме с веревками помогая друг-другу найти дорогу от одного пункта к другому. Также имеются подсказки. С помощью этих подсказок дети говорят некоторые факты про эти пункты. В данном случае Бурлинский колледж и Бурлинская школа. История школы До революции 1917 года в Бурлине (тогда он назывался Николаевское) работали две школы: начальная и церковно-приходская, казахских детей грамоте обучал местный мулла. Учителями школы в то время были заведующий Назаров Алексей Степанович, его жена Анастасия Степановна и Глебова Павла Трифоновна. Во время революции и гражданской войны школы были частично разрушены и прекратили свою деятельность. Только в 1922 году открылась начальная школа, заведующим которой был назначен Константин Михайлович Тутуров, окончивший реальное училище в Оренбурге. 1 января 1931 года директор ШМК (школа колхозной молодежи) Константин Михайлович Тутуров передает ему школу. В 1933 году по решению Совнаркома школа была преобразована в Неполную среднюю школу. В 1947 году согласно приказа РОНО № 60 от 12 августа казахские классы Бурлинской СШ выделяются в самостоятельную Бурлинскую Казахскую семилетнюю школу. ГККП «БУРЛИНСКИЙ КОЛЛЕДЖ» ГККП «БУРЛИНСКИЙ КОЛЛЕДЖ» основан на базе Уральского техникума механизации сельского хозяйства Уральский техникум механизации сельского хозяйства организован по распоряжению Совета Министров СССР от 15 декабря 1950 год за № 4943, постановления Совета Министров ЦК КП(б) Казахстана от 27 сентября 1952 года за № 918. В нем указывалось: «Организовать в 1952 году в г. Уральске техникум механизации сельского хозяйства. Установить контингент приема учащихся на первый курс 1952-53 учебного года 120 человек. В том числе: на отделение «Механизации сельского хозяйства» - 60 человек, на отделение «Механизация и электрификация сельского хозяйства» - 60 человек.	Метод «Хронология». Картинки, магниты, плакат, вопросы  Метод «Лабиринт»   
----------------------------------	---	---	--

		По решению Исполкома Западно-Казахстанского областного Совета депутатов трудящихся от 18 ноября 1952 года за № 764 из землепользования Уральской школы механизации сельского хозяйства было выделено техникуму 200 га земли. Согласно Постановления ЦК КП Казахстана и Совета Министров Каз.ССР № 571 от 19 июля 1963 года техникум был переведен из г. Уральска в поселок Бурлин. На протяжении более шестидесяти пяти лет деятельности колледжа (техникума) первыми руководителями являлись известные не только в районе, но и в области личности: Фомин Петр Семенович, Кульпин Павел Иванович, Джумашев Баян Кутгужолович, Попов Иван Федорович (1966-1972), Кравченко Александр Филиппович (1972-1987), Борников Михаил Александрович (1988-1997), Малуша Вячеслав Викторович (1997-2000), Сексембаев Серик Жуматаевич (2000-2002), Хасанов Файзулла Файзуллович (2002-2004), Утемуратов Мурат Жолтаевич (2005-2020), Капанова Назгуль Жеткеновна (2021-2022). В настоящее время директором колледжа является Утемуратов Мурат Жолтаевич. Государственное коммунальное казенное предприятие «Бурлинский колледж» готовит специалистов по следующим направлениям на государственном и русском языках: «Технология переработки нефти и газа»; «Техническое обслуживание, ремонт и эксплуатация автотранспорта»; «Электроснабжение (по отраслям)»; «Лесное хозяйство»; «Банковское и страховое дело» «Учет и аудит». Колледж также готовит электромонтажников, электриков по ремонту автомобильного оборудования, мастеров по ремонту автомобильного транспорта, слесарей по ремонту автомобилей, водительские курсы категория «В», операторов технологических установок, мастеров по озеленению. Обучение в колледже проводится с применением передовых методов педагогической науки и практики. Ведется обучение по ряду специальностей и на заочном отделении. Выпуск специалистов на очном и заочном отделениях за время существования учебного заведения составил около 20 000 человек. Учебная работа в колледже осуществляется коллективом преподавателей и лаборантов, учебно-вспомогательным персоналом, состоящим из 79 человек. В колледже имеется 25 учебных кабинета, 8 компьютерных классов.	«Додекаэдр» 
--	--	--	--

		В компьютерных классах учащиеся получают навыки работы с компьютером на производстве. Учебное заведение имеет доступ к Интернету. Практикуются формы дистанционного обучения учащихся посредством спутникового образовательного канала. Колледж оснащен мультимедийными проекторами. Проводятся в учебном заведении спортивные программы, вечера отдыха, викторины. Для духовного развития учащихся имеется актовый зал, библиотека, читальный зал, спортивный зал, а также общежитие на 360 мест. Дети кидают додекаэдр и отвечают на вопросы про поселок Бурлин и Бурлинский район. 1. В каком году открылось медико-социальное учреждение для престарелых и инвалидов? 2010 г. 2. Кто был среди первых целинников? – А.Е.Загуменнов, С.Д.Сонин, В.Кукло 3. Какое название дали колхозу в 1957 году? 40 лет Октября 4. 1937-1938 гг. здание НКВД сейчас, где находится? На какой улице? На пересечении улиц Октябрьская и Уральская 5. Когда был основан Бурлинский МТС? В 1932 г. 6. Кто был назначен председателем колхоза в 1917 году? Батрак Дуюнов Петр Логинович 7. Сколько учеников училось в первое время в школах в Бурлине? 150-160 8. Продолжите пословицу: Человек без Родины....что соловей без песни 9. Соберите пазл 10. Отгадайте загадку: В Полотняной стране По реке Простыне Плывет пароход То назад, то вперед, А за ним такая гладь — Ни морщинки не видать. Утюг 11. Ответьте на логический вопрос. Вы сидите в самолёте, впереди вас лошадь, сзади автомобиль. Где Вы находитесь? Карусель 12. Кем был Богатырев Михаил Иванович? Тракторист - комбайнер. Герой Социалистического труда. На парте лежат цветные бумаги посередине шарик. Выходят по 2 ученика. Педагог говорит цвета разные, ученики ставят на эти цвета одноразовый стакан, в конце учитель говорит шарик и кто быстрее поставит на шарик стакан, тот и выигрывает	Цветная бумага, шарик, одноразовый стакан.  «Волшебная ручка»  Ручки с надписями Кармашки для ручек 
--	--	--	---

		Дети должны найти к какому кармашку соответствует ручка и положить внутрь кармашка Названия кармашек: учреждения, реки, знаменитые личности.  Надписи на ручках: Учреждения поселка Бурлин: медико-социальное учреждение для престарелых и инвалидов, школа, дом культуры, больница, госучреждение по охране лесов и животного мира, акимат, сельская библиотека, Бурлинский колледж. Знаменитые жители п. Бурлин: Волков Ф.Г., Годлевский П.Л., Лаптев И.И., Богатырев М.И., Смоленский К.Д. Реки п.Бурлин: Урал, Утва, Бурла, Илек. 	
Заключение 5 мин	Рефлексия Понравилось ли занятие? Что узнали нового? Какие трудности испытали?	Педагог предлагает детям положить в сетки под смайликами шарики. До шарика нужно дойти по следам прикрепленным на пол и говорить что понравилось на занятии и если понравилось занятие шарик кладут под зеленый смайл. Если не очень, то шарик кладут под желтый смайл, если вообще не понравилось и было скучно, то шарик кладут под красный смайл.	Метод «Баскетбол», метод «След» 



Алғашқы медициналық көмек



САПИЕВА
Акторгын Медаловна
АЖТС-ның ҚББП-і,
Бөрлі ауд., БҚО

Бөлім	Туризм
Күні	23.12.24 ж
Секция немесе үйірме атауы, топ	Жас жігер
Сабақтың мақсаты:	Оқушыларға алғашқы медициналық көмек көрсету туралы түсінік бере отырып, адамгершілікке, жанашырлыққа тәрбиелеу. Үсіген адамға алғашқы көмекті қалай көрсету жолдарымен таныстырып, үйрету.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ Уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	Ұйымдастыру бөлімі: Сәлеметсіздерме балалар. Шаттық шеңберге тұрғызу. Қағаздар әлемі сөйлейді. Топқа бөлу. Педагог сабақтың тақырыбына сай оқушыларды 3 топқа бөледі I топ - зардап шегуші II топ - медициналық қобдиша III топ - жедел жәрдем I.Ой-қозғау: «Білім шамы» 1.Үсіктің алдын-алу дегеніміз не? 2. Үсіктің неше дәрежесі болады? 3. Үсіген адамға қандай алғашы көмек көрсетеміз? 4. Жедел жәрдем дегеніміз не? 5.Зардап шегуші деген кім? 6.Аптечка деген не?	Оқушылар орнынан тұрып педагогпен амандасады. Содан кейін балалар арасында жайлы атмосфера орнату мақсатында, музыка қосылып, балалар қолшатырды айнала билейді. Сол уақытта түрлі-түсті қағазды жыртып, қолшатырдың ішіне салады, жыртылған қағаздарды жерге шашып, күлімсіреген күннің суретін жасайды. Оқушылар бір-біріне сабақ барысында сәттілік тілейді.		Түрлі-түсті қағаз, қолшатыр  «Білім шамы» әдісі  Бейнеролик

	II. Жаңа тақырыпты түсіндіру. Оқушыларды сабақтың мақсатымен таныстыру (Алғашқы көмек түрлері туралы бейнеролик көрсету)	Оқушылар тақтада ілініп тұрған шамның ішінен сурақтар суырып, жауап береді. Өз ойларын ортаға салады. 		
Сабақтың ортасы 25 мин	Негізгі бөлім III. Слайд көрсету. Үсіген адамға көмек көрсету жолдары. Постер қорғау. Педагог әр топқа постер береді. Оқушылардың түсінігін тыңдайды. IV. Сергіту сәті: «Қонжық». Педагог қонжық ойыншықпен әр-түрлі қимылдар жасайды. (оңға, солға бұрады, секіртеді) V. Қосымша ақпарат айтып өту. Әр топқа карточкалар беріледі. Карточкаларда сұрақ болады 1 топ Қандай жағдайда адамды үсік шалады? (Аязды күнде ұзақ уақыт сыртта жеңіл киіммен қалғанда) 2топ Алғашқы көмек көрсету үшін медициналық қобдишада қандай дәрі-дәрмектердің түрлері болуы қажет? (бинт, мақта, лейкопластырь, жгут, этил спирті, тонометр т.б.) 3. Зардап шеккен адам қалпына келу үшін қандай процедуралар қолдану керек (Бірінші жылы жерге жеткізіп, жылы шай және қан айналымды қалпына келтіру үшін уқалап ысқылау процедурасы өту керек, содан соң жылы киім, аяқ киім бәрін ауыстыру т.б)	Оқушылар үсіген адамға көмек көрсету жолдары туралы слайд көреді. Содан кейін әр топ өзіне берілген постермен жұмыстанады. Зардап шегуші тобы үсікке шалдыққан адамға қандай көмек көрсетілетіндігі туралы айтады. Медициналық қобдиша тобы алғашқы көмек көрсеткенде қажет дәрі-дәрмек тізімін және осындай қобдиша әр үйде болуы керектігін атап өтті. Жедел жәрдем тобы, үсіген адамға алғашқы көмек көрсету үшін 103 нөміріне қоңырау шалып, жедел жәрдемді шақыру керектігін баяндады. Оқушылар педагогтің нұсқауымен қонжыққа қарап қозғалады. Оқушылар сұрақтарға жауап береді. 	Постерлер Тақырыпқа байланысты суреттер, слайдтар, медициналық қобдиша, дәрі-дәрмектер.  Қонжық ойыншығы Сұрақ жазылған карточкалар	



Сабақтың соңы: 5 мин	VII. Сұрақ жауап сабақты бекіту. 1. Бүгінгі сабақ не туралы болды? 2. Алғашқы көмек қай мезгілдерде көрсетіледі? 3. Үсіген адамға қандай көмектер көрсету керек? 4. Алғашқы көмек көрсету кезінде сен не істер едің? VIII. Кері байланыс: ТИКТОК әдісі. Маған сабақта не ұнады? Лайк басу Маған немен жұмыс жасау керек? Сақтап алу Бүгінгі сабақта не түсіндім? Өзімен және достарымен бөлісу.	Бүгінгі сабақта түйген ойлары мен тұжырымдамаларына байланысты талқылау жасайды. Сабақ тикток әдісімен қорытындыланды	Тик-ток әдісі 
---------------------------------	---	--	---





ДЖУМАШЕВА Б.А.
Учитель МГУ
им Х.Капанова,
педагог-эксперт,
г.Уральск, ЗКО

Головоломка Танграм: составление фигур из плоских геометрических форм



Цель обучения:

выполнять задание по разработке дизайна простых объектов, соблюдая основные законы композиции.

использовать материалы и инструменты, соблюдая технику безопасности, осознавая и демонстрируя ее важность.

Задачи:

определить необходимую цветовую гамму при создании работы «Танграм»

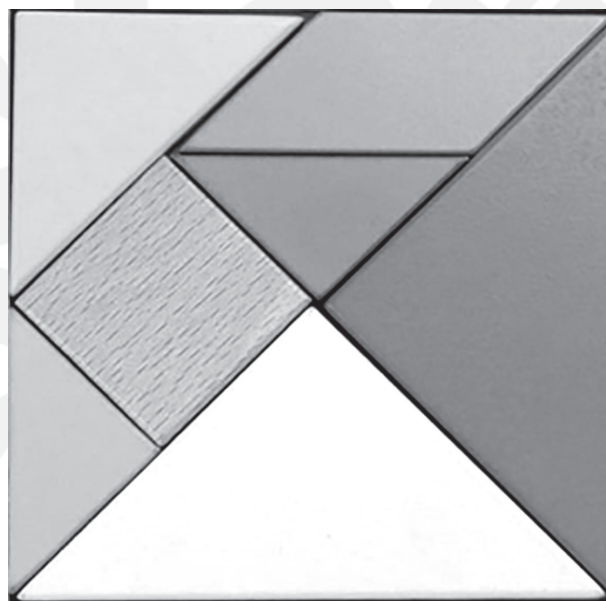
демонстрировать творческие способности, развивая эстетический вкус

развивать мелкую моторику рук и пространственное воображение.

Легенда: «Семь книг Тана»

Семь книг о танграмах, каждая из которых насчитывает ровно тысячу фигур, были составлены в Китае более 4000 лет назад. Согласно легенде Лойда, Тан был легендарным Китайским мудрецом, которому соотечественники поклонялись как божеству, фигуры в своих семи книгах он расположил в соответствии с семью стадиями в эволюции Земли.

Игра «Танграм» - знаменитая головоломка из Китая. В переводе названия игры звучит как «семь дощечек мастерства». Танграмом пользовались учителя сына императора - математики, художник и философ. С помощью увлекательной игры они учили ленивого наследника вычислению и комбинаторскому мышлению. Учили постигать красоту образов и познать сложный мир через простые фигуры. Головоломка представляет собой квадрат из семи геометрических фигур, можно придумать более 6 миллионов сочетаний.



В Европе танграм изготавливали из дорогих пород дерева и слоновой кости. Им увлекались многие исторические знаменитости: Наполеон Бонапарт, Томас Хилл, Льюис Кэрролл.

До появления компьютеров и электронных игр танграм был популярен наряду с шахматами и домино.

Почему «Танграм» так называется?

Термин «Танграм» был впервые применен Томасом Хиллом в 1848 году в брошюре под названием «Головоломки для изучения Геометрии».

Однако дебютным энтузиастом игры считался математик и писатель Льюис Кэрролл, который увлеченно интересовался головоломкой, бережно хранил ныне ценную Китайскую книгу, содержащую 323 задачи.

Материалы для работы

1. Формат А4
2. Цветная бумага
3. Ножницы
4. Клей
5. Картон

Техника безопасности

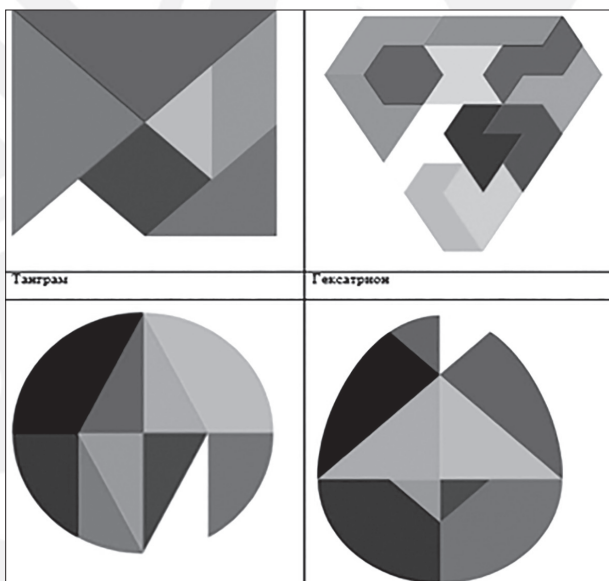
1. Работайте только исправным инструментом: хорошо отрегулированными и заточенными ножницами.
2. Работайте ножницами только на своем рабочем месте.
3. Следите за движением лезвия во время работы.
4. Ножницы кладите кольцами к себе.
5. Подавайте ножницы кольцами вперед.
6. Не оставляйте ножницы открытыми.
7. Храните ножницы в чехле лезвиями вниз.

Правила игры

В каждую собранную фигуру должны входить все семь элементов.

1. При составлении фигур элементы не должны налегать друг на друга.
2. Элементы фигур должны соприкасаться друг с другом.
3. Начинать нужно с того, чтобы найти место самого большого треугольника.
4. В результате получается изображение. Оно схематично, но образ легко угадывается.

Виды головоломок



Задание №1

Составление плана.

План содержит 3 этапа:

1. Организационно - подготовительный:
 - расчертить и вырезать из цветной бумаги «Танграм» квадрат размером 10*10 см,

- различные виды идей
- выбор цвета фигур.

2. Технологический этап:

- конструирование и моделирование фигуры
- последовательность выполнения
- из вырезанных простых геометрических форм составить 2 или 3 понравившиеся фигуры (животных, птиц, предметов)

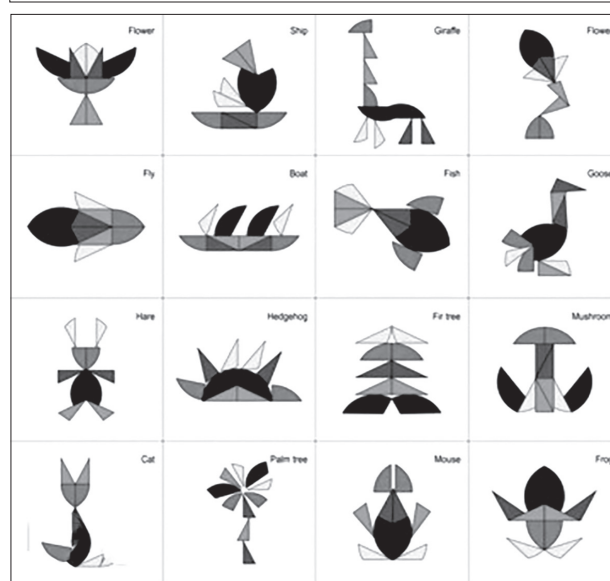
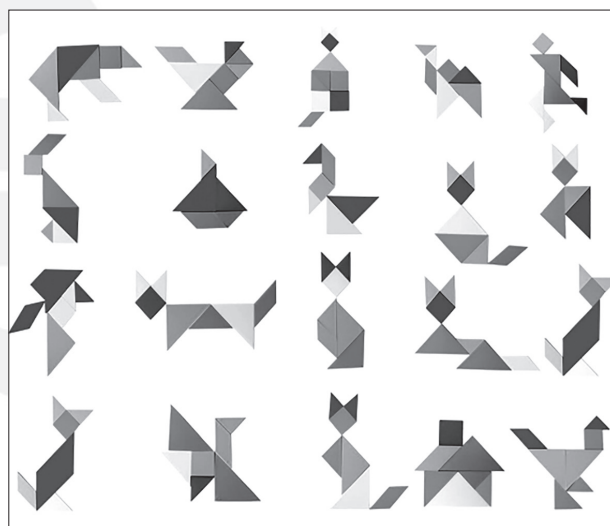
3. Заключительный этап:

- приклеить фигуры к выбранному фону на формат А4,
- оформит правильно работу.

Закрепление

1. Как называется головоломка?
2. Какие материалы можно использовать для работы?
3. Какие инструменты Вам будут необходимы для работы?
4. Какую фигуру можно сложить используя «Танграм»?

Какие фигуры можно сделать?





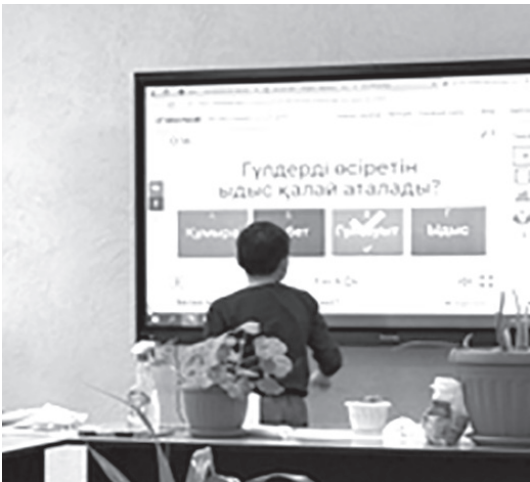
БЕКЕТАЕВА
Динара Бакытжановна
ОБЖТжЭО-ның ҚББП-і,
педагог-модератор
Орал қ., БҚО

Бөлме өсімдіктері (ашық сабақ)



Бөлім	Экологиялық туризм			
Үйірме	«Балдәурен» үйірмесі			
атауы ҚББП	25.01.2025			
аты-жөні	Жалпы саны 12	Қатысқандар саны		
Күні		Қатыспағандар саны		
Сабақтың мақсаты	Үйірме білім алушыларының табиғат бұрышындағы бөлме өсімдіктері туралы білімдерін толықтыру. Бөлме өсімдіктерін қалай күту керектігін іс жүзінде көрсету арқылы еңбекқорлыққа баулу . Өсінді отырғызу жолын көрсетіп,табиғатты аялауға,сүюге тәрбиелеу.			
Көрнекіліктер	Видеоролик, «Wordwall» платформасы, бөлме гүлдері, тамырланған гүл, ыдыс, тағы басқа қажетті заттар.			
Әдіс-тәсілі	Машықтық			
Сабақ барысы				
Сабақ тың кезеңі/ Уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
	1. Амандасу 2.Психологиялық тренинг. «Шаттық шеңбері» (білім алушылар шаттық шеңберіне тұрып, есімдерін атайды және есімінің бірінші әріпінен басталатын тілек айтады) Гүлдей болып жайқаламын Күн нұрына бояламын, Жапырағым желбіреп. Таңмен бірге оянамын, Көрік беріп далаға. Жүремін әркез қуана.	Мысалы : -Шахмаран -шалқар шабыт тілеймін! Нұрайым- нәзіктілік тілеймін! Балалар қолдарын жайып,өлең жолдарын қайталайды.	Жарай-сындар!	Бейнеролик
				

Сабақтың басы	1.Балалар, мыналар нелер? (балалардың назарын топтағы бөлме гүлдеріне аударады) 2. Гүлдер ненің ішінде өсіп тұр? 3. Үйлерінде бөлме өсімдіктері бар ма? 4. Бөлме өсімдіктері бізге не үшін қажет? Ендеше, біз бөлме өсімдіктерімен танысаймыз. Үй жайында өсірілетін өсімдіктерді бөлме өсімдіктері деп атайды. Бөлме өсімдіктері өзара топтастырылады. Сәнді жапырақты өсімдіктер. Олардың ерекшеліктері жапырақтары үлкен әдемі болады, ал гүлдері майда әлсіздеу болып келеді, жылына тек 1-2 рет қана гүлдейді. Әдемі гүлдейтін гүлдер. Олардың гүлдері әдемі, көбіне ашық түсті болып келеді, бірақ өте кірпияз үлкен күтімді талап етеді. Кактустар күтімге, суғаруға талап қоймайды бірақ жарықты жақсы көреді. Өсімдік өмір сәні, табиғат көркі, көп деген дәрі-дәрмек жасалады. Олар біздің бөлмемізді тек әдемі етіп қоймайды оған көрік беріп, үйдің ауасын тазартады. Бізге қуаныш сыйлайды, көңіліміз көтеріңкі болады екен. Барлық өсімдіктер күнді және жарықты жақсы көреді, сондықтан да оларды терезенің алдына қоямыз. Бөлме гүлдерінің басқа өсімдіктер сияқты тамыры, сабағы, жапырағы және гүлдері бар. Ендеше, балалар экранға назарымызды аударайық: «Бөлме өсімдіктері» видеоролик	1.Бөлме гүлдері 2. Гүлге арналған гүлсауытқа 3. Алоэ , раушан т.б гүлдері бар. 4. Өсімдіктерден көп деген дәрі-дәрмек, жеке гигиеналық құралдар жасалады. Олар біздің бөлмемізде әдемілікті ғана емес, сондай-ақ үйдің ауасын тазартып отырады. Оның хош иісі мен көркі бізге қуаныш сыйлап, көңілімізді көтереді Өсімдіктер өмірдің сәні, табиғат көркі.	Жарайсыңдар! 	Бейнеролик 
	Балалар, бөлме өсімдіктерін өсіру үшін бізге ыдыс қажет болады. Гүлдің өсуі гүлсауыттың материалы мен пішініне тәуелді болады. Тамыры терең бойлайтын өсімдіктерге биік және кең емес шағындау гүлсауыт керек. Ал, тамырлары шашақты өсімдіктерге аласа және кең гүлсауыт керек. 	Балалар құралдарды пайдаланып гүлді гүлсауытқа отырғызады. 	Жарайсыңдар! (практикалық жұмыстары жақсы бағаланады) 	Бейнеролик 

	Ыдысқа дренажды тастарын салып, үстіне топырақты құйып, ортасын гүл тамырын салу үшін дайындаймыз. Гүл тамырын отырғызғаннан кейін бөлме температурасындағыдай сумен суғару керек. Гүлдер жылу мен жарықты қажет еткендіктен терезенің алдына орналастырамыз. 	  	
1. Тапсырма	«Викторина» Бөлме өсімдігі өсу үшін не қажет? 1. Гүлдерді өсіретін ыдыс қалай аталады? 2. Жер бетінің өсімдік өсе алатын құнарлы қабаты? 3. Адамдардың бәрі қызығады, Су құймасаң сәні бұзылады. 4. Аяғы жоқ, қолы жоқ, Бірақ тыныш тұрмайды. Сақтамасаң-қорын тек, Барша тірлік құрайды. 5. Азаяр қыста қызуы, Молаяр жазда жылуы. 6. Қуаттың бір түріне жатады. Осының арқасында тірі жаратылыстардың барлығы, оның ішінде адам баласы да айналасындағы әлемді көре алады.	Балалар сұрақтардың жауаптарын табады. 1. Гүлсауыт 2. Топырақ 3. Гүл 4. Су 5. Күн сәулесі 6. Жарық	Оқушылар смайликпен бағаланады «Wordwall» платформасы https://wordwall.net/ru/resource/85401261
2. Тапсырма	Мақал-мәтелдерді тап ойыны. 1. Гүл өссе жердің көркі..... 2. Гүл сабағымен тәтті..... 3. Әр атаның өз ұлы бар..... 4. Гүлді гүл деме..... 5. Гүл ашылмай..... 6. Үкісіз қыз болмас..... 	1. Гүл өссе жердің көркі Қыз өссе елдің көркі 2. Гүл сабағымен тәтті Ас табағымен тәтті 3. Әр атаның өз ұлы бар Әр бұтаның өз гүлі бар 4. Гүлді гүл деме егер сабағы болмаса 5. Гүл ашылмай бұлбұл сайрамас 6. Үкісіз қыз болмас Тікенсіз гүл болмас Балалар өздері таңдаған суретті көршісімен бірігіп орындайды	Оқушылар смайликпен бағаланады  «Wordwall» платформасы https://wordwall.net/ru/resource/85460508

Сабақтың
соңы



Рефлексия

Балалар, экранда көңілді күн мен көңілсіз бұлттың суреті тұрады. Егерде бүгінгі сабақ түсінікті болса күн суретін саласындар, егерде түсініксіз болса бұлт суретін саласындар.

(қатты картон қағазына қажет бояуды орналастырып, жан-жақтағы жіпті жылжыту арқылы күн немесе бұлт суретін салады)



Қорытынды

Гүлім, гүлім өсе бер
Әдемі боп, асыл боп
Күндей жайнап кете бер,
Қызыл,сары, жысыл боп
Жақсылықты қолдаймыз,
Табиғатты қорғаймыз.
Тал егеміз бақтарға,
Айналасын қоршаймыз.



Балалар,
бүгінгі
сабақ
сіздерге
ұнады деген
сенімдемін





НЕНАШЕВ
Анатолий Владимирович
учитель физической культуры КГУ
Трекинская ОШ №1
район Байтерек, ЗКО

Подвижные игры в школе (1-4 класс)



ПАНФИЛОВ
Петр Николаевич
учитель физической культуры
педагог-исследователь ГЭН
г.Уральск, ЗКО

(Продолжение. Начало в №1(114) 2025 г.)

Игра «Бег с препятствиями» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Бег с препятствиями» – это захватывающее и активное соревнование, которое развивает ловкость и координацию у детей. Она помогает улучшить физические навыки и учит работать в команде. Количество участников: Игра подходит для групп от 6 человек, что делает её идеальной для спортивных мероприятий, праздников или школьных соревнований.

Описание игры: В процессе игры участники преодолевают различные препятствия на время. Эти препятствия могут включать в себя бег через конусы, перепрыгивание через барьеры, ползание под сетками или выполнение других физических задач. Участники могут быть разделены на команды, и каждая команда будет соревноваться друг с другом. Это добавляет элемент соперничества и мотивации.

Можно организовать соревнования, где каждый участник будет стараться пройти дистанцию как можно быстрее. В конце игры можно наградить победителей медалями или призами, что сделает мероприятие ещё более запоминающимся.

«Бег с препятствиями» не только развлекает детей, но и способствует их физическому развитию. Она помогает укрепить командный дух и улучшить взаимодействие между участниками, что делает эту игру отличным выбором для активного времяпрепровождения.

Игра «Кубики» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Кубики» – это увлекательное и креативное занятие, которое развивает командный дух и креативность у детей. Она помогает детям учиться работать вместе и способствует физической активности.

Количество участников: Игра подходит для групп от 8 человек, что делает её идеальной для больших компаний на праздниках или школьных мероприятиях.

Описание игры: В процессе игры команды получают набор кубиков и должны за ограниченное время построить фигуры или конструкции. Это может быть что угодно: от простых форм до сложных архитектурных решений. Участникам важно проявить креативность и работать в команде, чтобы достичь наилучшего результата.

По истечении времени жюри или все участники могут оценить построенные конструкции. Побеждает команда, чья фигура окажется самой высокой или самой оригинальной. Это добавляет элемент соревнования и мотивации, а также позволяет детям проявить свои таланты.

Игра «Кубики» не только развлекает детей, но и способствует развитию их навыков сотрудничества и коммуникации. Она помогает укрепить командный дух, а также развивает пространственное мышление и креативность. Это отличный способ провести время с друзьями, активно участвуя в создании чего-то уникального и интересного.

Игра «Круги» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Круги» – это динамичное и увлекательное занятие, которое развивает координацию и ловкость у детей. Она помогает улучшить физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: Игра подходит для групп от 8 человек, что делает её идеальной для активных мероприятий на свежем воздухе или в спортивных залах.

Описание игры: В этой игре игроки должны пробежать через расставленные круги, стараясь не касаться земли вне кругов. Круги могут быть сделаны из различных материалов, таких как обручи, маты или просто нарисованные на земле. Игроки начинают одновременно и должны пробежать через круги, стараясь не наступать на землю вне кругов и добраться до финиша как можно быстрее.

Побеждает тот, кто пройдет через все круги быстрее остальных, не нарушая правил. Это добавляет элемент соревнования и мотивации, а также способствует развитию скорости и ловкости.

Игра «Круги» не только развлекает детей, но и помогает им развивать важные физические навыки. Она способствует укреплению командного духа и взаимодействия между участниками, что делает её отличным выбором для активного времяпрепровождения.

Игра «Секретный агент» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Секретный агент» – это увлекательное занятие, которое развивает внимание и стратегическое мышление у детей. Она помогает им учиться работать в команде и развивать физическую активность. Количество участников: Игра подходит для групп от 6 человек, что делает её идеальной для небольших компаний.

Описание игры: В этой игре один игрок выбирает известного или вымышленного персонажа и начинает его описывать, не называя имени. Описание может включать внешние характеристики, привычки, достижения или другие интересные факты о персонаже. Остальные участники внимательно слушают и пытаются угадать, кто это. Игра продолжается до тех пор, пока все игроки не угадают свои персонажи. Это не только развивает внимательность, но и способствует развитию коммуникационных навыков и креативности.

Игра «Баскетбол» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Баскетбол» – это классическая командная игра, которая развивает меткость и командную работу. Она учит детей

работать вместе для достижения общей цели.

Количество участников: Игра подходит для групп от 10 человек.

Описание игры: В этой игре игроки делятся на команды и пытаются забросить мяч в корзину противника. Каждая команда имеет свои стратегии и тактики, которые они могут использовать для достижения победы. Игра требует не только физической активности, но и способности к быстрому принятию решений и взаимодействию с товарищами по команде. Она отлично развивает координацию, ловкость и умение работать в группе.

Игра «Поймай мяч» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Поймай мяч» – это активная игра, которая развивает реакцию и координацию у детей. Она помогает улучшить физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: Игра подходит для групп от 6 человек.

Описание игры: В этой игре игроки бросают мяч друг другу, стараясь не уронить его. Основная цель – удерживать мяч в игре, ловко передавая его от одного участника к другому. Можно добавлять дополнительные правила, например, ловить мяч одной рукой или делать это с закрытыми глазами. Такие элементы делают игру более интересной и увлекательной, способствуя развитию реакции и внимательности. Игра «Поймай мяч» не только развлекает детей, но и помогает им развивать важные физические навыки, а также укрепляет командный дух.

Игра «Змейка» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Змейка» – это увлекательное занятие, которое развивает командный дух и координацию у детей. Она помогает им учиться работать вместе и активно двигаться.

Количество участников: Игра подходит для групп от 8 человек, что делает её идеальной для больших компаний и активных мероприятий.

Описание игры: В этой игре участники становятся в линию и держатся за плечи друг друга, образуя «змейку». Задача команды – пройти через различные препятствия, не разрывая цепочку. Это может быть сделано на открытом воздухе или в помещении, используя различные предметы как препятствия. Игра продолжается до тех пор, пока участники не устанут или не достигнут заранее определенной цели. Это занятие способствует развитию взаимопомощи и доверия между участни-

ками, а также улучшает физическую подготовку.

Игра «Собери пазл» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Собери пазл» – это замечательное занятие, которое развивает внимание и командный дух. Она помогает детям учиться работать вместе и активно участвовать в процессе.

Количество участников: Игра подходит для групп от 6 человек и может быть проведена в помещении или на свежем воздухе.

Описание игры: В этой игре команды получают одинаковые наборы пазлов и должны собрать их на время. Участники работают вместе, чтобы быстро найти нужные детали и собрать изображение. Побеждает команда, которая соберет пазл быстрее всех. Эта игра не только развивает внимательность и терпение, но и способствует укреплению командного духа и умению работать в группе.

Игра «Переправа» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Переправа» – это активное занятие, которое развивает ловкость и координацию у детей. Она помогает улучшить физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: Игра подходит для групп от 8 человек.

Описание игры: В этой игре участники должны перебраться через «реку», обозначенную линией, не касаясь земли. Для этого можно использовать различные предметы, такие как доски, маты или другие «мосты». Игроки должны работать вместе, чтобы помочь друг другу перебраться через реку, создавая цепочку из предметов или поддерживая друг друга. Эта игра развивает креативность, стратегическое мышление и командное взаимодействие, а также приносит много веселья и активности.

Игра «Кто быстрее?» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Кто быстрее?» представляет собой захватывающее соревнование, в котором участники могут проявить свою скорость и ловкость. Эта игра не только развивает физическую активность, но и способствует формированию командного духа, так как игроки могут поддерживать друг друга и делиться стратегиями.

Количество участников: В игре могут участвовать от 6 человек, что позволяет создать динамичную атмосферу.

Описание игры: Соревнования проводятся на короткие дистанции, где каждый участник

стремится показать лучший результат. Можно организовать забеги на время, что добавляет элемент напряжения и азарт, а также позволяет наградить победителей, что мотивирует детей к активному участию и улучшению своих результатов.

Игра «Шарик на ложке» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Шарик на ложке» – это веселое и увлекательное занятие, которое развивает ловкость и координацию движений.

Количество участников: В этой игре могут участвовать от 4 человек, что делает её подходящей для небольших групп.

Описание игры: Участники должны пройти определенную дистанцию, удерживая шарик на ложке, что требует от них концентрации и точности. Эта игра отлично подходит для организации эстафет, где команды могут состязаться друг с другом, что способствует развитию командного взаимодействия. Награждение победителей добавляет элемент соревнования и делает игру еще более интересной.

Игра «Кто выше» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Кто выше?» фокусируется на развитии координации и силы, предлагая участникам возможность улучшить свои физические навыки.

Количество участников: В этой игре могут участвовать от 4 человек. **Описание игры:** Игра «Кто выше» заключается в том, чтобы определить, кто сможет прыгнуть выше, используя различные техники прыжка.

Участники могут экспериментировать с разными стилями и подходами, что делает игру разнообразной и увлекательной. Побеждает тот, кто покажет лучший результат, что подстегивает детей к тренировкам и улучшению своих способностей. Эта игра также способствует формированию командного духа, так как участники могут поддерживать друг друга и делиться советами по улучшению техники прыжка.

Игра «Слепая игра» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Слепая игра» – это увлекательное и познавательное занятие, которое развивает внимание и доверие между участниками.

Количество участников: В этой игре могут участвовать от 6 человек, что позволяет создать динамичную и поддерживающую атмосферу.

Описание игры: Один из игроков завязывает глаза, и его задача дойти до финиша, полагаясь

исключительно на указания других участников. Это требует от команды высокой степени взаимодействия и координации, так как каждый должен четко и ясно объяснять, как двигаться, чтобы избежать препятствий. Игра продолжается до тех пор, пока все участники не пройдут этот путь, что способствует укреплению доверия и улучшению навыков коммуникации.

Игра «Кто быстрее соберет?» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Кто быстрее соберет?» – это захватывающее соревнование, которое развивает скорость, ловкость и командный дух. Количество участников: В этой игре могут участвовать от 8 человек, которые делятся на команды.

Описание игры: Каждая команда получает набор различных предметов, таких как кубики или игрушки, и их задача – собрать все предметы за ограниченное время и вернуть их в свою базу. Это создает атмосферу соревнования и побуждает участников работать вместе, чтобы достичь общей цели. Побеждает команда, которая соберет больше всего предметов, что подстегивает детей к активному участию и улучшению своих навыков.

Игра «Секретные задания» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Секретные задания» предлагает участникам возможность развивать командный дух и стратегическое мышление. Количество участников: В этой игре могут участвовать от 6 человек, которые делятся на команды.

Описание игры: Каждой команде предоставляется список секретных заданий, которые они должны выполнить, не сообщая об этом другим командам. Задания могут варьироваться от физических активностей до креативных задач, что делает игру разнообразной и интересной. Побеждает команда, которая выполнит больше всего заданий за отведенное время, что способствует развитию навыков планирования и сотрудничества. Эта игра не только развлекает, но и учит детей работать в команде, находить нестандартные решения и проявлять креативность.

Игра «Шарик в стакане» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Шарик в стакане» развивает координацию и меткость. Она помогает детям улучшить свои физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: от 4 человек.

Описание игры: Игроки должны бросать ма-

ленькие шарики в стаканы, расставленные на столе или земле. Каждый игрок имеет определенное количество попыток. Побеждает тот, кто забросит больше всего шариков в стаканы.

Игра «Гигантские шаги» 1-2 классы

Развиваемые навыки: Игра «Гигантские шаги» развивает координацию и ловкость. Она помогает детям улучшить свои физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: от 6 человек.

Описание игры: Игроки должны пройти определенную дистанцию, делая гигантские шаги (например, шаги длиной в полтора метра). Побеждает тот, кто пройдет дистанцию быстрее, не теряя равновесия.

Игра «Мишень» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Мишень» развивает меткость и координацию. Она помогает детям улучшить свои физические навыки и учит работать в команде.

Количество участников: от 6 человек.

Описание игры: На земле расставляются мишени (можно использовать ведра или круги). Игроки бросают мячи, стараясь попасть в мишени. Каждая мишень имеет свою стоимость, и побеждает тот, кто наберет больше очков.

Игра «Лабиринт» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Лабиринт» развивает стратегическое мышление и командный дух. Она помогает детям учиться работать в команде и развивать физическую активность.

Количество участников: от 6 человек.

Описание игры: Игроки должны пройти через «лабиринт», созданный из различных предметов или линий. Задача – добраться до финиша, не касаясь границ. Можно добавлять ограничения по времени.

Игра «Солдаты» 1-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «Солдаты» развивает внимание и реакцию. Она помогает детям учиться работать в команде и развивать физическую активность.

Количество участников: от 6 человек.

Описание игры: Один игрок становится «солдатиком» и стоит на одной стороне площадки, остальные игроки должны перебежать на другую сторону, не попадаясь «солдатику». Если «солдаты» поймает кого-то, тот становится новым «солдатиком».

Игра «В поисках сокровищ» 3-4 классы

Развиваемые навыки: Игра «В поисках сокровищ» – это увлекательное приключение, которое развивает командный дух и стратегическое мышление у участников.

Количество участников: В этой игре могут участвовать от 6 человек, что позволяет сформировать несколько команд, каждая из которых будет работать вместе для достижения общей цели.

Описание игры: Перед началом игры каждая команда получает карту, на которой указаны местоположения «сокровищ». Эти сокровища могут быть небольшими призами, сладостями или другими приятными сюрпризами, что добавляет элемент азартного поиска. Участникам необходимо использовать свои навыки ориентирования, чтобы расшифровать карту и определить, где находятся сокровища.

В процессе игры команды должны не только проявлять физическую активность, перемещаясь по территории, но и работать вместе, обсуждая стратегии поиска и распределяя роли между участниками. Это способствует развитию навыков коммуникации и сотрудничества, так как каждый член команды вносит свой вклад в общий успех.

Игра проходит в ограниченное время, что добавляет элемент напряжения и соревнования. Побеждает команда, которая найдет больше всего сокровищ, что подстегивает участников к активному участию и стремлению к победе. «В поисках сокровищ» – это не только веселое времяпрепровождение, но и отличная возможность для детей развивать свои физические и социальные навыки в игровой форме.

Заключение

Игры, описанные в предыдущих разделах, играют важную роль в развитии детей, способствуя формированию ключевых физических навыков, таких как ловкость, скорость, координация и выносливость. Эти навыки необходимы для общего физического здоровья и активного образа жизни. Кроме того, большинство игр требуют взаимодействия между участниками, что способствует формированию командного духа и сотрудничества. Дети учатся работать в команде, что является важным аспектом как в играх, так и в повседневной жизни.

Кроме физического развития, игры также помогают улучшить реакцию и внимание, что может положительно сказаться на учебе и других активностях. Некоторые из них стимулируют кре-

ативность и стратегическое мышление, позволяя детям планировать свои действия и принимать решения в условиях неопределенности. Эмоциональное развитие также не остается в стороне: игры позволяют детям выражать свои эмоции и учиться справляться с победами и поражениями, что важно для их психического здоровья.

Для эффективного использования игр в образовательном процессе важно учитывать разнообразие видов активностей, чтобы поддерживать интерес детей и развивать различные навыки. Игры должны быть адаптированы под возраст и физическую подготовку участников, чтобы избежать травм и повысить вовлеченность. Создание безопасной игровой среды также является ключевым аспектом, позволяющим детям свободно двигаться и наслаждаться процессом.

Стимулирование участия всех детей, независимо от их уровня подготовки, поможет каждому почувствовать себя частью команды и повысит их уверенность в собственных силах. После игр полезно проводить обсуждения, где дети могут делиться своими впечатлениями и предложениями, что способствует осознанию их достижений и выявлению областей для улучшения.

Интеграция образовательных элементов в игры, таких как математика или язык, сделает процесс обучения более увлекательным и интерактивным. Регулярные занятия физической активностью помогут детям развивать свои навыки и поддерживать здоровье, поэтому создание расписания, включающего игры на постоянной основе, будет весьма полезным.

Наконец, вовлечение родителей в процесс через организацию семейных игр и мероприятий укрепит связи внутри семьи и создаст положительную атмосферу для детей. Следуя этим рекомендациям, можно создать благоприятные условия для физического, эмоционального и социального развития детей через игры, что сделает их более счастливыми и уверенными в себе.

Список используемой литературы

1. Кузнецов А. В. «Физическое воспитание школьников» // Москва: Издательство, 2020.
2. Железняк М.Н., // Спортивные игры. 2001.
3. Жуков М.Н., // Подвижные игры. - М., 2000.-160 с.
4. Коротков И. М., // Подвижные игры в школе. М.: ФиС, 2001
5. Былеева Л. В., Коротков И. М. // Подвижные игры. М.: ФиС, 2002.

**«Соқпақ-Тропинка»
ғылыми-әдістемелік журналының 20 жылдығына орай
«СОҚПАҚ ЖҮЛДЕСІ» бәйгесінің
ЕРЕЖЕСІ**

Журнал педагогтерге арналған «Соқпақ жүлдесі» бәйгесін (келесіде – Бәйге) жариялайды.

1. Жалпы ережелер

1.1. Бәйгені «Батыс Қазақстан облысының әкімдігі білім басқармасының балалар мен жасөспірімдер туризм және экология облыстық орталығы» МКҚК (келесіде - ОБЖТЖЭО) ұйымдастырады.

1.2. Бәйге 2025 жылдың **1 сәуір - 1 желтоқсан** аралығында ұйымдастырылады, желтоқсан айында қорытындылады.

1.3. Бәйгеге туристік-өлкетану қызметі (туристік-өлкетану, экологиялық т.б.) бағытында ұсынылған материалдармен педагогтер қатысады. Жұмыстар 1-ші желтоқсанға дейін қабылданады.

1.4. Үміткерлердің материалдары бәйге жарияланған күннен бастап, электронды түрде қабылданады. Жұлделі орын алған жұмыстар журналға жарияланады, мақаласы шыққан журнал номері сыйлық ретінде беріледі.

1.5. Ұйымдастырылуы мен қазылар алқасын ОБЖТЖЭО-ның оқу-әдістеме бөлімі мен журнал редакциясы бекітеді. Бәйгеге келіп түскен материалдарды танымал журналист, өлкетанушы, туристерден құралған қазылар алқасы бағалайды.

2. Жарыс өткізілуіне басшылық ету

Бәйгені тікелей өткізу Батыс Қазақстан облысының әкімдігі білім басқармасының балалар мен жасөспірімдер туризм және экология облыстық орталығына жүктеледі.

2. Бәйгеге қатысу шарты

2.1. Бәйге «Соқпақ-Тропинка» - балалар туризмінің энциклопедиясы» деген тақырып аясындағы 2 номинация және 1 арнайы жүлде бойынша өтеді.

2.2 Номинациялары:

- 1) «Үздік іздестіру-зерттеу мақаласы» бағытында ғылыми-зерттеу жұмыстары;
- 2) «Үздік педагогикалық шеберхана» (педагогтердің ашық сабақтары, ашық шаралар, тәрбиелік шаралар т.б.).

2.3 Арнайы жүлде:

1) «Соқпақтың» үздік қаламгері» жүлдесі (2020-2025 ж.ж. қорытындысы бойынша ең көп мақала берген қаламгер анықталады);

2.4 Бәйге жұмысының критерийлері:

- білім беру мәселелерінің (экологиялық-геологиялық, өлкетанулық, музей ісі, туристік маршруттар және спорттық бағдарлау) зерттелуі;

- көркемдік стилі, жан-жақты қамтылу аумағы, өзектілігі, бәйгенің мақсатын ұғына отырып, ұтымды да орынды ой тастаудағы қабілетіне, қамтылған ақпараттың нақтылығы мен шынайылығына, кәсіби шеберлігіне (балалар туризмін дамыту бойынша ғылыми, әдістемелік, ізденістік мақалалар) назар аударылады;

2.5. Бәйгеге арналған материалдар Times New Roman 12 шрифтпен 1 (бірлік) интервалында жазылып, журнал талаптарын орындауы шарт: 3-5 беттен кем болмауы, 2 тілде аңдатпа (қазақ, орыс), кілт сөздері, автордың және мақалаға қажетті JPG форматтағы фотолар, пайдаланылған әдебиеттер тізімі;

Өтініш үлгісі:

№	Аудан, қала атауы	Қатысушының аты-жөні	Қызметі	Электрондық мекен-жайы Байланыс телефоны	Номинация, мақала атауы, электронды түрі

2.6. Бәйгеге жіберілген материал бұрын басқа басылымдарда жарияланбаған болуы тиіс.

3. Бәйге қорытындысы

3.1. Бәйге комиссияның шешіміне сәйкес, авторлары марапаттауға ұсынылады. Жеңімпаздар 1, 2, 3 дәрежелі дипломдармен марапатталады.

Координатор: Қайрлиева Қ.Ж. 87078735931, мекен-жайы: Орал қаласы, Исатай батыр көшесі, 71/1, Тел/факс: (8-7112) 52-58-87; 52-59-42, E-mail: evrasia_centre@mail.ru.

**«Соқпақ-Тропинка» ғылыми-әдістемелік журналының
20 жылдығына арналған бұқаралық ақпарат құралдары өкілдерінің
арасында өткізілетін туристік жарыстың
ЕРЕЖЕСІ**

Мақсаты мен міндеті

Мақсаты: балалар туризміне үн қосып жүрген бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін құрметтеу, салауатты өмір салтын туризм арқылы насихаттау.

Міндеттері:

- балалар туризміне қызығушылықты арттыру;
- ұжымдық тәжірибені дамыту;
- іс жүзінде өзара тәжірибе алмасу.

Жарыс өткізілуіне басшылық ету

Жарысты өткізу Батыс Қазақстан облысының әкімдігі білім басқармасының балалар мен жасөспірімдер туризм және экология облыстық орталығына жүктеледі.

Облыстағы Бұқаралық ақпарат құралдары мекемелерін хабардар ету және командаларды қатыстыруда Батыс Қазақстан облысының қоғамдық даму басқармасымен бірлесе жұмыстанады.

Жарыстың өтетін орны мен мерзімі

Өткізілетін мерзімі – 2025 жылдың 27-28 маусым күні Орал қаласы, «Евразия» туристік кешенінің аумағында далалық жағдайда ұйымдастырылады. Қатысушы командалар 27 маусым күні сағат 14:00-ге дейін жарыс алаңына орналасуы тиіс. Команда құрамы 4 қатысушы (3 ер + 1 әйел) + 1 жетекші. Мандат комиссиясы отырысы 27 маусым күні сағат 14.00-де «Евразия» туристік кешенінде өтеді.

Жарыстың салтанатты ашылуы 27 маусым сағат 20.00-де, жабылу салтанаты 28 маусым сағат 17.00 өтеді. Командалар туристік жарысқа бірдей спорттық киімде келулері тиіс.

Жарыстың өткізу шарты

Жарысқа бұқаралық ақпарат мекемелерінің құрама командалар қатысады. Барлық жарысқа қатысушылардың дәрігерлік рұқсаты, жеке куәлігі (көшірме) болуы қажет. Жарысқа қатысушылардың баруы мен қайтуына жарысқа жіберуші мекемелер, жарыстың өту барысында, олардың өмір қауіпсіздігіне, денсаулығына және тамақтануына тікелей команда жетекшілері жауапты.

Жарыстың кезеңдері

1. «Туристік кедергілер жолағы» қашықтығы (4 қатысушы)
2. «Спорттық лабиринт» қашықтығы (4 қатысушы)
3. «Көңілді сайыс» эстафетасы (4 қатысушы)
4. «Туристік тұрмыс және дағды» байқауы
5. «Командалардың үздік көрсетілімі» байқауы (музыкалық сәлемдеме)
6. «Ыстық тағам» байқауы
7. «Үздік видеорепортаж» байқауы (үй тапсырмасы)

Жарыс критерийлері

1. «Туристік кедергілер жолағы» қашықтығы

Команда 4 адамнан тұрады (соның ішінде кемінде 1 әйел адам). Төреші хаттамасында көрсетілген уақыт техникалық старт болып табылады. Техникалық стартқа кешігіп келген команда жарысқа жіберілмейді. Команда старт алаңына 5 минут бұрын келуі керек. Қашықтыққа

шығу уақытына дейін дайындық жұмысы жүргізіледі, оның барысында туристік құрал-жабдық тексеріледі. Барлық талаптар орындалмайынша команда қашықтыққа жіберілмейді. Егер кезеңде (этапта) бақылау уақыты асып кетсе, команда кезеңнен шығарылады, бірақ қашықтықты әрі қарай жалғастырады. Кезеңдердің бәрі төрешілік жіптермен тартылып, дайын тұрады: «батпақтан» (болота) бөрене арқылы өту, аспалы өткел (навесная), параллельді өткел, маятник, траверс, «тышқан қақпадан» (мышеловка) өту, қалың ағаштан (чащоба) өту, тапсырмалар алаңы (азимут, жіп байлау, алау түрлерін айту, топографиялық белгілер, нысанның ұзындығын табу, т.б.)

2. «Спорттық лабиринт» қашықтығы – берілген лабиринттік сызба-нұсқасы бар карта бойынша берілген аймақта құрылған лабиринт ішінде жүргізіледі. Әрбір жеке қатысушыға (саусаққа киілетін) электрондық есептегіш құрал (электрон.чип) беріледі. Осы берілген құрал арқылы лабиринт ішінде жасырылған бақылау пункттерін (КП-электрон.станция) тиісті ретімен тауып, белгілеп мәреге келу. Қатысушының негізгі мақсаты – лабиринт ішінде жасырылған бақылау пункттерін аз уақыт ішінде реттілігімен тауып мәреге жету. Команда құрамы 4 адам (3 ер адам, 1 әйел адам). Жарыс қорытындысы – жекелей және командалық түрде анықталады.

3. «Көңілді сайыс» эстафетасы. Эстафетаға команда түгел қатысады, әр қатысушы барлық қашықтықтың төрт кезеңінен өтеді.

1 кезең - Скалкамен жүгіру;

2 кезең - Конустарды айналдыра отырып, аяқпен футбол добын жүргізу;

3 кезең – «Айыппұл», допты қақпаға соғу дәлдігі 3 әрекет;

4 кезең – Арқан тартыс.

Ескерту: әрбір қатысушы әр кезеңнен қателіксіз өтуге міндетті. Егер төреші бұзушылықты анықтаса, спортшы қайтадан осы кезеңнің басына оралады.

4. «Туристік тұрмыс және дағды» байқауы

Туристік дағды және тұрмыс келесі көрсеткіштер бойынша анықталады: бивуактың орналасуы (ас дайындайтын орын, ас мәзірі, жуынатын орын, қойма, қоқыс қоймасы), безендірілуі (бивуактың қоршалуы, туризмді насихаттау бағытында стенді және т.б.), шатырдың сыртқы және ішкі тазалығы, экологиялық жағдайы.

5. «Командалардың үздік көрсетілімі» байқауы

Байқау 2 кезеңнен тұрады:

1 кезең – тақырыбы «Бір үйдің баласындай» (туризм саласын байланыстыру). Критерийлері: тақырыптың толық ашылуы, ерекшелігі, жаңашылдығы, көрсетілімнің безендірілуі, киім үлгісі, орындалу сапасы, шеберлігі, ойналуы, актерлік шеберлігі, музыкалық сүйемелдеудің болуы, сахна мәдениетінің сақталуы.

2 кезең - тақырыбы: «Жорық кезінде кездесетін келеңсіз (форс-мажор) жағдаяттан шығу». Алдын – ала келеңсіз (форс-мажор) жағдаяттар беріледі, соған байланысты көрініс қойылады, көрініске керекті құрал-жабдықтарды, атрибутикаларды пайдаланған құпталады.

6. «Ыстық тағам» байқауы

Байқау командалардың жорық жағдайында өз азық-түліктерінен тамақ дайындау білімдерін, біліктіліктерін, дағдыларын анықтау болып табылады. Бағалау барысында дайындалған тағамның қарапайымдылығы, дәмдік сапасы және астың безендірілуі ескеріледі. Байқауға 1 аспаз, 1 от жағушы қатысады. Қажетті құралдар тізімі: қазан – 1 дана, ұшаяқ – 1 дана, шырпы, отын, т.б керекті құрал-жабдықтар. Бағалау жүйесі: дәмдік сапасы – 10 ұпай, дайындау технологиясы – 10 ұпай, астың безендірілуі – 5 ұпай, ұсынылуы – 5 ұпай.

7. «Үздік видеорепортаж» байқауы (үй тапсырмасы)

Үй тапсырмасына Орал өңіріндегі балалар туризмінің 65 жылдығына орай видеорепортаж түсіріледі. Уақыты 3-5 мин. Байқау номинациялармен қорытындыланады. Байқау критерийлері: тақырыптың өзектілігі мен қызықтылығы, ақпараттың шынайылығы мен объективтілігі, көрнекілігі мен сапасы, дыбыс сапасы, кейіпкерлер мен сұхбаттар, сюжет желісі мен құрылымы, эмоциялық әсер, хронометраж және динамика, креативтілік пен ерекшелік, мақсатты аудиторияға бағытталуы. Байқауға үй жұмысы алдын ала (онлайн түрде) тапсырылады (соңғы күн 20.06.). Қазылар алқасы сырттай (онлайн) қарайды.

Жарысқа қатысушыларды қабылдау ережесі

Өтініштің электронды нұсқасын ұйымдастырушыларға evrasia_centre@mail.ru 2025 жылдың 20 маусымына дейін жіберуі тиіс. Әрбір команданың жіберуші ұйым мөрімен куәландырылған өтініші 27 маусым күні хатшыға тапсырылады.

Қатысушылардың өздерін куәландыратын жеке құжаты, анықтамасы (жұмыс орнынан), журналист карточкасы болуы керек. Команданың құрал-жабдықтары: бірыңғай форма, төсбелгі, толық сақтандыру құралы, карабин – 25-30 дана, каска, голицы, жол дорба, компас, шатыр, жолқапшық, каримат, бивуак қазаны, от жағу құралдары, 2 күнге жетерлік азық-түлік. Басқа да құрал-жабдықтар командалардың өз қалауынша.

Өтініш үлгісі:

№	Команданың атауы	Қатысушының аты-жөні	Қызметі	Электрондық мекен-жайы	Байланыс телефоны
---	------------------	----------------------	---------	------------------------	-------------------

Жарыстың бағдарламасы

27 маусым

13.00-ге дейін келу, орналасу;
14.00-15.00 - Мандаттық комиссияның отырысы;
15.00-15.30 - Төрешілер алқасының отырысы, жеребе;
15.30-17.30 - «Көңілді сайыс» эстафетасы;
18.30-19.30 - «Ыстық тағам» байқауы;
20.00 – Ашылу салтанаты
21.00-22.00 – «Үздік көрсетілім» байқауы.

28 маусым

09.00-11.00 «Туристік кедергілер жолағы» қашықтығы
11.00-13.00 «Спорттық лабиринт» қашықтығы
14.00-15.00 «Үздік видеорепортаж» байқауы
17.00 Жабылу салтанаты

Жарыс қорытындысын шығару

Нәтижелері жарыстың әр түрінен және жалпы сынақта алған орындарымен шығарылады. Жарыс түрлерінен және жалпы сынақта 1,2,3 орын алған командалар грамоталар, медальдар және кубокпен марапатталады.

Қаржыландыру

Жарысқа қатысушы командалардың шығындары жіберілген мекемеге жүктеледі. Жарысты ұйымдастыру және өткізу шығындары ұйымдастырушы мекемеге міндеттеледі.

Координаторлар: Неталиева Камшат - туризм бөлімі, 8-777-424-64-99

Қайрлиева Құралай – редакция бөлімі, 8-707-873-59-31

Қабылдау бөлімі 52-59-42, E-mail: evrasia_centre@mail.ru –ОБЖТЖЭО-ның ұйымдастыру комитеті.

ШАҢҒЫ ТУРИЗМІ ТЕХНИКАСЫ БОЙЫНША РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЖАРЫС

2025 жылдың 19-22 ақпаны аралығында Ақмола облысы Сандықтау ауданы Сандықтау ауылында шаңғы туризмі техникасы бойынша республикалық жарысы өтті. Жылына 8 кезеңде өтетін жарыстың бұл 2-ші кезеңі. Жарысқа Республикамыздың 6 өңірінен 16 команда қатысты. Оның ішінде алтауы «Ересектер» тобы, ал оны «Жасөспірімдер» тобы. Шаңғы туризмін жан-жақты дамытуға, спортшылардың денсаулығын шыңдауға бағытталған тартысты жарысқа Батыс Қазақстан облысының құрама командасы екі жас ерекшелігі бойынша бақтарын сынады. Ал, «Жасөспірімдер» тобынан екі команда қатысты. Команданың құрамына Ақжайық, Жәнібек, Теректі, Казталов, Қаратөбе аудандарының үздік туристтері қатысты.

«Жеке» сынақ бойынша:

Қасымғали Бекбарыс 1 орын;

Асқар Айша 1 орын;

Абдрахманова Балслу 2 орын;

Ерғали Гүлмира 2 орын;

Кенжемұрат Темірлан 3 орын;

Асилбек Темірлан 3 орын;

«Техникалық» қашықтық бойынша:

Ересектер тобы 1 орын;

Жасөспірімдер тобы 1 орын;

«Кросс-жорық» қашықтығы бойынша:

«Ересектер» тобы бойынша 2 орын;

«Жасөспірімдер» тобы бойынша 1 орын

жеңіп алды.

Жалпы командалық есеп бойынша Батыс Қазақстан облысының құрама командасы 1 орыннан көрінді.



Жеңімпаздарды құттықтаймыз!!!

Жетекшілер: Бармаков Альберт Маликович, Темірболат Әди Мырзабекұлы

Сарбиназ Хамидовнаға 60 жас!



Шыңғырлау ауданы туризм және экология орталығының туризм бөлімінің меңгерушісі, Сулейманова Сарбиназ Хамидовнаға 60 жас толып отыр!

Құрметті Сарбиназ Хамидовна сізді келіп жеткен, мерейлі 60 жасыңызбен шын жүректен құттықтаймын! Бұл жас – даналықтың, тәжірибенің, құрмет пен абыройдың шыңы. Өміріңіз мәнді істерге, жарқын сәттерге, қуанышты күндерге толы болсын. Сізге зор денсаулық, ұзақ ғұмыр, отбасыңызға амандық тілеймін. Немере-жиендеріңіздің қызығын көріп, ұрпағыңыздың сый-құрметіне бөлене беріңіз.

Жалпы 60 жасқа келгенде, әр адам өз өміріндегі маңызды оқиғалар мен жетістіктерін еске алады. Бұл кезеңде еңбек жолындағы тәжірибе адамды жоғары деңгейде кәсіби білімге, дағдыларға, жаңа мүмкіндіктерге иелендіргенін көрсетеді. Бұл жас - тәжірибені жинақтап, тек қана кәсіби емес, сонымен қатар тұлғалық дамуға да жол ашатын кезең.

Еңбек жолындағы маңызды кезеңдер мен сәттер әр адамның өмірінде айқын көрініс табады. Бұл сәттер, әдетте, жаңа мүмкіндіктердің ашылуы, кәсіби өсу, қиыншылықтармен күрес, немесе өмірлік маңызды өзгерістермен байланысты болуы мүмкін. 60 жасқа жеткенде, адам өзінің кәсіби жетістіктерін мақтанышпен еске алады. Бұл жетістіктер еңбекке деген құштарлықты, еңбекқорлықты және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысты көрсетеді. Жұмыс барысында қалыптасқан достық, ортақ мақсаттарға жету үшін жұмыс істеген әріптестермен байланыстар, сондай-ақ кәсіби түрде қол жеткізілген нәтижелер - адам өміріндегі ең бағалы сәттер болып табылады.

60 жас - бұл тек қана өткенге көз салу емес, сонымен қатар болашаққа деген жаңа қадамдар жасауға мүмкіндік. Кәсіби өмірдегі жетістіктер мен нәтижелер, алған тәжірибелер жаңа жобалар мен бастамаларды іске асыруға итермелейді. Кейбір адамдар осы жаста зейнетке шыққанымен, өздерінің жаңа кәсіптерін бастайды немесе бұрынғы кәсіби салаларындағы тәлімдерін жастарға беруге бағытталған жобаларға қатысады.

60 жас - бұл өмірдің ең құнды кезеңдерінің бірі. Еңбек жолы барысында қол жеткізілген жетістіктер мен тәжірибелер адамның өзіне деген сенімін нығайтады. Сонымен қатар, осы жасқа жеткенде еңбек адамның тек кәсіби ғана емес, сонымен қатар рухани және тұлғалық тұрғыдан да дамуына ықпал етеді. Әрбір адам өз еңбек жолында дұрыс шешімдер қабылдап, қиындықтарды жеңіп, жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізу арқылы үлкен жетістіктерге жетеді. 60 жас - бұл тек бір дәуірдің аяқталуы ғана емес, жаңа жетістіктер мен бастамалардың алдында тұрған шақ. Сондықтан алдағы уақытта шығармашылық табысыңыз артып, толағай жетістіктерге жете беріңіз!

Осы тілектерге Облыстық балалар-жасөспірімдер туризм және экология орталығының ұжымы да қосылады!!!

Батыс Қазақстан облысы білім басқармасының Шыңғырлау ауданы білім беру бөлімінің балалар – жасөспірімдер туризмі және экология орталығының қосымша білім беру педагогы Гайсиева А.А.





«Соқпақ - Тропинка» ғылыми-әдістемелік
журналының 20 жылдығына орай
**«СОҚПАҚ ЖҮЛДЕСІ»
БӘЙГЕСІ ЖАРИЯЛАНАДЫ!!!**

Номинациялары:

- «Үздік іздестіру-зерттеу мақаласы»
- «Үздік педагогикалық шеберхана»

Арнайы жүлде:

- «Соқпақтың» үздік қаламгері»

Бағалау критерийлері:

- білім беру мәселелерінің (экологиялық-геологиялық, өлкетанулық, музей ісі, туристік маршруттар және спорттық бағдарлау) зерттелуі;
- көркемдік стиліне, жан-жақты қамтылу аумағына, өзектілігіне, ұтымды да орынды ой тастаудағы қабілетіне, қамтылған ақпараттың нақтылығы мен шынайылығына, кәсіби шеберлігіне назар аударылады.

Жазылу талабы: материалдар Times New Roman 12 шрифтімен 1 (бірлік) интервалында жазылып, журнал талаптарын орындау шарт: 3-5 беттен кем болмауы, 2 тілде аңдатпа (қазақ, орыс), кілт сөздері, автордың және мақалаға қажетті JPG форматтағы фотолар, пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Өтетін уақыты: 01.04.- 01.12.2025

Ережесі осы журналдың 60-шы бетінде.

